

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

BIRUTĖ KUSAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO BYLOSE, KYLANČIOSE IŠ
ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Lekt. Gitana Kavaliauskienė

Konsultantė –
Doc. dr. Egidija Stauskienė

Vilnius, 2009

TURINYS

IVADAS	3
1. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, SAMPRATA	8
1.1. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, SAŲOKA.....	8
1.2. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, ISTORINĖ RAIDA	12
1.3. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIAI, TAIKymo SĄLYGOS IR TVARKA.....	14
2. ATSKIRŲ LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, TAIKymo YPATUMAI.....	24
2.1. LAIKINAS VIENO SUTUOKTINIO ĮPAREIGOJIMAS GYVENTI SKYRIUM.....	24
2.2. LAIKINOS NEPILNAMEČIŲ VAIKŲ GYVENAMOSIOS VIETOS NUSTATYMAS SU VIENU IŠ TĖVŲ.....	31
2.3. ĮPAREIGOJIMAS VIENĄ SUTUOKTINĮ NETRUKDYTI KITAM SUTUOKTINIUI NAUDOTIS TAM TIKRU TURTU .	36
2.4. LAIKINO IŠLAIKYMO NEPILNAMEČIAMS VAIKAMS AR KITAM SUTUOKTINIUI PRITEISIMAS.....	39
2.5. LAIKINAS TURTO AREŠTAVIMAS IR KITI DAIKTINIŲ BEI PRIEVOLINIŲ TEISIŲ SUVARŽYMAI	46
2.6. UŽDRAUDIMAS VIENAM SUTUOKTINIUI MATYTIS SU NEPILNAMEČIAIS VAIKAIS IR LANKYTIS TAM TIKROSE VIETOSE	50
2.7. LAIKINOS BENDRAVIMO SU VAIKU TVARKOS NUSTATYMAS	54
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI.....	73

IVADAS

Šeima – tai pati mažiausia socialinė bendrija, ypatinga žmonių bendrumo forma, savotiškas kolektyvinis subjektas, kiekvienos visuomenės, tautos pagrindas, kuriame susipina dvasiniai, ekonominiai, socialiniai elementai. Visuomenės santykių sistemoje šeimai tenka svarbi vieta. Ji yra pirminė visuomenės ląstelė ir atlieka labai svarbias žmonių giminės tęsimo, jaunosios kartos auklėjimo ir šeimos narių materialinės bei moralinės savitarpio paramos funkcijas¹. Šeimos gyvenime susipina biologiniai ir socialiniai, materialiniai ir dvasiniai, doroviniai ir psichologiniai procesai. Todėl šeimos santykiai yra specifinis teisinio reguliavimo dalykas, į kurį nukreipta ne tik teisė, bet ir moralės, ideologijos, religijos jėga ir įtaka². Dėl šių ypatumų šeimos santykių reglamentavimui skiriamas ypatingas dėmesys.

Štai valstybės pareiga globoti ir saugoti šeimą yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos³ (toliau – Konstitucija) 38 straipsnyje: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“. Šeimą saugančios nuostatos įtvirtintos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁴ 8 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad: „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas“. Ši nuostata apriboja valstybės veiksmus kištis į šeimos gyvenimą ir pateisina juos tik tais atvejais, kai konstatuojama, kad nevykdomos ar netinkamai vykdomos esminės tėvų pareigos, išplaukiančios iš šeimos gyvenimo esmės, o kilusi grėsmė negali būti pašalinta be kompetentingų valstybės institucijų įsikišimo⁵.

Vis didėjančių valstybės įsikišimo į šeimos gyvenimą poreikį skatina santuokos ir šeimos, kaip dviejų asmenų – vyro ir moters sąjungos, modelio modifikacijos. Santuoka prarado iki tol neatskiriamą savo savybę – pastovumą. Dabar santuoka tampa vis labiau terminuota, nutraukiama bet kuriam iš sutuoktinių reikalaujant. Didelis skyrybų skaičius⁶, patiriamas fizinis ir psichologinis

¹ S. Vėlyvis, H. Šadžius. Dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimas tautinio atgimimo ir pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais (1988-1992) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 22.

² Valstybė ir teisė. Mokslinis – praktinis žurnalas. Lietuvos Respublikos konstitucijos komentaras. 1 dalis. P. 310.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

⁵ Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija. 2002, Nr. 33(25). P. 84.

⁶ Ištuokų skaičius Lietuvoje 2000 m. – 10 882, 2001 m. – 11 024, 2002 m. – 10 579, 2003 m. – 10 599, 2004 m. – 10 997, 2005 m. – 11 097, 2006 m. – 11 202, 2007 m. – 11 336, 2008 m. – 10 317; Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės; <http://dbl.stat.gov.lt>, prisijungimo laikas: 2009-10-12.

smurtas šeimoje⁷ tapo neatskiriama socialinės tikrovės dalimi. Šie veiksniai pakeitė ir valstybės vaidmenį, reguliuojant bei teisiškai reglamentuojant šeimos ir tėvystės santykius bei paskatino valstybę kuo išsamiau reglamentuoti šeimos teisinius santykius. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje⁸ patariama savo įstatymuose numatyti veiksmingas poveikio ir apsaugos priemones, kad būtų galima kuo skubiau reaguoti į kiekvieną prievartos šeimoje aktą, apsaugoti asmenį ir užtikrinti prevencinį šių priemonių poveikį, kad panašūs įvykiai daugiau nepasikartotų.

Temos aktualumas ir problemiškas. Laikinių apsaugos priemonių instituto įtvirtinimas 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁹ (toliau - CK) – tai viena iš valstybės taikomų priemonių, kuria siekiama teisiniais būdais užkirsti kelią galimoms nepataisomoms santuokos nutraukimo, tėvų pareigų savo vaikams nevykdymo pasekmėms. Kad ir kaip greitai būtų priimtas teismo sprendimas, pavojus, kad dėl ginčo sprendimo trukmės bus pažeistos vaiko ar sutuoktinio teisės ar teismo sprendimo įvykdymas taps nepasiekiamu tikslu nepaneigiamas¹⁰. Tinkamai ir laiku pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės gali įgyvendinti šiuos tikslus bei kiek įmanoma tokiomis aplinkybėmis sumažinti neigiamą poveikį vaikui ir sutuoktiniui. Tai pirmas žingsnis apsaugant trapiausią ir svarbiausią visuomenės subjektą – šeimą. Todėl siekiant išsiaiškinti ar šie tikslai išties įgyvendinami, kaip praktikoje veikia nagrinėjamas institutas būtina aptarti teisės doktriną, reglamentavimą, teismų praktiką.

Kita vertus, laikinosios apsaugos priemonės visais atvejais daugiau ar mažiau riboja šalies, kurios atžvilgiu jos taikomos, teises. Ši problema labai aktuali taikant laikinąsias apsaugos priemones būtent šeimos bylose. Taip yra dėl ypač šalies teises ribojančio kai kurių šeimos bylose taikomų laikinių apsaugos priemonių poveikio. Problematiškumą lemia ir tai, kad įstatymai nenustato, kokie įrodymai turi būti pateikiami ieškovo ir įvertinti įrodinėjant jo teisių pažeidimo faktą. Taip pat įstatymai nenustato kiek nuodugnai turi būti ištirti įrodymai. Ar šios aplinkybės vertinamos vienodai tiek taikant tą pačią, tiek skirtingas laikinąsias apsaugos priemones, kaip

⁷ Nuo tėvų ir įtėvių 2006 m. nukentėjo 864 vaikai, 2007 m. – 757 vaikai, 2008 m. – 465 vaikai; nuo sutuoktinio 2006 m. nukentėjo 283 moterų ir 36 vyrų, 2007 m. – 253 moterų ir 39 vyrų, 2008 m. – 218 moterų ir 40 vyrų; Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės; <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2218>, prisijungimo laikas: 2009-10-12.

⁸ Committee of Ministers of Council of Europe. Recommendation No (85) 4 Violence in the Family and Explanatory Memorandum, Strasbourg, 1986; [http://polis.osce.org/library/f/2668/467/CoE-FRA-RPT-2668-EN-Recommendation%20No.%20R\(85\)%204.pdf](http://polis.osce.org/library/f/2668/467/CoE-FRA-RPT-2668-EN-Recommendation%20No.%20R(85)%204.pdf), prisijungimo laikas: 2009-04-20.

⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁰ Pelenis D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos // Teisė. 2004, Nr. 50. P. 113.

jurisprudencijoje ir teismų praktikoje sprendžiamas pusiausvyros tarp norimo apsaugoti intereso ir taikomos priemonės klausimas, atsakysime šiame magistro darbe.

Temos aktualumą ir naujumą taip pat sąlygoja tai, kad nagrinėjama tema ypač mažai aptarta autorių. Daugelis mokslinių straipsnių ir vadovėlių (S. Andriūnaitės, A. Driuko, V. Valančiaus, E. Laužiko) yra skirti bendrai aptarti laikinųjų apsaugos priemonių teoriją ir praktiką. Tačiau pastaraisiais metais sparčiai augantis laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose skaičius¹¹, neabejotinai sąlygoja didėjančią šio instituto praktinę svarbą. Šiuo atveju neišvengiamai susiduriame su teismų praktikos nevienodumu, kurį įtakoja ne tik teismų praktikos gausėjimas, bet ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos nebuvimas (apeliacinės instancijos teismas šiuo atveju yra paskutinė instancija sprendžiant skundus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo). Todėl nuosekliam šio instituto vystymuisi būtina išsami Lietuvos bei užsienio valstybių jurisprudencijos, teismų praktikos analizė.

Darbo tikslas yra atskleisti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bylose, kylančiose iš šeimos teisių santykių, ypatumus, pateikiant teisinio reglamentavimo, teisės doktrinos ir teismų praktikos analizę, išanalizuojant šio instituto taikymo tendencijas, teismų praktikos vystymosi kryptį ir prieštaravimus bei pasiūlyti galimus kai kurių problemų sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti ir įvertinti teisės aktus, reglamentuojančius laikinųjų apsaugos priemonių taikymą šeimos bylose, šio instituto sąvoką, istorinę raidą, išanalizuoti bendras šio instituto taikymo tendencijas, tikslus, sąlygas bei tvarką, kartu aptarti šio instituto reglamentavimą ir teisės doktriną užsienio valstybėse.

2. Išanalizuoti atskirų šeimos bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių ypatumus, atskleidžiant juos per šios priemonės tikslus, taikymo tendencijas, pagrindus ir problemas, palyginti jas su užsienio valstybėse taikomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis.

Darbo objektas. Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisių santykių, taikymo teisinis reguliavimas pagal Lietuvos ir Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos ir kt. valstybių teisę, šio instituto taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo dalykas. Lietuvos ir Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos ir kt. valstybių teisės aktai, reglamentuojantys laikinųjų apsaugos priemonių taikymą šeimos bylose, šių šalių jurisprudencija, Lietuvos teismų praktika.

¹¹ 2006 – 2007 m. apeliacinės instancijos teismas priėmė tik vieną nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių, 2008 m. – 109 nutartis, 2009 m. iki spalio vid. – 99 nutartis. Žr. 1 priedą.

Hipotezė. Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymas yra ypatingas ir savo esme besiskiriantis institutas, tačiau dėl jurisprudencijos stokos ir teismų praktikos naujumo netaikomas vieningai ir nuosekliai.

Magistro baigiamojo darbo **metodai**. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti darbe naudojami šie mokslinio tyrimo metodai:

1. Dokumentų analizės metodas darbe naudojamas kaip teisės aktų, teismo nutarčių, kitų dokumentų informacijos tyrimo priemonė, siekiant išsiaiškinti šeimos bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių ypatumus.

2. Lyginimo metodas naudojamas vertinant Lietuvoje ir užsienio valstybėse taikomas laikinąsias apsaugos priemones, tai pat tarpusavyje lyginant atskiras laikinąsias apsaugos priemones bei nagrinėjamo instituto išskirtinumą nuo kitose bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių.

3. Lyginamojo istorinio metodo pagalba šiuolaikinis laikinųjų apsaugos priemonių institutas lyginamas su priemonėmis nustatytomis jau nebegaliojančiuose teisės aktuose, vertinamas kai kurių laikinųjų apsaugos priemonių teismų praktikos kitimas.

4. Apibendrinimo metodas buvo taikomas analizuotai medžiagai apibendrinti, iškeltai hipotezei patikrinti bei galutinėms išvadoms ir pasiūlymams formuoti.

Baigiamojo darbo **šaltiniai**. Magistro darbe remtasi A. Driuko ir V. Valančiaus¹², E. Laužiko¹³ vadovėliais, taip pat keliais moksliniais S. Andriūnaitės straipsniais apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymą¹⁴, jų taikymo tvarką¹⁵, skolininko interesų apsaugą¹⁶, D. Pelenio moksliniais straipsniu apie laikinąsias apsaugos priemones naujajame civilinio proceso kodekse¹⁷. Kadangi taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose dažnai vadovaujamosi ir bylos nagrinėjimo iš esmės metu taikomomis normomis, didelės reikšmės turi ir G. Sagačio daktaro disertacija¹⁸, bei kiti šio autoriaus moksliniai straipsniai¹⁹, dr. S. Vėlyvio²⁰ ir kitų autorių mokslo darbai. Atsižvelgiant į jau aptartus negausius šio instituto tyrimus Lietuvoje, nagrinėjami ir užsienio

¹² Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. 2.

¹³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.

¹⁴ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4.

¹⁵ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymo tvarka // Juristas. 2007, Nr. 5.

¹⁶ Andriūnaitė S. Skolininko interesų apsauga taikant laikinąsias apsaugos priemones // Juristas. 2007, Nr. 9.

¹⁷ Pelenis D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos // Teisė. 2004, Nr. 50.

¹⁸ Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos teisėje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. – Vilnius, 2004.

¹⁹ Sagatys G. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 67(59); Sagatys G. Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 71(63); Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija. 2002, Nr. 33(25).

²⁰ Vėlyvis S., Šadžius H. Dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimas tautinio atgimimo ir pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais (1988-1992) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61).

šalių autorių darbai. Galime išskirti kelis autorius: J. Black, J. Bridge, T. Bond²¹, C. Hamilton, A. Perry²², S. Stuart²³ ir t. t. Magistro darbe taip pat naudojama norminė literatūra: Konstitucija, CK, CPK, istoriniai teisės aktai, tarptautiniai dokumentai, užsienio šalių teisės aktai, taip pat teisės aktų komentarai, oficialūs interneto tinklapiai, o ypač didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro du skyriai. Pirmame baigiamojo darbo skyriuje laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, ypatumai atskleidžiami per šio instituto tikslus, sampratą, istorinę raidą, aptariamos jo taikymo sąlygos ir tvarka daugiau dėmesio skiriant nagrinėjamo instituto skirtumams nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ne šeimos bylose bei nuo bylos nagrinėjimo iš esmės. Antrajame šio tyrimo skyriuje aptariamos atskiros laikinosios apsaugos priemonės, jų taikymo tikslai, pagrindai, ypatumai, atskleidžiami teismų praktikos dėsningumai bei prieštaravimai, reglamentavimo spragos, pateikiamos autorės nuomonės kaip turėtų būti vertinamos vienos ar kitos aplinkybės, problemų sprendimo būdai. Kartu su šiuo magistro darbu pateikimo priedai, kuriuose grafiškai išreikšta apeliacinės instancijos teismų praktikos statistika taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose.

²¹ Black J., Bridge J., Bond T. A practical approach to Family Law. London: Oxford university press, 2004.

²² Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002.

²³ Stuart S. A practical approach to civil procedure. London: Oxford university press, 2005.

1. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, SAMPRATA

Šiame skyriuje aptarsime laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių sąvoką, tikslus, istorinį šio instituto formavimąsi, jo taikymo sąlygas ir tvarką, pabrėžiant ir atskleidžiant jam būdingus ypatumus, skiriančius laikinųjų apsaugos priemonių taikymą šeimos bylose nuo jų taikymo kitose civilinėse bylose.

1.1. Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, sąvoka

Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, sąvokos įstatymų leidėjas nėra pateikęs. Todėl norint ją apibrėžti tikslinga aptarti šio instituto reglamentavimą, tikslus, taikymo pagrindus, teisinėje literatūroje ir teismų praktikoje pateikiamus sąvokos apibrėžimus.

Laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių, taikomos CPK XI skyriaus penkto skirsnio „Laikinosios apsaugos priemonės“ ir CK 3. 65 straipsnyje nustatyta tvarka. Nuostatų skirtų nagrinėjam institutui yra įtvirtinta ir kituose straipsniuose: CK 3.75 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad teismas, sprenddamas sutuoktinių gyvenimo skyrium klausimą „gali taikyti šio kodekso 3.65 straipsnyje nurodytas laikinąsias apsaugos priemones“. Taip pat CPK XIX skyriaus „Šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai“ antrojo skirsnio „Santuokos nutraukimas ar pripažinimas negaliojančia, sutuoktinių gyvenimas skyrium (separacija)“ 384 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad „Teismas, kol bus priimtas sprendimas, atsižvelgdamas į sutuoktinių, vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, nurodytas Civilinio kodekso 3.65 straipsnyje“. Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymas neatsiejamai susijęs ir su CPK XIX skyriuje įtvirtintais šeimos bylų nagrinėjimo ypatumais, CK trečiąja knyga bei CPK įtirtintomis bendrosiomis nuostatomis. Taigi taikant šį institutą būtina sistemiškai analizuoti visas su laikinųjų apsaugos priemonių institutu susijusias teisės normas, o kilus neaiškumams įvertinti ir įstatymo leidėjo tikslus bei ketinimus.²⁴

²⁴ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 507.

CK 3.65 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias jų apsaugos priemones, kol bus priimtas teismo sprendimas“. CK 3.65 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos konkrečios laikinosios apsaugos priemonės, pvz.: įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium, priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui, uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose. Nors šis straipsnis yra skirsnyje, reglamentuojančiame santuokos nutraukimą dėl vieno sutuoktinio kaltės, tačiau ši norma laikytina bendrąja ir taikytina visais atvejais, kai būtina apginti nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio interesus, pavyzdžiui, sprendžiant vaikų globos (rūpybos), tėvų valdžios apribojimo ar vaikų atskyrimo nuo tėvų ir panašius klausimus²⁵.

Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, institutas žinomas ir kitose valstybėse. Teisės normos, saugančios sutuoktinį ir vaiką bylos nagrinėjimo metu įtvirtintos Anglis ir Velso šeimos teisėje. Vieningo teisės akto šiuo atveju nėra, todėl šių normų galime rasti Santuokos pasekmių įstatyme (angl. Matrimonial Causes Act 1973)²⁶, Vaiko įstatyme (angl. Children Act 1989)²⁷. Šeimos bylose taikomos laikinosios apsaugos priemonės įtvirtintos Prancūzijos civilinio kodekso (angl. Civil Code)²⁸ 253, 254, 255 straipsniuose. Šių nuostatų randama ir Vokietijos civiliniame kodekse²⁹. Šiose ir kitose valstybėse įtvirtintų laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, ypatumus aptarsime kituose skyriuose.

Toliau išanalizuosime laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, **tikslus**. Tam reikalinga aptarti teisės aktuose, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamus laikinių apsaugos priemonių taikymo pagrindus ir tikslus. CPK 144 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „teismas, dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinių apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas“. Iš CPK apibrėžto laikinių apsaugos priemonių taikymo pagrindo matyti ir šio instituto tikslas – užtikrinti teismo sprendimo įvykdymą.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002. P. 136.

²⁶ Matrimonial Causes Act 1973;

http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1973/cukpga_19730018_en_1, prisijungimo laikas: 2009-10-14.

²⁷ Children Act 1989;

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1989/ukpga_19890041_en_1, prisijungimo laikas: 2009-10-14.

²⁸ France Civil Code;

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20%20OF%20THE%20QUALIFICATIONS, prisijungimo laikas: 2009-10-10.

²⁹ Germany Civil Code;

http://www.gesetze-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P1389; prisijungimo laikas: 2009-10-10.

Šis tikslas įvardijamas ir daugelio autorių. Štai I. Šulcas nurodė, kad „pažeista ar ginčijama subjektinė teisė realiai apginama tik tuomet, jeigu įvykdomas teismo sprendimas ar kitas teismo priimamas procesinis dokumentas, kuriuo patenkinamas šalių pateiktas reikalavimas“³⁰. A. Driukas ir V. Valančius nurodė, kad „nors CPK yra numatytos įvairios priemonės, užtikrinančios spartų bylos išnagrinėjimą, taikomi civilinio proceso operatyvumo, koncentruotumo ir ekonomiškumo principai, nuo pirmosios iki paskutinės stadijos praeina nemažai laiko ir dėl įvairių priežasčių gali tapti sunku ar neįmanoma įgyvendinti teismo sprendimą“³¹. Panašios nuomonės laikosi E. Laužikas, nurodydamas, kad „<...> taikant laikinąsias apsaugos priemones reikia nustatyti ir išlaikyti tokią padėtį, kuri sudarytų sąlygas ieškovui rengtis procesui ir jame dalyvauti, o priėmus jam palankų sprendimą – jį realiai įvykdyti“³² bei S. Andriūnaitė – „užtikrinti būsimo galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymą ir taip garantuoti šio sprendimo privalomumą“³³. Civilinio proceso komentare nurodyta, kad „<...> taikant laikinąsias apsaugos priemones reikia nustatyti ir išlaikyti tokią padėtį, kuri leistų ieškovui (kreditoriui) tinkamai rengtis procesui ir jame dalyvauti, o priėmus jam palankų sprendimą – jį realiai įvykdyti“³⁴. Šių tikslų šeimos bylose siekiama taikant tokias laikinąsias apsaugos priemones kaip turto areštas.

Tačiau nagrinėjamas institutas turi tik jam būdingų tikslų, kurie yra žymiai platesni ir apima aptartąjį aukščiau. Tokią išvadą galime daryti įvertinę CK 3.65 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą: „Teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias jų apsaugos priemones“. Įstatymų leidėjas šiuo atveju laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nesieja su teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimu. Šios laikinosios apsaugos priemonės išskirtinumą ne kartą yra pabrėžę ir teismai, nurodydami, kad šių priemonių taikymo pagrindas – būtinybė apsaugoti turtinius ir asmeninius neturtinius vaiko ir sutuoktinio interesus, t.y. tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, gali nukentėti turtinės ar asmeninės neturtinės vaiko ar sutuoktinio teisės³⁵.

Iš to darytina išvada, kad taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose yra siekiama apsaugoti vaiko ar sutuoktinio interesus dėl laiko sukeltų negatyvių padarinių, užkirsti

³⁰ Šulcas I. Kad sprendimas būtų įvykdytas; <http://verslas.banga.lt/>, prisijungimo laikas: 2009-04-20

³¹ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 505.

³² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P. 387.

³³ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4. P. 10.

³⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. P. 331.

³⁵ Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-788-264/2009; Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio mėn. 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1125-555/2008; Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-515-115/2009.

kelių teisę pažeidžiantiems veiksams, sumažinami jau padarytus nuostolius ir žalą ginamiems interesams, kartu užtikrinti ir teismo sprendimo įvykdymą.

Toks tikslas išskiriamas ne visose valstybėse. Štai Prancūzijos Civilinio kodekso 254 straipsnyje įtvirtintas panašus reglamentavimas kaip ir Lietuvoje – teisėjas turi nustatyti priemones, kurios reikalingos užtikrinant sutuoktinio ir vaikų tinkamas gyvenimo sąlygas iki teismo sprendimo priėmimo. Tuo tarpu Vokietijos Civilinio kodekso 232 straipsnyje įtvirtintas reglamentavimas neišskiria ypatingų nagrinėjimo instituto tikslų, o įtvirtina nuostatą, kad prasidėjus skyrybų procesui abi šalys gali reikalauti apsaugoti savo reikalavimus iki santuokos nutraukimo. Šiuo atveju taikomos tos pačios laikinosios apsaugos priemonės kaip ir nagrinėjant kitas bylas.

Laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių, savo tikslu skiriasi ir nuo bylos nagrinėjimo iš esmės. Laikinių apsaugos priemonių tikslas – ne galutinis sprendimas dėl reikalavimo teisės buvimo ar nebuvimo, o tik laikina vaiko ar sutuoktinio interesų apsauga.

Apžvelgę laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisių santykių, teisinių reglamentavimą, taikymo tikslus, galime apibrėžti ir šio instituto sąvoką.

Teisinių terminų žodynuose pateikiama tik laikinių apsaugos priemonių bendroji sąvoka, kuri apibrėžiama daugmaž panašiai. Štai keletas pavyzdžių: laikinosios apsaugos priemonės (angl. provisional remedy) – laikinas teisių gynimo būdas, taikomas iki priimančios teismo sprendimą³⁶. Laikinosios apsaugos priemonės (angl. interim injunctions) – teismo pritaikytos priemonės, kurių tikslas apsaugoti ieškovą nuo atsakovo veiksmų, kol bus išspręsta byla³⁷.

A. Driuko ir V. Valančiaus vadovėlyje nurodyta, kad: „laikinosios apsaugos priemonės – tai įstatymo numatytos teismo sprendimo įvykdymui užtikrinti skirtos priemonės, kurias savo nuožiūra arba šalių prašymu taiko teismas“³⁸, panašiai šią sąvoką apibrėžia ir S. Andriūnaitė nurodydama, kad: „laikinasios apsaugos priemonės galima būtų apibrėžti kaip byloje dalyvaujančių asmenų prašymu ar teismo iniciatyva taikomas įstatyme numatytas būsimo teismo sprendimo realaus įvykdymo procesines garantijas“³⁹.

Kadangi šių sąvokų apibrėžimai buvo pateikti moksliniuose straipsniuose ir vadovėliuose, kuriuose nagrinėjamas laikinių apsaugos priemonių institutas apskritai, natūralu, kad pateikiami apibrėžimai ne visiškai atitinka nagrinėjamo instituto esmę. Visgi S. Sime pateikė sąvokos apibrėžimą artimiausią nagrinėjamo instituto esmei. Autorius laikinasios apsaugos priemonės

³⁶ Bryan A. Black's law dictionary. Eighth edition. United States of America: Thomson West, 2007. P. 832.

³⁷ Teisinių terminų žodynas; <http://lexicon.ft.com/term.asp?t=interim-injunction>; prisijungimo laikas: 2009-09-15.

³⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 511.

³⁹ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4. P. 10.

apibrėžia kaip laikinus suvaržymus pritaikytus siekiant sureguliuoti teisinę padėtį tarp šalių kol vysta teismo procesas. Šių priemonių taikymas yra naudingas tuo atveju, kai yra įrodymų, kad atsakovo nepagrįsti veiksmai sukels nepataisomos žalos ieškovo interesams bylos nagrinėjimo metu⁴⁰. Nors ši sąvoka ir atspindi laikinųjų apsaugos priemonių, taikomų šeimos bylose, esmę, visgi ji pakankamai abstrakti ir neatskleidžia šio instituto ypatumų, todėl taip pat tikslinga.

Todėl atsižvelgiant į aptartą laikinųjų apsaugos priemonių reglamentavimą, šiam institutui keliamus tikslus, darytina išvada, kad laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių – tai įstatymo numatytos priemonės, kurias savo nuožiūra arba šalių prašymu taiko teismas, skirtos apsaugoti vaiko ar sutuoktinio interesus dėl laiko sukeliama neigiamų pasekmių, užkirsti kelią teisę pažeidžiantiems veiksams, sumažinami jau padarytus nuostolius ir žalą ginamiems interesams, kartu užtikrinti ir teismo sprendimo įvykdymą.

1.2. Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, istorinė raida

Tam, kad tinkamai suprastume laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymo ypatumus, aptarsime šio instituto istorinę raidą, padėjusią pamatus šiuolaikiniam laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose institutui.

Nors šeimos teisiniai santykiai jau buvo reguliuojami visuose trijuose Lietuvos statutuose⁴¹, kuriose buvo numatyti tiek santuokos nutraukimo pagrindai, tiek turtiniai, bei tėvų ir vaikų santykiai, tačiau laikinųjų apsaugos priemonių ar kokio kito instituto, kuris nors kiek būtų panašus į šiuo metu galiojantį, įtvirtinta nebuvo.

Pirmąsias užuomazgas galime rasti 1969 m. TSR Aukščiausios Tarybos priimtame Santuokos ir šeimos kodekse⁴², kuris galiojo ir Lietuvoje. Santuokos ir šeimos kodekso 87 straipsnyje buvo numatyta, kad alimentų nepilnamečiams vaikams išieškojimo bylose teisėjas turi teisę nustatyti kokio dydžio išlaidas vaikams išlaikyti atsakovas privalo padengti laikinai, kol bus išspręstas ginčas. Nors čia nevertinama laikinųjų apsaugos priemonių sąvoką ir ji nebuvo suprantama taip, kai ji yra reglamentuojama dabar (ši priemonė buvo taikoma tik po ieškinio pareiškimo), tačiau turime sutikti, kad ji yra pirmoji užuomazga šiuolaikinės laikinųjų apsaugos priemonių sampratos link. Taip pat kaip vieną iš laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos

⁴⁰ Stuart S. A practical approach to civil procedure. London: Oxford university press, 2005. P. 355.

⁴¹ V. Andriulis. Lietuvos Statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

⁴² Santuokos ir šeimos kodeksas // Valstybės žinios. 1969, Nr. 21-186.

teisinių santykių, pradininką galime įvardinti TSR Aukščiausios Tarybos 1964 m. priimtą Civilinio proceso kodeksą (toliau – 1964 m. CPK)⁴³, kuris Lietuvoje galiojo iki 2001 m. liepos 1 d.⁴⁴

Lietuvai siekiant įstoti į Europos Sąjungą, tapus daugelio tarptautinių organizacijų nare, taip pat naujai susiklosčius visuomeniniams santykiams, reikėjo šiuolaikiškiau, liberaliau, lanksčiau, aiškiau ir išsamiau suregulmentuoti šeimos teisinius santykius. Laikinosios apsaugos priemonės, kaip jos suprantamos dabar, Lietuvoje pirmą kartą įtvirtintos būtent 2000 m. liepos 18 d. patvirtintame CK⁴⁵. Į šį kodeksą buvo inkorporuotos šeimos teisės normos, tarp jų ir laikinųjų apsaugos priemonių institutas⁴⁶. Atsižvelgiant į tai, kad CK priimtas dar galiojant 1964 m. CPK, siekiant užtikrinti sklandų naujojo CK taikymą, į materialiosios teisės normas įtraukta nemažai procesinių nuostatų. Dėl to CPK 375 straipsnio antroji dalis įsakmiai nurodo, kad teismas, nagrinėdamas šeimos bylas, taip pat vadovaujasi CK nustatytais proceso teisės normomis⁴⁷.

Kadangi naujasis CPK buvo patvirtintas 2002 m. vasario 28 d., o įsigaliojo tik nuo 2003 sausio 1 d., reikėjo užtikrinti tinkamą naujojo CK taikymą. 1964 m. CPK, kaip jau buvo aptarta anksčiau, numatė tik ieškinio užtikrinimo priemones, o CK 3.65 straipsnyje įtvirtinus laikinųjų apsaugos priemonių sąvoka tapo labai svarbu nustatyti kokia tvarka jos yra taikomos. Todėl nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo 1964 m. CPK pakeitimas, kuriuo pakeistas dvyliktas skirsnis ir vietoj pavadinimo „Ieškinio užtikrinimas“ pakeista į „Ieškinio užtikrinimas ir laikinosios apsaugos priemonės“ 155 punktą papildant dviem naujomis dalimis⁴⁸. Šiame pakeitime nebuvo atsisakyta ieškinio užtikrinimo priemonės sąvokos, o ji naudojama kartu su laikinosios apsaugos priemonės sąvoka. 1964 m. CPK 155 straipsnio antroje dalyje aiškiai nustatyta, kad laikinosios apsaugos priemonės iki ieškinio pareiškimo gali būti taikomos CK ir kitų įstatymų nustatytais atvejais. Todėl šiuos pakeitimus galima vertinti tik kaip pereinamojo pobūdžio nuostatas, kurių tikslas buvo labiau

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-139.

⁴⁴ 1964 m. CPK 155 straipsnyje numatyta, kad „teisėjas, dalyvaujančių byloje asmenų prašymu arba savo iniciatyva, gali imtis priemonių ieškiniui užtikrinti“. Tačiau šios priemonės buvo vadinamos ieškinio užtikrinimo priemonėmis ir galėjo būti taikomos tik pareiškus ieškinį teisme.

⁴⁵ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas Nr. 4, 2007. P. 9.

⁴⁶ Tai pat pažymėtina, kad laikinųjų apsaugos priemonių sąvoka paminėta dar 1999 m. birželio 9 d. redakcijos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 69 straipsnyje⁴⁶. Tačiau šių priemonių taikymas buvo siejamas su ieškinio pareiškimu teisme.

⁴⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P. 192-193.

⁴⁸ 1964 m. CPK (2001 m. liepos 1 d. redakcija) 155 straipsnyje nustatyta, kad „Civilinio kodekso ir kitų įstatymų numatytais atvejais pagal suinteresuoto asmens pagrįstą raštišką prašymą gali būti taikomos laikinosios apsaugos priemonės tiek nepareiškus ieškinio pareiškimo, tiek ir bet kurioje civilinio proceso stadijoje šio skirsnio nustatyta tvarka“.

pagalbinis – užtikrinti sklandų CK įgyvendinimą.⁴⁹ Nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojus CPK, laikinosios apsaugos priemonės, įtvirtintos CK 3.65 straipsnio 2 dalyje, taikomos CPK nustatyta tvarka.

Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytą laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, istorinę raidą, galime teigti, kad šis institutas, kaip jis suprantamas dabar, atsirado labai neseniai, todėl normalu, kad praktikoje jį taikant susiduriama su nemažai problemų. Tačiau nepaneigsime ir tos aplinkybės, kad visais laikais skiriamas didelis dėmesys šeimos teisinių santykių reguliavimui buvo pagrindas ieškoti efektyvesnių būdų kaip apsaugoti šeimos interesus. Todėl neatsitiktinai būtent CK 3.65 straipsnyje pirmą kartą įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės, kaip jos suprantamos šiuolaikinėje teisėje ir taikomos iki šiol.

1.3. Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymo sąlygos ir tvarka

Šiame poskyryje bendrai aptarsime laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose sąlygas ir tvarką neišskiriant konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių ypatumų, aptarsime šio instituto skirtumus nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ne šeimos bylose bei Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Austrijos valstybių praktiką.

Teismai laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose taiko tik esant tam tikroms sąlygoms. Išanalizavus laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, reglamentavimą, teismų praktiką, galime išskirti šias jų taikymo sąlygas: laikinųjų apsaugos priemonių taikymą inicijuoja šią teisę turintis subjektas, prašymo dalykas suformuluotas tinkamai, prašoma taikyti įstatymuose įtvirtinta laikinoji apsaugos priemonė, yra reali grėsmė vaiko ar sutuoktinio interesams, norima taikyti laikinoji apsaugos priemonė yra teisinga, proporcinga, ekonomiškai. Laikinoji apsaugos priemonė gali būti pritaikyta tik esant visoms šioms išvardintoms sąlygoms. Toliau aptarsime kiekvieną iš jų atskirai.

1. Laikinių apsaugos priemonių taikymą inicijuoja šią teisę turintis subjektas.

Pagal teisės teoriją civiliniuose teisiniuose santykiuose gali dalyvauti tik teisinių santykių subjektai, t.y. asmenys, turintis tiek teisnumą, tiek veiksnumą⁵⁰. CPK 144 straipsnio 1 ir 2 dalyje

⁴⁹ Pelenis D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos // Teisė. 2004, Nr. 50. P. 114.

⁵⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 418.

įtvirtinta, kad „1. Teismas, dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių <...> 2. Teismas savo iniciatyva gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones <...>“. Iš šios teisės normos matyti, kad įstatymų leidėjas išskiria tris subjektų, turinčių teisę inicijuoti laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, grupes:

- a) teismą;
- b) dalyvaujančius byloje asmenis;
- c) kitus suinteresuoti asmenis.

Šeimos bylos priklauso tai kategorijai bylų, kurioms būdingas viešasis interesas. Lygiai taip pat viešasis interesas veikia ir šeimos bylose taikant laikinąsias apsaugos priemones. Jis įtakoja ne vieną nagrinėjamo instituto skirtumą nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikomo ne šeimos bylose. Vienas iš šių skirtumų – **teismo** teisė savo iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones⁵¹. Dėl šio išskirtinumo šiek tiek detaliau aptarsime šį subjektą.

Aktyvaus teismo vaidmens sprendžiant šeimos bylas svarbą ne kartą pabrėžė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos CK 3.3, 3.161 straipsniai, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas kaip vieną pagrindinių šeimos teisės principų nustato vaiko teisių ir interesų prioritetinę apsaugą. <...> Vadinasi, teismas, nagrinėdamas šeimos ginčus privalo būti aktyvus, padėti šalims įgyvendinti jų teises, nes tokiose bylose sprendžiamas ne tik privataus, bet ir viešo intereso apsaugos klausimas. Tik teismui esant aktyviam yra įmanoma apginti vaiko teises ir interesus bei silpnesnio sutuoktinio interesus“⁵². Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „teismas turi būti aktyvus ne tik nagrinėdamas šeimos bylas, bet ir jose sprenddamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimus – šios priemonės turi būti taikomos operatyviai, teismo iniciatyva, kad būtų apsaugoti vaikai“⁵³. Tačiau išanalizavus teismų praktiką darytina išvada, jog ši teisė lieka tik teorijoje, nes teismai ja naudojasi ypač retai⁵⁴.

Visgi praktikoje pasitaikė keletą tokių bylų, kuriose teismai nurodė, kad kiekvienu atveju, kada nagrinėjamoje byloje egzistuoja su vaiko teisėmis ir interesais susijęs elementas, t. y. šeimos teisinių santykių elementas, vaiko teisių ir interesų apsaugai skirtinas ypatingas dėmesys, o teismas, nagrinėdamas tokią bylą, yra aktyvus, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir interesai⁵⁵, „<...>

⁵¹ CPK 144 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas savo iniciatyva gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones tik tais atvejais, kai tai būtina siekiant apsaugoti viešąjį interesą.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1008/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1579/2002.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502/2003.

⁵⁴ Žr. 3 priedą.

⁵⁵ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-603-112/2008; Panevėžio apygardos teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-151-280/2008.

laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tiek suinteresuotų asmenų prašymu, tiek teismo iniciatyva (CPK 144 str.), svarbu tik, jog būtų konstatuotos aplinkybės, kad, nesiėmus nurodytų priemonių, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas⁵⁶.

Tačiau teismas taikydamas laikinąsias apsaugos priemones negali peržengti rungimosi principo ribų ir taikydamas laikinąsias apsaugos priemones turi nurodyti kokį viešąjį interesą jis gina, t. y. teismo nutartis turi būti pagrįsta ir motyvuota. Štai apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad nepagrįstai pirmosios instancijos teismas nustatė, jog tėvas gali bendrauti su sūnumi dalyvaujant tik mažamečio vaiko auklei. Nustatyti sąlygą dėl auklės dalyvavimo bendraujant tėvui su vaiku neprašė nei vienas iš tėvų. LR CPK 144 straipsnio 2 dalis numato, kad teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones tik tais atvejais, kai tai yra būtina siekiant apginti viešąjį interesą, tačiau teismas nenurodė, kokį viešąjį interesą gina, savo iniciatyva nurodydamas, kad bendravime turi dalyvauti auklė. Be to, šioje dalyje teismas išsprendė dėl neįtrauktų dalyvauti į bylą asmenų teisių ir pareigų - auklės, kurios net asmenybės duomenų byloje nėra⁵⁷. Taigi teismo aktyvumas sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą šeimos bylose yra skatinamas, tačiau kartu negali būti peržengtos tam tikros rungimosi principo ribos.

Dalyvaujančių byloje asmenų sąvoką apibrėžia CPK 37 straipsnis – tai proceso dalyviai teisiškai suinteresuoti bylos baigtimi. Teisiškai suinteresuotais asmenimis įstatymų leidėjas laiko: šalis, trečiuosius asmenis, prokurorą, valstybės ir savivaldybių institucijas bei kitus asmenis, įstatymų nustatytais atvejais reiškiančius ieškinį viešajam interesui apginti⁵⁸.

Įstatymų leidėjas išskiria ir trečią grupę asmenų, turinčių teisę prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones – „**kiti suinteresuoti asmenys**“. Kyla problema nustatant, kas patenka į šią grupę. Įstatymų leidėjas šios sąvokos CPK neapibrėžia. Taigi lieka neaišku, kokie asmenys, nepatenkantys į CPK 37 straipsnyje išvardintų subjektų grupę, galėtų būti suinteresuoti laikinųjų apsaugos priemonių taikymu civilinėje byloje⁵⁹. Pagal CPK 37 straipsnio 1 dalį, dalyvaujantys byloje asmenys – tai tie proceso dalyviai, kuriuos sieja bendras visiems jiems būdingas bruožas – teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi. Taigi ši sąvoka apima visus asmenis, kurie yra suinteresuoti bylos baigtimi, todėl, autorės nuomone, kategorijos „kiti suinteresuoti asmenys“ išskyrimas CPK 144 straipsnio 1 dalyje yra netikslingas.

⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-37-235/2008.

⁵⁷ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-531-275/2009.

⁵⁸ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymo tvarka // Juristas. 2007, Nr. 5. P. 22.

⁵⁹ Ten pat.

2. Tinkamai suformuluotas prašymo **dalykas**⁶⁰.

Prašoma pritaikyti laikinoji apsaugos priemonė turi būti susijusi su ieškiniu reikalavimu, t. y. tik ieškinyje pareikštų reikalavimų pagrindu asmuo įgyja teisę pasinaudoti įstatyme numatytais laikinosiomis apsaugos priemonėmis. Tačiau nors ir prašoma pritaikyti laikinoji apsaugos priemonė turi būti susijusi su ieškiniu reikalavimu, taikant šias priemones ne šeimos bylose laikomasi nuomonės, kad laikinųjų apsaugos priemonių ir ieškinio dalykas sutapti negali. Ši pozicija grindžiama tuo, kad „laikinosios apsaugos priemonės nėra materialiniai civilinių teisių gynimo būdai, o tik priemonės, padedančios veiksmingiau užtikrinti kai kurių materialinių teisių gynimo būdų taikymą. Todėl laikinųjų apsaugos priemonių statusas reiškia ne naują materialinį teisinį reikalavimą, o formą ir tvarką, kaip atitinkami materialiniai teisiniai reikalavimai gali būti įgyvendinami“⁶¹.

Visgi, atžvelgiant į laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, tikslus (vaiko ar sutuoktinio interesų apsauga dėl laiko sukeltamų negatyvių padarinių), tam tikrai atvejais laikinųjų apsaugos priemonių taikymas gali tapti materialinių teisių gynimo būdu, kartu gali sutapti laikinųjų apsaugos priemonių ir ieškinio dalykas. Tai patvirtina tiek teismų praktika, tiek teisinė doktrina. Štai vienoje byloje teismas, sprenddamas ginčą tarp juridinių asmenų, nurodė, kad „apeliantas prašymu prašė imtis atsakovo atžvilgiu prevencinio pobūdžio priemonių ir kartu ketino pateikti prevencinį ieškinį, kas reiškia, jog procesinio ir materialinio reikalavimų dalykai sutampa. Išskyrus įstatyme numatytus atvejus, susijusius su šeimos teise (CK 3.65 str. 1-2, 4 ir 7 p.), prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir ieškinio dalykas negali sutapti“⁶². Panašios nuomonės laikosi ir S. Andriūnaitė nurodžiusi, jog „tam tikrose situacijose laikinųjų apsaugos priemonių taikymu gali būti išsprendžiami ir materialinio teisinio pobūdžio klausimai.“⁶³. Būtent materialinio pobūdžio klausimai ir yra išsprendžiami taikant tam tikras laikinas apsaugos priemones šeimos bylose, pvz. įpareigojant vieną sutuoktinį gyventi skyrium, priteisiant laikiną išlaikymą, nustatant bendravimo su vaiku tvarką ir t.t.

Atrodytų, kad toks reglamentavimas prieštarauja civilinės teisės ir civilinio proceso teisės principams, kadangi „materialinė teisė nustato teisinių santykių subjektų galimo ir leistino elgesio ribas, <...> ką asmuo gali ir privalo daryti“⁶⁴, o „procesos teisė reguliuoja teisinius santykius ginant

⁶⁰ Prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo dalykas – tai dalyvaujančio byloje asmens teismui pareikštas reikalavimas, nurodant konkrečią prašomą pritaikyti laikinąją apsaugos priemonę.

⁶¹ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4. P. 11.

⁶² Lietuva apeliacinio teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-579/2009.

⁶³ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4. P. 11.

⁶⁴ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1. P. 40.

pažeistas materialiąsias teises⁶⁵. Kilus ginčui būtina nustatyti tarp šalių susiklosčiusius materialinius santykius ir tik juos išsiaiškinius išspręsti bylą iš esmės. Kitaip tariant, materialinių teisių nustatymas – tai ginčo išsprendimas iš esmės. Tuo tarpu taikant laikinąsias apsaugos priemones materialinės teisės klausimai yra išsprendžiami (nors ir laikinai) neištyrus visų bylos aplinkybių, t. y. nenustačius tarp šalių susiklosčiusių materialinių teisinių santykių. Kita vertus, nors laikinosios apsaugos priemonės ir ieškinio reikalavimas savo turiniu sutampa, tačiau ieškinio reikalavimas yra šeimos teisių gynimo būdas, o laikinosios apsaugos priemonės yra šeimos teisių apsaugos priemonės, t. y. teisės aktai leidžia taikyti šeimos teisių apsaugos priemones (laikinąsias apsaugos priemones), kol bus priimtas sprendimas išnagrinėjus ieškinį iš esmės. „Priemonės ir būdai nesutampa laike. Kadangi būdai ir priemonės pagal turinį sutampa, tačiau nesutampa laike, negalime teigti, kad taikant priemones (t. y. taikant laikinąsias apsaugos priemones) taikomi ir būdai (t. y. patenkinami ieškinio reikalavimai). Dėl to galima daryti išvadą, jog įstatymas ne tik leidžia, bet ir įpareigoja taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurios savo turiniu sutampa su ieškinio reikalavimu⁶⁶.

Taigi taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose, skirtingai nei kitose civilinėse bylose, gali sutapti ieškinio ir prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo dalykas, kartu taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose tam tikrais atvejais gali būti išsprendžiami materialinio pobūdžio klausimai, tačiau toks reglamentavimas yra priimtinas ir skatinamas dėl nagrinėjamam institutui keliamų ypatingų tikslų ir siekiamo apsaugoti intereso.

3. Prašoma taikyti **įstatymuose įtvirtinta** laikinoji apsaugos priemonė.

Laikiniųjų apsaugos priemonių sąrašas yra įtvirtintas CPK 145 straipsnio 1 dalyje. CPK nepateikia baigtinio laikiniųjų apsaugos priemonių sąrašo, tačiau iš CPK 1 dalies 13 punkte įtvirtintos formulotės „kituose įstatymuose numatytos priemonės, kurių nesiėmus teismo sprendimas gali pasunkėti ar pasidaryti neįmanomas“ darytina išvada, kad leidžiama taikyti ir kituose teisės aktuose numatytas laikinąsias apsaugos priemones, tačiau tik tas, kurios įtvirtintos aukščiausios galios teisės aktuose – įstatymuose. Šeimos bylose taikomos CK 3.65 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės. Taip pat iš CPK įtvirtintos formulotės darytina išvada, kad laikiniųjų apsaugos priemonių sąrašas yra baigtinis ir negali būti taikomos tokios priemonės, kurios nenumatytos įstatymuose. Ar nenukrypstama nuo šio reglamentavimo taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose aptarsime kitame skyriuje.

⁶⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1. P.41.

⁶⁶ Pajeda V. Laikiniųjų apsaugos priemonių taikymo intelektinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(101). P. 69.

4. **Reali grėsmė** vaiko ar sutuoktinio turtiniams ar asmeniniams neturtiniams interesams.

Kiekvienos laikinosios apsaugos priemonės taikymas šeimos byloje turi savo paskirtį ir siekiamą tikslą. Vienos taikomos užtikrinti vaiko ar sutuoktinio teises bylos nagrinėjimo metu, kitos – teismo sprendimo įvykdymą, tačiau kiekviena iš jų siekiama apginti vaiko ar sutuoktinio turtinius ar asmeninius neturtinius interesus.

Teismai ne kartą yra nurodę, kad taikydami laikinąsias apsaugos priemones neprivalo turėti įrodymų, jog ateityje neabejotinai atsiras grėsmė teismo sprendimui įvykdyti. Teismui pakanka įsitikinti tuo, kad konkrečioje situacijoje tokia grėsmė yra galima, kad egzistuoja tokio pobūdžio grėsmės atsiradimo tikimybė⁶⁷. Realią grėsmę teismas nustato įvertinęs konkrečius faktus, kurie pagrįsti įstatymų leidžiamomis įrodinėjimo priemonėmis. Kyla klausima koks įrodinėjimo lygmuo šiuo atveju yra reikalingas. Akivaizdu, kad jis neturi sutapti su bylos nagrinėjimu iš esmės, nes tokiu atveju laikinųjų apsaugos priemonių institutas nebektų prasmės. „Kad taip neatsitiktų, ieškovo pateikiamos aplinkybės turėtų būti teismui pateiktos kaip tikėtinos. Tai reiškia, kad teisėjas turi būti labiau įsitikinęs nei neįsitikinęs pateiktų aplinkybių buvimu ar nebuvimu. Visiškas ar beveik visiškas teisėjo įsitikinimas kaip kad reikalaujama įprastame ieškinio teisenos procese, nustatant laikinąją teisinę apsaugą iš tiesų nereikalingas“⁶⁸. Kadangi laikinosios apsaugos priemonės dažniausiai taikomos nepranešant atsakovui, teismas gali remtis tik ieškovo pateikiamais įrodymais. Tokiu atveju teismas turėtų atlikti formalų įrodymų vertinimą, analogišką atliekamam priimat sprendimą už akių, t. y. įrodymų tikrumas nėra vertinimas. Tais atvejais, kai byloje yra tik ieškovo pateikti įrodymai, teismas turėtų vertinti tik ieškovo pateiktus įrodymus, kai byloje yra abiejų šalių įrodymai, teismas turėtų atlikti visų įrodymų formalų vertinimą⁶⁹. Taikant laikinąsias apsaugos priemones kiekvienu konkrečiu atveju, priklausomai nuo taikomos priemonės, skirtingai nustatinėjamas grėsmės faktas, skirtingai teismas ją vertina, todėl kiekvienos laikinosios apsaugos priemonės ypatumai teismui nustatinėjant realią grėsmę bus aptarti kitame skyriuje.

Taip pat teisinis reglamentavimas įneša tam tikros sumaišties sprendžiant į kieno interesus turi būti atsižvelgta taikant laikinąsias apsaugos priemones. CPK 384 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad „Teismas, kol bus priimtas sprendimas, atsižvelgdamas į **sutuoktinių**, vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, nurodytas Civilinio kodekso 3.65

⁶⁷ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-186/2009; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-769-115/2008.

⁶⁸ Pelenis D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos // Teisė. 2004, Nr. 50. P. 119.

⁶⁹ Pajeda V. Laikinių apsaugos priemonių taikymo intelektualinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(101). P. 71.

straipsnyje“. Tuo tarpu CK 3.65 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias jų apsaugos priemones, kol bus priimtas teismo sprendimas“. Galbūt būtų tikslinga keisti vieną iš šių normų? Į šį klausimą taip pat atsakysime aptarę kiekvieną laikinąją apsaugos priemonę atskirai bei nustatę kokias aplinkybes teismas kiekvienu atveju vertina.

5. Laikinosios apsaugos priemonės taikymas nepažeidžia **teisingumo, proporcingumo ir ekonomiškumo** principų.

Taikydamas laikinąsias apsaugos priemones, teismas turi ne tik siekti maksimaliai apsaugoti vienos šalies ar vaiko interesus, bet ir įvertinti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pasekmes kitai šaliai. Todėl laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos vadovaujantis:

a) teisingumo principu, kuris reikalauja, kad būtų atsižvelgta į pagrįstus ir protingus abiejų šalių reikalavimus, ieškant jų interesų pusiausvyros, vadovautis teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijais⁷⁰ (universalus principas);

b) proporcingumo principu. „Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje nustatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausiai reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o, antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui“⁷¹. Pažymėtina, kad šalių teisių visiška pusiausvyra šiuo atveju nėra galima. Tai ypač ryšku taikant laikinąsias apsaugos priemones šeimos bylose, nes visi ginčai sprendžiami vaiko interesų naudai, pirmiausiai atsižvelgiama į jo poreikius. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme⁷² nurodyta, kad visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus. „Vaiko interesai – tai pirmiausia įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybės šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje“⁷³. Nors taikant laikinąsias apsaugos priemones visi ginčai sprendžiami vadovaujantis prioritetiniais vaiko interesais, tačiau proporcingumo principas ne mažiau aktualus ir šeimos bylose. Štai teismas nurodė, kad „skiriant laikinąsias apsaugos priemones būtina atsižvelgti ne vien į būtinumo užtikrinti teismo sprendimo įvykdymą kriterijų, bet ir į tai, kokias laikinąsias apsaugos priemones konkrečioje

⁷⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1. P. 227.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 15-314.

⁷² Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2001.

situacijoje yra tikslinga taikyti. Teismas turi užtikrinti tokį teisinį režimą, kuris garantuotų abiejų proceso šalių teisių ir teisėtų interesų pusiausvyrą⁷⁴.

c) ekonomiškumo principas reiškia, kad „teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones tais atvejais arba taikyti tokias ir tiek laikinųjų apsaugos priemonių, kiek tai būtina ir pakanka užtikrinti būsimo teismo sprendimo, kuris gali būti palankus ieškovei, įvykdymui“⁷⁵. Šis principas kartu reiškia ir tai, kad turi būti taikomos tokios laikinosios apsaugos priemonės dėl kurių kita šalis nepatirtų nepagrįstų nuostolių.

Taigi teismas taiko laikinąsias apsaugos priemones, kylančias iš šeimos teisinių santykių, tik esant visoms išvardintoms sąlygoms. Vienos iš jų pažeidimas gali būti pagrindu apskūsti teismo nutartį ir ją pakeisti. Taip pat aptarus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas išsiaiškinome ir ne vieną šio instituto ypatumą, kurį nulemia šeimos bylose vyraujantis viešasis interesas, ginčų sprendimas prioritetiniais vaiko interesais.

Laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos ne tik esant visoms išvardintoms sąlygoms, bet taip pat turi būti taikomos teisės aktais nustatyta tvarka.

Šeimos bylose, kaip ir kitose, laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tiek iki ieškinio pareiškimo, tiek ir pareiškus ieškinį ar bet kurioje proceso stadijoje. Neveltui naujajame CK buvo atsisakyta „ieškinio užtikrinimo“ sąvokos⁷⁶.

CPK 148 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo teismas išsprendžia ne vėliau kaip per 3 dienas nuo jo gavimo, t. y. per tris dienas po prašymo įregistravimo teisme. Vadovaujantis CPK 148 straipsnio 1 dalies nuostata, apie prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones nagrinėjimą yra pranešama asmeniui, kurio atžvilgiu nagrinėjamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, nes laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra susijęs su tam tikrais atsakovui nustatytais ribojimais. Laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos nepranešus atsakovui tik išimtinai atvejais, kai yra reali grėsmė, jog toks pranešimas sutrukdys laikinųjų apsaugos priemonių taikymui arba padarys jų taikymą nebeįmanomą. Iš teismų praktikos matyti⁷⁷, kad šeimos bylose laikinosios apsaugos priemonės nepranešus atsakovui taikomos ypač dažnai ir tai yra vienas iš pagrindinių nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apskundimo pagrindų. Visgi apeliacinės instancijos teismai šiuo klausimu gana vienareikšmiški ir nustatę, jog laikinosios apsaugos priemonės pritaikytos pagrįstai,

⁷⁴ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-564-112/2008.

⁷⁵ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-37-235/2008;.

⁷⁶ Šeimos bylose teisės aktais suteikta teise taikyti laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio pareiškimo naudojamosi ypač retai. Apeliacinės instancijos teismo praktikoje randama viena tokia byla. Žr. 4 priedą.

⁷⁷ Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-664-360/2009.

vien dėl šio procesinio pažeidimo pirmos instancijos nutarties nenaikina⁷⁸. Realiai atsakovas gali būti išklaustas iki laikinųjų apsaugos priemonių paskyrimo tik tais atvejais, kai toks prašymas ieškovo pateikiamas teismo posėdžio metu⁷⁹.

Autorės nuomone, toks dažnas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nepranešus atsakovui nėra sveikintina praktika, nes tam tikrais atvejais nėra grėsmės, kad pranešimas sutrukdys laikinųjų apsaugos priemonių taikymui, priešingai – tokiu atveju pernelyg suvaržomos šalies, kurios atžvilgiu šios priemonės taikomos, teisės. Tai ypač aktualu taikant tokias laikinąsias apsaugos priemones, kaip laikinas įpareigojimas gyventi skyrium, uždraudimas matytis su vaiku. Visgi tam tikrais atvejais, pvz. taikant laikinąsias apsaugos priemones, kuriomis siekiama suvaržyti atsakovo daiktines ir turines teises, tokia grėsmė dažniausiai yra ir teismai pagrįstai taiko laikinąsias apsaugos priemones nepranešę atsakovui.

Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas šeimos bylose pasižymi ir dar vienu ypatumu - laikinųjų apsaugos priemonių galiojimo terminu. CK 3.65 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias jų apsaugos priemones, kol **bus priimtas teismo sprendimas**. Tuo tarpu CK 150 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad jeigu ieškinys patenkinamas, taikytos laikinosios apsaugos priemonės galioja **iki teismo sprendimo įvykdymo**. Vis dėl to, atsižvelgdami į CK 3.65 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas laikinąsias apsaugos priemones, taip pat teismų praktika: „teismas priteisė po 400,00 Lt kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis nuo kreipimosi į teismą dienos iki bus priimtas ir įsiteisės teismo sprendimas šioje byloje“⁸⁰, galime teigti, jog laikinosios apsaugos priemonės galiojimas priklauso nuo to, kokia priemonė pritaikyta. Tam tikrais atvejais (laikino išlaikymo priteisimo, gyvenimo skyrium, t. y. tais atvejais, kai taikant laikinąsias apsaugos priemones išsprendžiami materialinio pobūdžio klausimai), laikinosios apsaugos priemonės galioja **iki sprendimo įsigaliojimo**, kitais atvejais (pvz., turto areštas) – iki sprendimo įvykdymo dienos.

Taip pat teismai gali taikyti kelias laikinąsias apsaugos priemones iškart. Tai ypač dažnai taikoma praktikoje⁸¹, pvz. kartu taikomas įpareigojimas gyventi skyrium ir laikinas išlaikymas, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas. Svarbiausia, kad taikydamas šias laikinąsias apsaugos priemones teismas pasiektų siekiamų tikslų – užtikrintų saugomo intereso tinkamą apsaugą.

⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-981-611/2008.

⁷⁹ Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymo tvarka // Juristas. 2007, Nr. 18. P. 26.

⁸⁰ Kauno apygardos teismo 2008 m. birželio 25 nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-411-112/2008.

⁸¹ Žr. 5 priedą.

Trumpai aptarsime laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose ypatumus užsienio valstybėse. Anglijoje, kaip ir Lietuvoje, laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tiek šalies, tiek teismo iniciatyva. Jos gali būti pritaikytos tiek iki ieškinio pareiškimo, tiek ir po ieškinio pareiškimo. Laikinosios apsaugos priemonės prieš ieškinio pareiškimą gali būti taikomos tik tuo atveju, kai klausimas yra skubus, arba kitais atvejais kai siekiama įgyvendinti teisingumą. Šios priemonės gali būti pritaikytos ir nepranešus atsakovui. Prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo turi būti pagrįstas įrodymais, išskyrus atvejus jei teismas nuspręstų kitaip, sprendimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepranešus atsakovui turi būti pagrįstas⁸². Taigi laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tvarka Anglijoje labai panaši į esančią Lietuvoje. Įdomu pažymėti, kad Austrijoje laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos nepriklausomai nuo nagrinėjamos bylos, tačiau jei bylos nagrinėjimas yra sustabdytas, laikinosios apsaugos priemonės negali būti pritaikytos ilgesniam nei trijų mėnesių laikotarpiui⁸³. Prancūzijos civilinio kodekso 253 straipsnyje įtvirtinta, kad tuo atveju, kai santuoka nutraukiama bendru sutuoktinių sutarimu, sutuoktiniai patys reguliuoja laikinąsias apsaugos priemones, aptardami jas laikiname susitarime, kuris turi būti pateiktas kartu su prašymu dėl santuokos nutraukimo. Šiuo atveju aptariamas laikinas finansų, turto paskirstymas ir tėvų teisės bei pareigas iki skyrybų pabaigos⁸⁴. Tačiau teisėjas gali šį susitarimą panaikinti ar pakeisti, jei jis prieštarauja vaiko interesams.

Apibendrinant visą skyrių galime daryti išvadą, kad laikinosioms apsaugos priemonėms, taikomos šeimos bylose, yra ypatingas ir savo tikslais, reglamentavimu, taikymo sąlygomis ir tvarka besiskiriantis institutas. Tačiau nors ir aptinkame nemažai šio instituto ypatumų, jo taikymas neįsivaizduojamas be bendrųjų laikinųjų apsaugos taikymo principų ir normų, įtvirtintų CPK. Iš analizuotos užsienio šalių literatūros matyti, kad šis institutas taikomas ir kitose valstybėse. Visgi išnagrinėjus pirmąją dalį kol kas į daugelį klausimų atsakyti negalime, nes tam reikalinga išsami kiekvienos laikinosios apsaugos priemonės studija.

⁸² <http://www.justice.gov.uk/family/procrules/parts/part14.htm#pagetop>, prisijungimo laikas: 2009-08-15.

⁸³ http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_aus_en.htm#1, prisijungimo laikas: 2009-08-20.

⁸⁴ Bell J., Boyron S., Whittaker S. Principles of French law. Second Edition. London: Oxford University press, 2007. P. 250.

2. ATSKIRŲ LAIKINŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ, KYLANČIŲ IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, TAIKymo YPATUMAI

Konkrečios laikinosios apsaugos priemonės taikomos atsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio byla nagrinėjama, vaiko interesus, ieškinio reikalavimų dydį ir rūšį, atsakovo veiksmus ir į kitas reikšmingas aplinkybes⁸⁵. Taikant konkrečią laikinąją apsaugos priemonę vienais atvejais pagrindiniu veiksmiu tampa viena aplinkybė, o kitose – kita. Todėl norint tinkamai suprasti laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, nagrinėjimo ypatumus, nepakanka bendrai aptarta šio instituto taikymo, tačiau būtina išanalizuoti atskiras laikinasias apsaugos priemones, kurios taikomos šeimos bylose, jų paskirtį, taikymo ypatumus.

Siekiant aiškumo, laikinosios apsaugos priemonės bus aptariamoms paėliui, taip kaip jos įtvirtintos CK 3.65 straipsnio 2 dalyje. Taip pat aptarsime ir CPK įtvirtintas laikinasias apsaugos priemones, kurios taikomos šeimos bylose.

2.1. Laikinas vieno sutuoktinio įpareigojimas gyventi skyrium

„Šeiminių smurtas – tai viena didžiausių problemų visame pasaulyje. Šeiminių smurto padariniai yra labai skaudūs, o jo keliami fizinė, moralinė ir finansinė žala – milžiniška“⁸⁶. Siekiant kovoti su smurtu šeimoje, vaikus saugančios teisės normos įtvirtintos ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad „valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikalingų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių“⁸⁷.

Viena iš teisinių priemonių, kovojant su smurtu šeimoje – laikinosios apsaugos priemonės, įpareigojančios vieną sutuoktinį gyventi skyrium, įtvirtinimas CK 3.65 straipsnio 2 dalies 1 punkte.

Laikinosios apsaugos priemonės – sutuoktinio laikino įpareigojimo gyventi skyrium - taikymas galimas tada, kai vienas iš sutuoktinių vartoja prieš vaikus ar kitą sutuoktinį fizinę ar

⁸⁵ Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1495-324/2008;

⁸⁶ Palavinskienė B. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis // Jurisprudencija. 2001, Nr. 20(12). P. 59.

⁸⁷ Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501

kitokią prievartą, dėl ko bendras gyvenimas gali padaryti žalos vaikams ir kitam sutuoktiniui⁸⁸. Taigi ši laikinoji apsaugos priemonė apima ne tik nepilnamečio vaiko, bet ir vieno iš sutuoktinio interesų apsaugą, jeigu šis šeimoje patiria psichologinį ar fizinį smurtą⁸⁹. Įpareigojimas gyventi skyrium – tai įpareigojimas vieną sutuoktinį laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, kurioje gyvena vaikai ir/ar sutuoktinis.

Teorijoje ir praktikoje viena pagrindinių problemų taikant šią laikinąją apsaugos priemonę yra realios grėsmės saugomam interesui ir proporcingumo tarp taikomos laikinosios apsaugos priemonės ir asmens konstitucinių teisių suvaržymo nustatymas. Todėl aptarsime šio klausimo teorinius aspektus bei panagrinėsime kaip šią problemą sprendžia teismai.

Šiuo metu galiojančio CK 3.65 straipsnyje nustatyta, kad teismas gali „įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium“. Tačiau toks reglamentavimas galioja visai neseniai. 2008 m. birželio 3 d. buvo priimtas ir 2008 m. birželio 14 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas⁹⁰, kuris ir įtvirtino tokį reglamentavimą. Iki to laiko teismas priimdamas sprendimą įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium pirmiausia turėjo atsižvelgti į įpareigojamo sutuoktinio galimybę gyventi atskirai.

Šiuo pakeitimu buvo siekiama suteikti teismui teisę smurtaujančiam sutuoktiniui skirti besąlyginį įpareigojimą gyventi skyrium, efektyviau ginti smurtą patyrusio sutuoktinio ar vaiko teises bei vykdyti prevencinį poveikį smurtauti šeimoje linkusių asmenų elgsenai⁹¹. Šis CK pakeitimo projektas sulaukė daug diskusijų ir vertinimų, neveltui jo svarstymas truko tris metus, kol galiausiai buvo priimtas. Nors šio projekto iniciatoriai matė tik teigiamas šio įstatymo priėmimo pasekmes, tačiau kitos institucijos išvelgė ir tam tikrų problemų. Trumpai aptarsime kelių institucijų nuomones, pateiktas vertinant projektą, kadangi jos reikšmingos teoriniu požiūriu, bei taikytinos aiškinant teismų praktiką.

Štai Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas nurodė, kad įpareigojimas gyventi skyrium yra susijęs su konstitucinių teisių suvaržymu – teisės laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą, o tais atvejais, kai asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš jam

⁸⁸ Smurtas šeimoje apibrėžiamas kaip visi tyčiniai fiziniai, psichologiniai, ekonominiai, seksualiniai vieno šeimos nario veiksmai kito šeimos nario atžvilgiu, jeigu šie veiksmai pažeidžia jo, kaip piliečio ir asmens, konstitucines teises ir laisves bei sukelia jam ekonominę, fizinę, psichinę ar moralinę žalą.

⁸⁹ Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1462-527/2008; Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1013-527/2008; Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-186/2009; Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1125-555/2008;

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 68-2568.

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto 2005 m. spalio 18 d. aiškinamasis raštas; www.lrs.lt, prisijungimo laikas: 2009-04-20.

nuosavybės teise priklausančios gyvenamosios patalpos - ir nuosavybės teisės. Šios teisės gali būti suvaržytos teismo sprendimu, jeigu tai numatyta įstatyme ir jeigu tai būtina siekiant apsaugoti kitas konstitucines vertybes ar kitokį viešąjį interesą. Pagal Konstituciją valstybė globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Kadangi nurodytose civilinėse bylose susiduriama su kelių konstitucinių vertybių konfliktu, teismas turi siekti šių vertybių balanso, taikyti tik būtinas ir proporcingas siekiamam tikslui laikinąsias apsaugos priemones. Teisės departamentas taip pat nurodė, kad vargu ar įpareigojimas smurtaujančių sutuoktinių gyventi skyrium visais atvejais tikrai pakankamai apsaugo vaikų interesus. Todėl gali būti, kad atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, kitos laikinosios apsaugos priemonės – perduoti vaikus artimųjų giminaičių priežiūrai, laikinai patalpinti vaikų globos institucijoje ir pan. bus veiksmingesnės⁹².

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad teismas, sprenddamas klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, visų pirma turi vadovautis prioritetiniu vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu. Konstitucijos 23 straipsnyje nustatyta, kad nuosavybė neliečiama, nuosavybės teisės saugo įstatymai, tačiau nuosavybės teisių gynimas teisinėmis priemonėmis taip pat suponuoja atitinkamas tokio gynimo ribas. Konstitucija ir įstatymų normos dėl laikinųjų apsaugos priemonių leidžia teismui jas taikyti. Be to, CK 3.65 straipsnyje nustatytos apsaugos priemonės yra laikinosios ir taikytinos tada, kai būtina apginti nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio interesus, kol bus išspręstas sutuoktinių ar vaiko tėvų ginčas. Tačiau kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad neturi būti pamiršamas ir proporcingumo principas⁹³.

Taigi kaip matyti iš šių išvadų, siekis mažinti smurtą šeimoje skatinamas ir kitų institucijų, tačiau kartu keliamas besąlyginio šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo pagrindo pagrįstumo klausimas, todėl skatinama kiekvienu atveju ieškoti pusiausvyros tarp saugomo intereso ir taikomų suvaržymų.

Toliau aptarsime teismų praktiką iki ir po reglamentavimo pasikeitimo. Iki įsigaliojant CK pakeitimams, teismas visais atvejais privalėdavo vertinti sutuoktinio galimybę gyventi kitoje vietoje, o tokios vietos nebūvimas dažnai tapdavo pagrindu netaikyti šios laikinosios apsaugos priemonės. Štai apeliacinės instancijos teismas yra nurodęs, kad „laikinoji apsaugos priemonė taikytina tik tuo atveju, jeigu kitas sutuoktinis turi galimybę gyventi skyrium, t. y. turi kitą gyvenamąją patalpą, ją nuomojasi ar jo finansinė padėtis leidžia nuomotis kitą gyvenamąją patalpą. Būtent LR CK 3.65 str.

⁹² Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto 2006 m. lapkričio 29 d. išvada Nr. 12 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo projekto“; www.lrs.lt, prisijungimo laikas: 2009-04-20.

⁹³ Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto 2007 m. gruodžio 19 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo projekto“; www.lrs.lt, prisijungimo laikas: 2009-04-20.

2 d. 1 p. nustato, kad tokia laikinoji apsaugos priemonė taikoma esant galimybei, o tai reiškia, kad taikant šią laikinąją apsaugos priemonę būtina nustatyti, kad sutuoktinis, kuriam taikoma ši priemonė, turi realią galimybę gyventi skyrium kitoje gyvenamojoje vietoje. Tokios galimybės nesant, nurodyta laikinoji apsaugos priemonė negali būti taikoma ir tokiu atveju, esant pagrindui, gali būti taikomos kitos prievartos priemonės, numatytos Administracinių teisės pažeidimų kodekse arba Baudžiamojo proceso kodekse⁹⁴. Tai galėtų būti administracinis areštas, sulaikymas ir kitos prevencinės priemonės. Šiuo metu tarpinstitucinė darbo grupė taip pat pristatė Apsaugos nuo smurto privačioje erdvėje įstatymo projektą, kuriame siūloma smurtautoją laikinai iškeldinti iš namų bei neleisti tam tikrą laiką bendrauti su nukentėjusiuoju⁹⁵. Taip pat pažymėtina, kad teismas šią išvadą padarė, neturėdamas pakankamai įrodymų, jog atsakovas vartotų prieš sutuoktinę smurtą.

Kitu atveju, teismas, nustatęs, kad buvo smurtaujama prieš vaiką ir/ar sutuoktinę, nurodė: „laikiniųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas išspręstas prioritetiniais pripažįstant nepilnamečio vaiko interesus ir užkertant kelią tolimesniam galimam jo teisių pažeidimui bei žalos padidėjimui. Atsakovo argumentas, kad jis neturi kitos gyvenamosios vietos, nėra teisiškai reikšmingas, kai pirmenybė teikiama ginčui išspręsti ir siekiama užkirsti kelią naujų ginčų atsiradimui. Atsakovas gali nuomotis kitą gyvenamąją patalpą iki teismo sprendimo priėmimo ir jo teisės, pritaikius laikinąsias apsaugos priemones, yra mažiau pažeistos, nei priešingu atveju nepilnametės jo dukters, kadangi jos teisės geriau užtikrina konfliktų namuose nebuvimas“⁹⁶. Taigi kaip matyti iš teismų praktikos, iki CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punkto pakeitimo teismas visais atvejais vertindavo atsakovo galimybę gyventi skyrium. Tačiau kartu pažymėtina, kad teismams ir nustačius, jog sutuoktinis neturi kitos jam nuosavybės teise priklausančios gyvenamosios vietos, tai netapdavo kliūtimi taikyti šios laikinosios apsaugos priemonės tuo atveju, kai šios laikinosios apsaugos priemonės taikymas būdavo būtinas.

Priėmus CK pakeitimus, teismų praktika vienareikšmiškai nepasikeitė. Vienose bylose teismas vis dar vertino atsakovo galimybę gyventi skyrium, kitose – ne. Štai vienoje byloje teismas nurodė, jog sutuoktinio įpareigojimas gyventi skyrium imperatyviai neapibrėžia sąlygų, kada ji galėtų būti taikoma, tačiau paprastai ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma, kai kitas sutuoktinis turi galimybę gyventi atskirai nuo šeimos, pavyzdžiui, turi nuosavybės teise jam priklausančią gyvenamąją patalpą, ją nuomojasi ar jo finansinė padėtis leidžia nuomotis kitą gyvenamąją patalpą. Šioje byloje teismas, nustatęs, kad atsakovas turi galimybę gyventi skyrium, nurodė, jog laikinosios

⁹⁴ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-448-538/2008.

⁹⁵ http://vz.lt/rss/straipsnis/2009/11/20/Bandys_pazaboti_smurta_seimoje2, prisijungimo laikas: 2009-11-21

⁹⁶ Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1495-324/2008.

apsaugos priemonės taikymas šioje byloje yra būtinas, nes tai yra vienintelė galimybė apsaugoti ieškovės ir šalių nepilnamečio sūnaus interesus⁹⁷. Kitoje byloje teismas nurodė, kad „atsižvelgiant į ypač ribojantį šios laikinosios apsaugos priemonės pobūdį, laikantis teisingumo ir proporcingumo principų ši laikinoji apsaugos priemonė teismo gali būti taikoma tik išimtiniais atvejais, esant akivaizdžiai būtinybei apsaugoti kito sutuoktinio ar nepilnamečių vaikų interesus (pvz.: jei nagrinėjant bylą neginčijamai paaiškėja, kad sutuoktinis naudoja fizinę ar kitokią prievartą prieš šeimos narius), ir tik tuo atveju, jei sutuoktinis turi objektyvią galimybę gyventi skyrium“⁹⁸.

Tuo tarpu kitose bylose teismai nurodė, kad “atmetami ir kiti atsakovo atskirojo skundo argumentai, kuriais jis įrodinėja, jog neturi galimybės bei pajamų gyventi skyrium nuo ieškovės kitose patalpose. Atkreiptinas dėmesys, jog nuo 2008 m. birželio 14 d. įsigaliojo CK 3.65 str. 2 d. 1 punkto pakeitimas, pagal kurį nebėra privaloma įrodinėti, jog sutuoktinis, kurį norima įpareigoti gyventi skyrium, turi tokią galimybę. Todėl teisėjų kolegija pastaruosius atsakovo atskirojo skundo argumentus atmeta kaip neatitinkančius galiojančių teisės normų bei teisiškai nereikšmingus“⁹⁹; „įpareigojimas sutuoktiniui gyventi skyriumi gali būti nustatomas neatsižvelgiant, ar jis turi galimybę susirasti gyvenamąjį būstą ar ne“¹⁰⁰; „galiojantis CK 3.65 str. 2 d. 1 p. nenumato, jog įpareigojimas vieną sutuoktinį gyventi skyrium gali būti taikomas tik esant galimybei, t. y. sutuoktiniui turint kitą gyvenamąją vietą“¹⁰¹.

Taigi apžvelgus šias teismų nutartis darytina išvada, kad įsigaliojus CK pakeitimui teismų praktika kardinaliai nepasikeitė. Skirtumas tik tas, kad iki CK pasikeitimo įsigaliojimo teismas visais atvejais privalėjo nagrinėti sutuoktinio galimybę gyventi skyrium, tačiau, kaip rodo teismų praktika, teismas, nustatęs būtinumą taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę, surasdavo kitus teisinius būdus ją taikyti. Įsigaliojus CK pakeitimui, teismui suteikta teisė nevertinti atsakovo galimybės gyventi skyrium, tačiau akivaizdu jog teismas vis tiek dažniausiai vertina atsakovo padėtį. Tik naujausioje teismų praktikoje randame ir radikalesnių teismų pasisakymų. Tačiau ir jie dažniausiai priimami tada, kai teismas yra įsitikinęs, jog šeimoje smurtaujama ir tai yra vienintelis būdas išvengti žalos.

Manytina, jog šis CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punkto pakeitimas yra sveikintinas įstatymų leidėjo žingsnis vykdyti kuo efektyvesnę smurto šeimoje prevenciją. Tačiau įpareigodamas atsakovą laikinai gyventi skyrium teismas neturėtų pamiršti bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo

⁹⁷ Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1462-527/2008.

⁹⁸ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-398-823/2009.

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-186/2009.

¹⁰⁰ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-929-360/2009.

¹⁰¹ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-941-520/2009.

principų ir vertinti kiekvieną situaciją vadovaudamasis proporcingumo, ekonomiškumo, teisingumo principais. Panašu, kad teismų praktika šia linkme ir formuojasi. Visgi nesuprantama, kaip praėjus beveik dviem metams po CK pakeitimo įsigaliojimo, vis dar pasitaiko nemažai tokių teismo nutarčių, kuriose nurodoma, kad nagrinėjama laikinoji apsaugos priemonė gali būti taikoma tik esant galimybei atsakovui gyventi skyrium¹⁰².

Toliau trumpai aptarsime kaip teismai vertina vieną iš būtinų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygų – realią grėsmę. Kaip žinome, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones teismas neprivalo turėti įrodymų, jog ateityje neabejotinai atsiras grėsmė teismo sprendimui įvykdyti. Teismui pakanka įsitikinti tuo, kad konkrečioje situacijoje tokia grėsmė yra galima, kad egzistuoja tokio pobūdžio grėsmės atsiradimo tikimybė. Tačiau įpareigodamas sutuoktinį gyventi skyrium teismas gana griežtai (lyginant su kitomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis, kurios bus aptartos kituose poskyriuose) vertina įrodymus ir šią laikinąją apsaugos priemonę taiko tik įsitikinęs, kad yra reali grėsmė vaiko ar sutuoktinio interesams. Norint, kad teismas pritaikytų laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą vienam sutuoktiniui gyventi skyrium, šalis, prašanti jas taikyti, turi pateikti svarių įrodymų apie grėsmę vaiko ir/ar sutuoktinio galimam fiziniam smurtui. Keliose bylose teismai nurodė, kad ieškovė nepateikė jokių įrodymų, pagrindžiančių savo išdėstytas aplinkybes, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių gali nukentėti nepilnamečių vaikų ir ieškovės teisės bei teisėti interesai¹⁰³; pirmos instancijos teismas nevisapusiškai išsiaiškino aplinkybes, susijusias su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, todėl padarė nepagrįstas išvadas, jog yra būtinybė įpareigoti atsakovą gyventi skyrium. Teismas nurodė, kad tai, jog ieškovė kreipėsi į atitinkamas institucijas dėl psichologinio smurto, o Prienų rajono apylinkės teisme nagrinėjama privataus kaltinimo byla dėl nežymaus sveikatos sutrikdymo dar neginčijamai neįrodo, jog atsakovas smurtauja prieš savo šeimos narius, kad jų sveikatai ar gyvybei gresia pavojus¹⁰⁴; kitoje byloje specialisto išvadą, nurodančią, kad po konflikto ieškovei buvo diagnozuotas galvos ir veido sumušimas, teismas pripažino pakankamu įrodymu taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę¹⁰⁵. Autorės nuomone, toks išsamus įrodymų vertinimas yra susijęs su jau minėta apribojamos teisės ir saugomos vertybės proporcingumo problema ir šiuo atveju yra tinkamas bei pagrįstas.

Visgi keliose bylose manytina teismai nepagrįstai taikė šią laikinąją apsaugos priemonę. Štai Vilniaus miesto 4 apylinkės teismas įpareigojo atsakovę iki teismo sprendimo civilinėje byloje

¹⁰² Pavyzdžiui, Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2009-02-12 nutartis Nr. civilinėje byloje 2-2593-97/2009.

¹⁰³ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-243-112/2008.

¹⁰⁴ Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-429-260/2009.

¹⁰⁵ Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1462-527/2008.

priėmimo gyventi skyrium nuo ieškovo bei uždraudė jai lankytis ieškovo gyvenamojoje vietoje nors ir nustatė, kad byloje nėra rašytinių įrodymų, kurie patvirtintų ieškovo nurodomą aplinkybę apie daiktų dingimą iš buto, jų gadinimą ir pan., taip pat nėra įrodymų, jog dėl to kalta atsakovė, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad sutuoktiniai faktiškai nuolat gyvena skirtinguose būstuose, siekiant išvengti sutuoktinių dalintino turto būklės pablogėjimo ar vertės sumažėjimo, laikė tikslinga įpareigoti atsakovę gyventi skyrium su ieškovu, bei uždrausti jai lankytis ieškovo gyvenamojoje vietoje. Apeliacinės instancijos teismas šią nutartį paliko galioti¹⁰⁶. Taigi šioje byloje įpareigojant atsakovę gyventi skyrium buvo saugomas kitas interesas – siekiama išsaugoti sutuoktinių bendrąją jungtinę nuosavybę. Tačiau abejonių kelia šios priemonės taikymo proporcingumas ir būtinumas. Kadangi šalys gyvena atskirai, manytume, jog pakankama priemonė apsaugoti turtą – uždrausti lankytis ieškovo gyvenamojoje vietoje. Tuo labiau, kad šalys ir taip gyvena skirtinguose būstuose. Šiuo atveju tokios laikinosios apsaugos priemonės pritaikymas yra neproporcingas siekiamiems tikslams ir nepagrįstai suvaržo atsakovės teises.

Laikinas įpareigojimas gyventi skyrium taikomas ir kitose valstybėse. Štai Prancūzijos civilinio kodekso 255 straipsnio 1 dalyje teismui suteikta teisė įpareigoti sutuoktinį gyventi skyrium. Kita valstybė, kurioje sutinkama ši laikinoji apsaugos priemonė – Austrija. Šioje šalyje laikinosioms apsaugos priemonėms, skirtoms apsaugoti šeimos narius nuo smurto, skiriamas ypač didelis dėmesys. Veiksmingos ir aiškios priemonės Austrijoje buvo numatytos įsigaliojus Smurto prevencijos įstatymui (1997), kur buvo numatyta, kad šeimos narys ir kitas artimas asmuo gali būti įpareigotas gyventi atskirai nuo šeimos. Pažymėtina, kad ši priemonė gali būti taikoma platesniam asmenų ratui nei Lietuvoje, nes apima ne tik šeimos narius, bet ir kitus artimus asmenis. Ši laikinoji apsaugos priemonė Austrijoje gali būti taikoma visais atvejais, kai šeimos narys ar kitas artimas asmuo naudoja psichologinį ar fizinį smurtą, grasinimus, kurie kenkia asmens psichologinei sveikatai. Teismas šiuo atveju gali įpareigoti asmenį palikti būstą ir uždrausti ten sugrįžti. Šios laikinosios apsaugos priemonės taikomos iki bus išspręsta byla, tačiau gali būti taikomos nepriklausomai nuo ieškinio reikalavimo¹⁰⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad laikinu įpareigojimu gyventi skyrium siekiama apsaugoti ypač svarbų vaiko ir/ar sutuoktinio interesą – teisę į saugią, be fizinio ir psichologinio smurto šeimoje aplinką, tačiau dėl ypač ribojančio šios priemonės poveikio šaliai, kurios atžvilgiu ji taikoma, teismai susiduria su proporcingumo siekiamiems tikslams ir šalies teisių

¹⁰⁶ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-72-52/2008.

¹⁰⁷ http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_aus_en.htm#1, prisijungimo laikas: 2009-09-15.

suvaržymo nustatymo problema. Nors reglamentavimo pasikeitimas ir palengvino teismo darbą svarstant taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę ar ne, tačiau akivaizdu, kad teismai taikydami šią laikinąją apsaugos priemonę (išskyrus kelis atvejus) vertina jos taikymo pagrįstumą bendraisiais laikinųjų apsaugos priemonių principais ir taiko ją tik įsitikinę jos būtinumu, nes kaip jau buvo minėta ne kartą – vaiko interesai šiuo atveju yra aukščiau už asmens teisę į nuosavybę ir nustačius jos taikymo reikalingumą, saugoma būtent ši vertybė.

2.2. Laikinos nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų

Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 27 straipsnio 1 ir 2 dalyse visuotinai pripažįstama kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi, kurios sudaromos pagal tėvų sugebėjimus ir finansines galimybes.

Viena iš laikinųjų apsaugos priemonių, užtikrinanti, kad šios teisės būtų įgyvendinamos – nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų. Ši laikinoji apsaugos priemonė įtvirtinta CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punkte¹⁰⁸.

Laikinos gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš tėvų tikslas - maksimaliai apsaugoti vaiko teises ir interesus iki tėvų ginčo išsprendimo iš esmės (užtikrinti kuo mažesnę psichologinę traumą vaikui kol vyks teismo procesas), apsaugoti jo teisę į saugią ir psichologiškai bei ekonomiškai stabilią aplinką. Nagrinėjant šeimos bylas kartu vyksta tėvų ginčas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, ko pasėkoje ji gali būti keičiama keletą kartų iki teismo sprendimo priėmimo ir tai gali neigiamai paveikti vaiko emocinę būseną¹⁰⁹.

Toliau aptarsime kokios aplinkybės yra teisiškai reikšmingos taikant šią laikinąją apsaugos priemonę, kaip šalys jas įrodinėja, ar teismų praktika taikant šią laikinąją apsaugos priemonę yra vienoda.

CK 3.174 straipsnio 2 dalis įtvirtina principinę nuostatą, pagal kurią teismas ginčą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo išsprendžia vadovaudamasis vaiko interesais, atsižvelgiant į vaiko norą. Tokiu būdu teismui kiekvienu atveju iškykla būtinybė nustatyti mažiausiai dvi bylos baigtį

¹⁰⁸ Atribojant prieš tai aptartą laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą gyveni skyrium – pažymėtina, jog nagrinėjama priemonė taikoma vadovaujantis išimtinai vaiko interesais ir siekiant juos apginti (šiuo atveju į sutuoktinio interesus teismas neatsižvelgia). Įpareigojimas gyventi skyrium taikomas teismui nustačius, kad sutuoktinis naudoja fizinį smurtą prieš vaiką ir/ar sutuoktinį, daro psichologinį spaudimą ar kelią grėsmę vaiko ir/ar sutuoktinio saugumui, tuo tarpu ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma ir kitais pagrindais, t.y. nustačius ir kitus sutuoktinio veiksmus, kurie yra priešingi vaiko interesams. Taip pat pabrėžtina, kad šios abi priemonės dažnai taikomos kartu.

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-988-186/08.

lemiančias aplinkybes: vaiko interesus ir vaiko norą. Visa tai leidžia teismams, sprendžiant vaiko gyvenamosios vietos nustatymo klausimą, vadovautis objektyviuoju kriterijumi: sprendimas bus laikomas pagrįstu, jei jis atspindės vaiko interesus.¹¹⁰ Šiais dviem kriterijais teismai vadovaujasi ir nustatydami laikiną gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų.

Apibendrinant teismų praktiką nagrinėjamu klausimu, galime daryti išvadą, kad teismai, nustatydami laikiną vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų vaiko interesus įvertina atsižvelgdami į vaiko patiriamą fizinį ar psichologinį smurtą šeimoje, vaiko faktinę gyvenamąją vietą, ekonominę tėvų padėtį, tėvų veiksmus įgyvendinant vaiko interesus, vaiko amžių. Toliau aptarsime kiekvieną aplinkybę:

a) vaiko patiriamas fizinis ar psichologinis smurtas šeimoje (reali grėsmė vaiko fiziniam saugumui ir dvasiniams išgyvenimams). Teismas visai atvejais, įvertinęs, kad asmuo (nebūtinai vaiko tėvas), su kuriuo gyvena vaikas, smurtauja ar gali smurtauti prieš vaiką ar kitą šeimos narį, nustato vaiko laikiną gyvenamąją vietą su kitu tėvu. Jei abu tėvai gyvena kartu, teismas įpareigoja smurtaujančią sutuoktinę gyventi skyriū. Šią išvadą tinkamai atspindi kelios teismo nutartys. Vienoje byloje teismas nustatė, kad mergaitė patyrė fizinį smurtą, kai jos gyvenamoji vieta teismo sprendimu buvo nustatyta su motina; būtent motina pirmiausia buvo atsakinga už mergaitės normalų ugdymą ir fizinį saugumą. Bylos duomenys rodo, kad grėsmė mergaitės normaliam ugdymui yra reali ir tai sudaro pagrindą laikinųjų apsaugos priemonių taikymui¹¹¹. Kitoje byloje teismas nurodė, kad pirmos instancijos teismas, įvertinęs vaiko gyvenimo sąlygas su motina bei seserimi, kuri prieš jį smurtauja, ir išimtinai vadovaudamasis vaiko interesų pirmenybės principu, laikinai vaiko gyvenamąją vietą nustatė kartu su tėvu. Berniukui buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas, kurį jam padarė sesuo, o tai berniukui sukelia daug dvasinių išgyvenimų, stresą¹¹². Teismas šią laikinąją apsaugos priemonę taiko ir tuo atveju kai smurtaujama prieš kitą sutuoktinę, nes iš tokio elgesio sprendžiama apie asmens būdą¹¹³.

b) vaiko faktinė gyvenamoji vieta. Tai labai svarbus kriterijus vertinant vaiko interesus, kadangi nagrinėjamos laikinosios apsaugos priemonės tikslas - kiek įmanoma sumažinti teismo proceso neigiamą įtaką vaiko interesams. Apibendrinant teismų praktiką galime daryti išvadą, kad teismai linkę nekeisti vaiko faktinės gyvenamosios vietos, jei nėra įrodymų, kad gyvenimas

¹¹⁰ Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos teisėje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. – Vilnius, 2004. P. 97-98.

¹¹¹ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-91-340/2008.

¹¹² Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-769-115/2008.

¹¹³ Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-615-601/2009..

dabartinėje vietoje turės neigiamos įtakos jo fizinei ir psichologinei sveikatai. Faktinė vaiko gyvenamoji vieta yra ta vieta, kurioje jis bylos nagrinėjimo metu gyvena, nepriklausomai nuo to su kuriuo iš tėvų teismo sprendimu buvo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta¹¹⁴. Štai keletas pavyzdžių, kaip teismai nagrinėja vaiko faktinės gyvenamosios vietos klausimą: „iš bylos medžiagos nustatyta, kad nuo 2009 m. sausio mėn. pradžios, tai yra jau beveik du mėnesius, mažametės dukros faktinė gyvenamoji vieta yra su atsakove, duomenų apie atsakovės smurtinį elgesį ar daromą neigiamą psichologinį poveikį dukrai, išskyrus draudimą bendrauti su atsakovu, nėra nustatyta“¹¹⁵; „tėvo gyvenamoji vieta nepilnamečiui yra įprasta, joje jis augęs, dvejus metus lanko vaikų darželį. Aplinkos keitimas vaikui darytų socialinę, psichologinę žalą, sukeltų emocinių išgyvenimų, todėl sprendžina, jog gyvenamosios vietos nustatymas su ieškovu atitinka nepilnamečio vaiko interesus“¹¹⁶; „kadangi vaikai dėl tėvų skyrybų patiria ir taip daug skaudžių išgyvenimų, kolegija sprendžia, jog iki teismo sprendimo priėmimo tikslinga nekeisti vaikų įprastinės aplinkos, leisti jiems gyventi kartu su motina“¹¹⁷.

Apibendrinant šias nutartis galime teigti, kad tuo atveju, kai šalių santykiai yra konfliktiški, geriau nepilnamečio vaiko interesus atitinka jo laikinos gyvenamosios vietos nustatymas su tuo iš tėvų, su kuriuo jis gyveno iki tol, kuris daugiau su juo bendravo, daugiau dalyvavo jį auginant. Nepilnamečio vaiko įprastinės aplinkos, gyvenimo sąlygų pakeitimas be svaraus pagrindo sukeltų jam papildomą stresą, būtų nesuderinamas su jo interesais. Keičiant vaiko šeimos aplinką būtina nustatyti, jog esanti aplinka jam tapo nesaugi, nebeatitinka reikalavimų sveiko vaiko normaliam vystymuisi, o tokia aplinka jam būtų sukurta pakeitus vaiko gyvenamąją vietą.

c) ekonominė tėvų padėtis. Spręsdamas su kuriuo iš tėvų nustatyti vaiko laikiną gyvenamąją vietą, teismas vertina ir tėvų turtingumą: darbo užmokestį, gyvenamąją vietą, galimybę tenkinti vaiko poreikius. Štai teismas byloje vertino aplinkybes, kad atsakovas kartu su sūnumi gyvena nuosavybės teise priklausančio dviejų aukštų name su visais patogumais antrajame aukšte. Sūnui skirtas atskiras 13,02 kv. m. jaukus, šiltas, reikiama baldais apstatytas kambarys. Mokykloje teigiama, jog sūnus puikiai ją lanko, turi visas reikiamas mokymosi priemones¹¹⁸.

d) tėvų veiksmai įgyvendinant vaiko interesus. Štai teismas byloje vertino aplinkybę, kad „dar iki santuokos nutraukimo su ieškovu, atsakovė išsikraustė su nepilnamečių šalių sūnumi gyventi į Klaipėdą išimtinai vaiko interesais, iš byloje pateiktų medicininių duomenų matyti, kad F.

¹¹⁴ Kauno apygardos teismo 2008 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-191-153/2008.

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-186-186/09.

¹¹⁶ Kauno apygardos teismo 2008 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-203-324/2009.

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-118-115/2009.

¹¹⁸ Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-156-395/2009.

B. serga sunkios formos bronchine astma. Be to, iš byloje pateiktų nuotraukų matyti, kad atsakovė rūpinasi ne tik vaiko materialine gerove, sveikata, tačiau tenkina ir vaiko kultūrinius poreikius, bendrauja su jam artimais žmonėmis”¹¹⁹.

e) vaiko amžių. Teismai yra nurodę, kad „šalių dukra yra tik 1 metų amžiaus, t. y. kūdikis, todėl preziumuotina, kad jai yra ypatingai reikalinga motinos priežiūra ir globa“¹²⁰; esminę reikšmę šioje byloje turi aplinkybė, kad šalių sūnus yra gimęs tik 2003 m. birželio 17 d., t.y. šiuo metu dar neturi penkerių metų. Teisėjų kolegijos nuomone, toks sūnaus amžius suponuoja išvadą, jog jam yra labiau reikalinga nuolatinė motinos priežiūra. Byloje nėra pateikta jokių įrodymų, kurie leistų abejoti motinos gebėjimu tinkamai atlikti savo pareigas ar jos elgesio tinkamumu¹²¹. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje suformuota nuostata, kad mažamečiam vaikui labai reikalinga motinos globa, todėl motina, esant kitoms tėvų sąlygoms vienodoms, turi pirmenybės teisę vaiką auklėti¹²². Šia nuostata analogiškai vadovaujamosi ir laikinai (t. y. iki kol bus išnagrinėta santuokos nutraukimo byla) nustatant vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų.

Teismai taikydami laikiną gyvenamąją vietą vertina ne tik vaiko interesus, bet atsižvelgia ir į vaiko norus (nuomonę). Štai vienoje byloje teismas yra nurodęs, kad „šioje proceso stadijoje neturi duomenų, kurių pagrindų būtų galima manyti, jog iki bylos išnagrinėjimo šalių sūnaus gyvenimas su tėvu J. M. galėtų pakenkti vaiko ir jo motinos interesams, juolab, kad vaikas kartu su atsakovu gyvena apie trejus metus, **ir ne kartą yra išreiškęs norą** ir toliau gyventi su tėvu“¹²³.

Taigi aptarę aplinkybes, kurios vertintinos taikant laikinas apsaugos priemones, galime daryti išvadą, kad teismas vertina aukščiau aptartų aplinkybių visumą, tačiau tikrai nesuklysimė teigdami, kad šių aplinkybių nustatymas turi ne vienodą reikšmę teismui apsisprendžiant dėl šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo. Pagrindinis kriterijus, kurį nustačius visais atvejais yra taikoma laikinoji apsaugos priemonė – tai grėsmė vaiko fiziniam ir psichologiniam saugumui. Nustačius, kad šeimoje su vaiku elgiamasi gerai, vertinama jo faktinė gyvenamoji, darželio, mokyklos vieta. Taip pat tam tikros įtakos turi vaiko norai, tėvų ekonominė padėtis, rūpinimasis vaiko interesais, vaiko amžius ir t.t. Neabejotinai didelės reikšmės turi ir vaiko faktinė gyvenamoji vieta.

¹¹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-769-115/2008.

¹²⁰ Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-615-601/2009.

¹²¹ Kauno apygardos teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-639-378/2008.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-27/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-474/2000.

¹²³ Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-156-395/2009.

Taip pat pabrėžtina tai, kad daugelis aplinkybių ir jas patvirtinančių įrodymų nėra tiriama, nes tai bylos nagrinėjimo iš esmės dalykas, kurio metu be visų šių aplinkybių teismas turi įvertinti ir kitas aplinkybes, pvz., vaiko teisę laisvai reikšti savo pažiūras ir nuomonę visais su juo susijusiais klausimais, įvertinti, ar tėvai, rūpindamiesi religiniu vaiko auklėjimu, atsižvelgia į vaiko pažiūras šiuo klausimu, vaiko dvasinius, moralinius ir kitokius įsitikinimus ir t.t. Šį teiginį patvirtina ir teismo nutartis, kurioje nurodoma, kad laikinos vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su atsakove jokia būdu nereiškia, kad teismas toleruoja atsakovės piktnaudžiavimą tėvų valdžia bei savo kaip motinos teisėmis, tai yra vaiko paėmimą gyventi pas save, neinformavus apie tai ieškovo bei su juo pastarojo klausimo nesuderinus, taip pat atsakovės nustatytus apribojimus vaikui bendrauti su tėvu bei Kauno rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriaus nurodymų nepaisymą. Tačiau pastarieji atsakovės elgesį apibūdinantys veiksmai atitinkamai kaip ir ieškovo elgesys, kartu su kitais byloje esančiais įrodymais turi būti nagrinėjami sprendžiant šioje byloje kilusi ginčą iš esmės, o ne taikant laikinąsias apsaugos priemones.¹²⁴ Taigi teismas, nors ir nustatęs tam tikras aplinkybes, kurios galbūt turės lemiamos įtakos sprendžiant bylą iš esmės, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones jas vertina visiškai kitaip¹²⁵.

Kadangi tik nepilnamečio asmens gyvenamoji vieta susieta su jo tėvų (globėjų) gyvenamąja vieta (CK 2.14 straipsnis), o vadovaujantis CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punktu gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų galima nustatyti tik nepilnamečiam vaikui, teismas, asmeniui sulaukus pilnametystės šios priemonės nebetaiko. Štai teismui nustačius, kad vienam iš sutuoktinių vaikų bylos nagrinėjimo metu sukako pilnametystė, nurodė, kad paskirtosios laikinosios apsaugos priemonės palikimas toliau galioti neatitiktų nei šios laikinosios apsaugos priemonės esmės, nei jos paskirties, todėl, pasinaudodamas LR CPK 150 str. 2 d. numatyta teismo teise, panaikino laikinąją apsaugos priemonę *ex officio*¹²⁶.

Palyginimui trumai aptarsime Anglijos teisės aktuose bei doktrinoje įtvirtintą laikiną vaiko gyvenamosios vietos nustatymą su vienu iš tėvų. Štai J. Black, J. Bridge ir T. Bond savo vadovėlyje nurodė, kad paprastai nustatant laikiną gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų siekiama išsaugoti *status quo*, išskyrus kai yra rimta priežastis veikti priešingai¹²⁷. Nesant rimtoms priežastims kol nėra atliktas išsamus įrodymų vertinimas teismas ypač nenoriai „griauna“ *statu quo*. Autoriai pažymėjo,

¹²⁴ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-186-186/09.

¹²⁵ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nustačius laikiną vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, kitam tėvui neišnyksta teisė ir pareiga matytis su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Jei tėvai nesutaria šiuo klausimu, vienas iš tėvų turi teisę kreiptis į teismą dėl laikinos bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo (aptarta septintame poskyryje).

¹²⁶ Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-673-395/2008.

¹²⁷ Black J., Bridge J., Bond T. A practical approach to Family Law. London: Oxford university press, 2004. P. 481.

kad kartais daug svarbiau vaikui likti laikinai su tėvu, kuris jį „pagrobė“ nei kad jis būtų sugrąžintas pas tėvą, pas kurį jis gyveno iki „pagrobimo“. Vienoje byloje buvo pradėtas tyrimas dėl motinos vartojamų narkotikų, tačiau teismas nurodė, kad ši aplinkybė nėra pagrindas perduoti vaiką gyventi su tėvu¹²⁸. Teismas šiuo atveju dažnai nustato bendravimo su vaiku tvarką. Ši priemonė taip pat labai naudinga tuo, kad ji padeda teismui įvertinti ar tokia matymosi tvarka yra tinkama ir gali būti pritaikyta sprendžiant bylą iš esmės¹²⁹. Vaiko gyvenamosios vietos klausimas reglamentuojamas Vaiko įstatymo (angl. Children Act) (1989) 8 straipsnyje. Taigi kaip matyti, Anglijoje taikoma nagrinėjama laikinoji apsaugos priemonė savo prigimtimi, siekiamais tikslais ir taikymo pagrindu labai panaši į taikomą Lietuvoje, tačiau dar labiau orientuota į *status quo* išsaugojimą. Kitose valstybėse, pavyzdžiui: Vokietijoje, Prancūzijoje, ši laikinoji apsaugos priemonė teisės aktuose nėra įtvirtinta.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nustatydamas laikiną vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų teismas bylos aplinkybių nevertina taip kaip nagrinėjant bylą iš esmės. Teismas šiuo atveju vertina ar asmuo, su kuriuo tuo metu yra vaikas, nenaudoja smurto ir kitaip aiškiai neveikia priešingai vaiko interesams. Tik nustatę šias aplinkybes teismai yra linkę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, kadangi taikant šią laikinąją apsaugos priemonę svarbiausia yra kiek įmanoma sumažinti neigiamą skyrybų poveikį vaikui, o keičiant jo gyvenamąją vietą tai taptų neįmanoma. Taip pat išanalizavus teismų praktiką galime teigti, kad apeliacinės instancijos teismo praktika gana vienareikšmiška ir nuosekli, tinkamai ir aiškiai taikanti šią laikinąją apsaugos priemonę, nenukrypstant nuo bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principų. Išanalizavus užsienio valstybių teisę, prieita išvados, kad savo prigimtimi ir taikymo tikslais panaši į Lietuvoje taikomą laikiną vaiko gyvenamosios vietos nustatymą su vienu iš tėvų priemonė taikoma ir Anglijoje. Kitose aptariamose valstybėse teisės aktai nieko panašaus nereglamentuoja.

2.3. Įpareigojimas vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu

Teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu (CK 3.65 straipsnio 1 dalis, 2 dalies 3 punktas). Ši laikinoji apsaugos priemonė įtvirtinta CK 3. 65 straipsnio 2 dalies 3

¹²⁸ Black J., Bridge J., Bond T. A practical approach to Family Law. London: Oxford university press, 2004. P. 467.

¹²⁹ Ten pat. P. 482.

punkte. Laikino vieno sutuoktinio įpareigojimo netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu tikslas – užtikrinti, kad kol vyks teismo procesas sutuoktinis ir vaikai turėtų galimybę naudotis tam tikru turtu. Tai gali būti tiek kilnojamasis, tiek nekilnojamasis turtas.

Kaip ir anksčiau aptartos laikinosios apsaugos priemonės, taip ir šioji, taikoma įsitikinus, jog yra reali grėsmė turtiniams ar neturtiniams vaiko ir/ar sutuoktinio interesams. Apie realią grėsmę vaikui ar sutuoktiniui teismas sprendžia iš pateiktų įrodymų. Tai gali būti tiek įrodymai, patvirtinantys, kad sutuoktinis jau prašymo pateikimo metu trukdo naudotis tam tikru turtu (neįleidžia į patalpas, trukdo naudotis bendrais apyvokos daiktais, neįleidžia į patalpas, kuriose yra vaiko ir/ar sutuoktinio daiktai ir t. t.)¹³⁰, tiek įrodymai, patvirtinantys, kad tokia grėsmė gali kilti ateityje.

CK 3.65 straipsnio 2 dalies 3 punkte nėra nustatyta kokio turto atžvilgiu ši laikinoji apsaugos priemonė yra taikoma, o tik nurodyta, kad teismas gali „įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis **tam tikru turtu**“. Taip teismui suteikiama diskrecijos teisė šią laikinąją apsaugos priemonę taikyti gana plačiai, t. y. bet kokio turto atžvilgiu¹³¹. Tai gali būti tiek bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas, tiek asmens, kurio atžvilgiu ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma, asmeninė nuosavybė. Toliau aptarsime kiekvieną iš jų:

a) bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Kadangi ši laikinoji apsaugos priemonė dažniausiai taikoma nagrinėjant santuokos nutraukimo dėl vieno sutuoktinio kaltės bylas, o tuo metu santuokoje įgytas turtas dar nėra padalintas, teismas, nustatęs, kad vienas iš sutuoktinių trukdo naudotis bendrąja jungtine nuosavybe, taiko šią laikinąją apsaugos priemonę. Tai iliustruoja teismo nutartis: „teismas, nustatęs, kad gyvenamasis namas sutuoktinių yra įgytas po santuokos sudarymo, todėl laikytinas jų bendrąja jungtine nuosavybe, pripažino, jog šiuo gyvenamuoju namu iki bus nutraukta santuoka bei padalintas bendras santuokinis turtas, turi teisę nevaržomai naudotis abu sutuoktiniai, todėl įpareigojo atsakovą netrukdyti ieškovei naudotis gyvenamuoju namu iki kol bus išnagrinėta“¹³², panašūs motyvai buvo pateikti ir kitose bylose¹³³. Taikant šią laikinąją apsaugos priemonę kartu užtikrinama Konstitucijos saugoma nuosavybės teisė.

b) teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai sutuoktinis įpareigojamas netrukdyti naudotis ir asmeninės nuosavybės turtu. Galime išskirti kelis atvejus: viena iš šalių ieškinyje prašė nustatyti

¹³⁰ Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-754-378/2008.

¹³¹ Dažniausiai ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma įpareigojant sutuoktinį netrukdyti naudotis nekilnojamuoju daiktu.

¹³² Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-754-378/2008.

¹³³ Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1313-436/2008; Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-162-485/2009.

uzufuktą kol vaikui sukaks aštuoniolika metų. Teismas, nustatęs, kad sutuoktinis ir vaikai neturi kitos gyvenamosios vietos, taiko šią laikinąją apsaugos priemonę, kad apsaugotų sutuoktinio ir vaiko saugią aplinką iki bus išspręsta byla. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad argumentai, jog ieškovė šiuo metu negyvena apelianantui priklausančiame bute, turi artimųjų ir kad iš buto išėjo savo noru, nėra pakankami panaikinti taikytą laikinąją apsaugos priemonę. Byloje nėra pateikta duomenų, kad ieškovė turėtų saugią, pastovią ar nuosavą gyvenamąją vietą, kurioje būtų užtikrinti nepilnamečių dukrų interesai į saugią aplinką¹³⁴. Kitas atvejis – tai turtas, kurį prašoma pripažinti bendrąja jungtine nuosavybe. Štai teismas nurodė, jog ieškovė ieškiniu prašė padalinti nekilnojamąjį turtą, kuris priklauso asmeninės nuosavybės teisėmis atsakovui, tačiau santuokos metu buvo pagerintas iš bendrų sutuoktinių lėšų. Dėl šių priežasčių teismas sprendė, jog atsakovas įpareigotinas netrukdyti ieškovei ir nepilnamečioms dukroms naudotis ¼ dalimi gyvenamuoju namu, garažu, ¼ dalimi kiemo statinių¹³⁵.

Kadangi CK 3.65 straipsnyje pateiktas išsamus laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas, teismai reikalauja, jog prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių būtų formuluojamas būtent taip, kaip nustatyta CK. Štai byloje, kurioje ieškovė prašė įpareigoti atsakovą netrukdyti jai gyventi bute bei duoti šio buto raktus, teismas nurodė, kad tokios laikinosios apsaugos priemonės, kaip prašoma – įpareigoti vieną iš sutuoktinių netrukdyti kitam sutuoktiniui gyventi bute ir įpareigoti duoti raktus nuo šio buto, minėta įstatymo nuostata nenumato. Todėl šalis buvo įpareigota patikslinti prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo dalyką¹³⁶. Visgi abejotina ar toks formalus prašymo atmetimo pagrindas šeimos bylose yra pagrįstas, ypač byloje, kurioje sprendžiami su vaiko interesais susiję klausimai (kaip buvo šiuo atveju).

Panašių laikinųjų apsaugos priemonių randama Prancūzijos civiliniame kodekse, kurio 255 straipsnyje įtirtinta teismo teisė paskirti vienam iš sutuoktiniui naudotis butu ir baldais arba padalinti šį turtą tarp šalių, įpareigoti pristatyti drabužius ir asmeninius daiktus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad teismas kiekvienoje byloje tiria šalių pateiktus įrodymus ir nustatęs, kad vieno sutuoktinio įpareigojimas netrukdyti naudotis tam tikru turtu yra būtinas siekiant apsaugoti sutuoktinio ar vaikų turtinius ir asmeninius neturtinius interesus, taiko šią laikinąją apsaugos priemonę. Nagrinėjama laikinoji apsaugos priemonė taikoma tiek asmeniui, kuriam turtas priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise, tiek asmeniui, kuriam turtas priklauso asmenine nuosavybės teise. Teismų praktika taikant šią laikinąją apsaugos priemonę

¹³⁴ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1035-360/2008.

¹³⁵ Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-366-260/2009.

¹³⁶ Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1313-436/2008.

gana vienareikšmiška, tačiau pasitaikė kelios bylos, kai šalies prašymas taikyti šią priemonę buvo vertinamas pernelyg formaliai, nors, manytume, kad teismai šiuo atveju galėjo pasinaudoti jiems suteikta teise šeimos bylose veikti aktyviai.

2.4. Laikino išlaikymo nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui priteisimas

Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje numatyta tėvų pareiga išlaikyti savo vaikus iki pilnametystės. LAT yra nurodęs, kad „pareigos rūpintis vaiku, auklėti jį ir išlaikyti, sudaryti normalias gyvenamosios aplinkos sąlygas kyla iš tėvų prigimtinės prievolės būti atsakingiems už vaikų padėtį iki jiems sulaukiant pilnametystės“¹³⁷. Jei tėvai savo noru neteikia vaikui protingo išlaikymo, išlaikymas priteisiamas ir išieškomas priverstine tvarka tokios formos ir dydžio, kokį parenka kiekvienoje konkrečioje byloje teismas, prioritetiškai atsižvelgdamas į vaiko interesus, jo poreikius¹³⁸.

Teisės aktuose įtvirtinta galimybė užtikrinti vaiko poreikius dar bylos nagrinėjimo metu. CK 3.65 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta, kad teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus gali priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams. Šiame straipsnyje taip pat numatyta galimybė priteisti išlaikymą ir vienam iš sutuoktinių. Taip pat CPK 145 straipsnio 11 dalyje kaip viena iš taikytinų laikinųjų apsaugos priemonių įtvirtinta laikino materialinio išlaikymo priteisimo galimybė. Kita vertus, CK 3.65 straipsnio 2 dalies 4 punkte ir CPK 145 straipsnio 1 dalies 11 punkte įtvirtintos normos iš esmės yra analogiškos, tik pastaroji taikoma platesniam asmenų ratui.

Laikino išlaikymo priteisimo nepilnamečiams vaikams tikslas yra užtikrinti, kad būtinos vaikams vystytis sąlygos ir bent minimalūs vaikų poreikiai būtų užtikrinti ir patenkinti viso bylos nagrinėjimo teisme laikotarpiu, kuris atskirais atvejais gali užtrukti¹³⁹.

Laikinas išlaikymas yra priteisiamas vadovaujantis bendrosiomis CK Trečiosios knygos antrajame skirsnyje „Tėvų ir vaikų tarpusavio išlaikymo pareigos“ nuostatomis. Štai CK 3.192 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus“, o CK 3.192 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-259/2004.

¹³⁸ Sagatys G. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 67(59). P. 121.

¹³⁹ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-589-360/2009.

vaikų poreikiams bei jų tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas¹⁴⁰. Išnagrinėjus teismų praktiką galime daryti išvadą, jog šią laikinąją apsaugos priemonę – laikiną išlaikymą – prašoma taikyti ypač dažnai, todėl teismų praktika šiuo klausimu labai gausi¹⁴¹, dėl ko nepavykta išvengti ir tam tikro jos nevienodumo. Ši laikinoji apsaugos priemonė labai dažnai taikoma ir užsienio valstybėse.

Taikydamas laikiną išlaikymą nepilnamečiam vaikui teismas nagrinėja ar yra reali grėsmė vaiko turtiniams interesams dėl ko būtina taikyti laikinąją apsaugos priemonę¹⁴². Nustatęs jog egzistuoja reali grėsmė vaiko turtiniams interesams ir taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę yra būtina, teismas nustato išlaikymo dydį¹⁴³.

Vertindamas ar yra reali grėsmė vaiko turtiniams interesams, teismas įsitikina, jog yra **pagrįstų abejonių**, kad gali būti pažeista vaiko išlaikymo teisė civilinės bylos nagrinėjimo metu. Taikant šią laikinąją apsaugos priemonę įrodinėjimo lygmuo yra žymiai mažesnis lyginant su kitomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad faktas, jog ieškovė ieškinyje pateikė prašymą priteisti laikiną išlaikymą jos ir atsakovo nepilnametei dukrai patvirtina galimą vaiko išlaikymo teisės pažeidimą civilinės bylos nagrinėjimo metu, todėl laikinas išlaikymas priteistinas¹⁴⁴. Kitoje byloje teismas konstatavo, kad ieškovė pateikė visus įrodymus, patvirtinančius, jog atsakovas yra nepilnamečių vaikų tėvas, todėl, atsižvelgiant į CK numatytą tėvų pareigą materialiai išlaikyti nepilnamečius vaikus, kurį turi teikti abu tėvai proporcingai savo turtinei padėčiai, atsakovas privalo išlaikyti savo vaikus¹⁴⁵. Taigi teismui pakanka padaryti **prielaidą**, kad atsakovas neteikia savo vaikams išlaikymo bei kad, pasitvirtinus ieškovės teiginiams apie tai, bus pagrindas priteisti iš atsakovo išlaikymą vaikams¹⁴⁶. Rašytinių įrodymų šiuo atveju nėra reikalaujama. Teismai, taikydami šią laikinąją apsaugos priemonę, vieningai atmeta tokius šalies, kurios atžvilgiu ši priemonė pritaikyta, argumentus, kaip atsakovo vaikui teikiamas išlaikymas (jeigu atsakovas nepateikia įrodymų, patvirtinančių, kad pakankamas išlaikymas yra teikiamas nuolat), ginčijama tėvystė, vaiko gyvenamoji vieta ir t.t. motyvuodami tuo, kad tokie apelianto argumentai, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą, nėra teisiškai

¹⁴⁰ Prašymas taikyti laikinąją apsaugos priemonę turi būti susijęs su ieškinio reikalavimu, t. y. vienas iš ieškinio reikalavimų turi būti priteisti išlaikymą nepilnamečiam vaikui (išskyrus tuo atveju, kai laikiną išlaikymą teismas taiko savo iniciatyva).

¹⁴¹ Žr. 2 Priedą.

¹⁴² Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-325-436/2009.

¹⁴³ Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-115-198/2009.

¹⁴⁴ Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-325-436/2009.

¹⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-382-467/2009.

¹⁴⁶ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-981-611/2008.

reikšmingi¹⁴⁷. Manytume, jog tokia teismų praktika vystosi dėl teisės aktuose įtvirtintos bendros nuostatos, kad išlaikymas turi būti teikiamas nuolat, o šį išlaikymą turi teikti kiekvienas iš tėvų (CK 3.192 straipsnis). Išlaikymo pareiga taikoma kiekvienam tėvui, todėl šios laikinosios apsaugos priemonės pritaikymas nesuvaržo atsakovo teisių labiau nei tai nustatyta teisės aktuose.

Teismui nusprendus, jog laikinoji apsaugos priemonė turi būti pritaikyta, sprendžiamas laikino išlaikymo dydžio klausimas. Šiuo atveju susiduriama su praktikos nevienodumu, proporcingumo nustatymo problema. Tai, kad išlaikymas turi būti teikiamas nuolat neabejoja nei vienas teismas, tačiau kokio dydžio jis turi būti teikiamas, ar turi būti vertinama šalies, kurios atžvilgiu ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma, turtinė padėtis – vieningos nuomonės nėra.

Ne vienoje byloje teismai yra nurodę, kad priteisdamas laikiną išlaikymą teismas nenagrinėja bylos iš esmės, todėl nenustatinėja šalių turtinės padėties, vaiko poreikių ir kitų bylai reikšmingų aplinkybių. Taikant laikinąsias apsaugos priemones teismas turi atsižvelgti į tai, kad bent minimaliai būtų užtikrinti nepilnamečio vaiko poreikiai¹⁴⁸, „išlaikymo dydis ir jo proporcingumas nepilnamečių vaikų poreikiams ir tėvų turtinei padėčiai turi būti vertinamas, nagrinėjant bylą iš esmės“¹⁴⁹.

Tuo tarpu kitose bylose teismai yra nurodę, kad „pirmosios instancijos teismas sprenddamas klausimą dėl laikino išlaikymo priteisimo preliminariai privalėjo išsiaiškinti šalių turtinę padėtį, būtino dukrai išlaikymo dydį, ir tik tuomet nuspręsti dėl laikino išlaikymo dydžio¹⁵⁰“; „teismas, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones ir priteisdamas iš atsakovo po 500 Lt kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis išlaikymo, neatsižvelgė į vaiko amžių, jo poreikius, tėvų turtinę padėtį, taip pažeidė CK 3.65 straipsnyje nurodytus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslus bei CK 3.192 straipsnyje įtvirtintus proporcingumo bei pakankamumo principus¹⁵¹“.

Teismų praktikoje yra ir trečia nuomonė, kur teigiama, kad taikydami laikiną išlaikymą teismai nevertina įrodymų taip kaip juos vertina nagrinėjant bylą iš esmės. Teismas įvertina byloje esančias aplinkybes, o jų teisėtumo ir pagrįstumo nevertina. Tačiau tai neatleidžia teismo nuo pareigos įvertinti tėvų turtinę padėtį byloje esančiomis aplinkybėmis¹⁵². Taigi šiuo atveju teismai vertina tuos ir tiek įrodymų, kiek jų yra nagrinėjant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą ir pritaiko turimiems įrodymams proporcingiausią laikinąją apsaugos priemonę.

¹⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio mėn. 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-382-467/2009.

¹⁴⁸ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-638-538/2009.

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-911-492/2008.

¹⁵⁰ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-589-360/2009.

¹⁵¹ Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-112/2009.

¹⁵² Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1512-555/2008; Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-981-611/2008.

Iš aptartų bylų matyti, jog teismų praktika vertinant tėvų turinę padėtį ir vaikų poreikius nėra vienoda: vienose bylose šalies turtinė padėtis iš viso nevertinama, kitose išsamiai nustatinėjama tiek tėvų turtinė padėtis, tiek vaiko interesai, o šių aplinkybių negalint įvertinti laikinosios apsaugos priemonės nėra pritaikomos. Dar kitose bylose šalies turtinė padėtis vertinama pagal byloje turimus įrodymus. Autorės nuomone, teismas taikydamas laikiną išlaikymą turėtų vertinti šalių turtinę padėtį ir vaiko poreikius tiek, kiek leidžia tuo metu byloje esantys įrodymai. Ši pareiga kyla iš bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių principų – proporcingumo, teisingumo, ekonomiškumo. Byloje nesant įrodymų apie atsakovo turtinę padėtį, turėtų būti priteisiamas pusės minimalios mėnesinės algos dydžio išlaikymas (formuojant teismų praktiką, Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas yra pasisakęs, kad orientacinis kriterijus, nustatant išlaikymo dydį yra CK 6.461 str. 2 d. nuostata, kad vieno mėnesio išlaikymo dydis negali būti mažesnis už vieną minimalią mėnesinę algą. O materialinį išlaikymą savo nepilnamečiam vaikui privalo teikti abu tėvai¹⁵³).

Taikydami laikiną išlaikymą teismai atsižvelgia ir į kitas bylai svarbias aplinkybes. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad „nustatant šalies turtinę padėtį vertintinas ne tik turimas turtas ir gaunamos pajamos, bet ir tai, kokių priemonių ėmėsi, kad gautų atitinkančias savo amžių bei profesines galimybes pajamas, iš kurių būtų teikiamas išlaikymas vaikui“¹⁵⁴. Nustatinėjant laikino išlaikymo dydį atsižvelgiama ir į tai, kokio išlaikymo dydžio prašoma ieškinyje. Teismai formuluoja praktiką, kad laikinas išlaikymas negali būti didesnis nei išlaikymo reikalaujama ieškinyje. Vienoje byloje pažymėta, kad laikinosios apsaugos priemonės yra prevencinė priemonė, o „teismas laikinai priteisė net dvigubai didesnę sumą už tą, kuri būtų priteista ieškovės reikalavimo dėl išlaikymo dukroms priteisimo patenkinimo atveju. Jei teismas ieškovės reikalavimą dėl išlaikymo tenkintų iš dalies, atsakovui būtų sudėtinga susigrąžinti periodines išmokas, sumokėtas laikinai nepilnamečiams vaikams išlaikyti. CK 6.241 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta, jog negali būti išreikalaujama kaip be pagrindo įgytos sumos, išmokėtos išlaikymui, jeigu gavėjas veikė sąžiningai. Tokiu atveju atsakovas turėtų galimybę atgauti be pagrindo sumokėtas sumas tik įrodęs, kad ieškovė buvo nesąžininga“¹⁵⁵.

Taikant laikinąsias apsaugos priemones teismai susiduria ir su kitomis teisės aiškinimo problemomis. Štai vienoje byloje ieškovė prašė priteisti laikiną išlaikymą nesantuokiniam vaikui. Teismas nurodė, kad „nors LR CK 3.65 str. 2 d. 4 p. vartojama sutuoktinio sąvoka, tačiau atsižvelgiant į Vaiko teisių konvencijoje, LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtintus

¹⁵³ Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-325-436/2009.

¹⁵⁴ Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-576-390/2009.

¹⁵⁵ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1005-622/2008.

principus, kad turi būti vienodai ginamos tiek gimusių santuokoje, tiek gimusių nesusituokusiems asmenims vaikų teisės, kad šiuose norminiuose aktuose vartojamos tėvų ir vaikų sąvokos, o sutuoktinių sąvokos nevartojamos, į LR CK 3.65 str. tikslus, pripažintina, kad LR CK 3.65 str. 2 d. 4 p. norma gali būti taikoma ne tik santuokoje gimusių vaikų atžvilgiu, o ir nesusituokusiems asmenims gimusių vaikų atžvilgiu¹⁵⁶.

CK 3.65 straipsnyje įtvirtinta, kad teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus gali priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą **nepilnamečiams** vaikams. Tuo tarpu Seimo 2004 m. lapkričio 11 d. priimtu Civilinio kodekso 3.194 straipsnio pakeitimo įstatymo¹⁵⁷ 1 straipsniu CK 3.194 straipsnio 3 dalis (2000 m. liepos 18 d. redakcija) buvo pakeista ir išdėstyta nauja redakcija, kurioje nustatyta: „Išlaikymą teismas priteisia, kol vaikas sulaukia pilnametystės, išskyrus atvejus, kai vaikas yra nedarbingas dėl invalidumo, kuris jam nepilnamečiui nustatytas, arba kai vaikui būtina parama, jis mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose ir yra ne vyresnis negu 24 metų.“ Pažymėtina, kad minėta teisinio reguliavimo novela buvo padaryta nepakoregavus (nepakeitus, nepapildžius) CK Trečiosios knygos „Šeimos teisė“ XII skyriaus „Turtinės vaikų ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“ antrojo skirsnio „Vaikų ir tėvų tarpusavio išlaikymo pareigos“ straipsnių (jų dalių), kurie, kaip minėta, iki tol buvo skirti vien nepilnamečių vaikų, taip pat vaikų, nedarbingų dėl invalidumo, kuris jiems nepilnamečiams nustatytas, išlaikymo institutui¹⁵⁸. Akivaizdu, kad taip pat nebuvo pakoreguotas ir CK 3.65 straipsnio 2 dalies 4 punktas, todėl teismai taikydama šią normą aiškina ją plečiamai ir taikydami laikiną išlaikymą vadovaujasi CK 3.194 straipsnio 3 dalimi.

Nors pilnamečiams taikytiną išlaikymą reguliuoja tos pačios teisės normos kaip ir nepilnamečiams, nepilnamečių vaikų išlaikymo institutas ir paramos reikalingų pilnamečių vaikų išlaikymo institutas nėra tapatūs, jie iš esmės skiriasi teismui sprendžiant, ar priteisti tėvų laikiną išlaikymą paramos reikalingam pilnamečiam asmeniui. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad yra išskiriamos sąlygos, kurioms esant teismas gali priteisti išlaikymą pilnamečiams vaikams pagal CK 3.194 straipsnio 3 dalį: sunki vaikų turtinė padėtis; tėvai turi turėti galimybių išlaikymui teikti; negalima iš esmės pabloginti paramą teikiančių tėvų ir kitų šeimos narių turtinės padėties; išlaikymo priteisimas turi nedaryti esminės žalos jį teikiantiems tėvams ar kitiems asmenims; priteistą paramą turi būti įmanoma įvykdyti; tėvams patiems turi būti nereikalinga parama, globa ir pan.; paramos reikalingas pilnametis vaikas turi būti išnaudojęs visas protingas galimybes pats pasirūpinti mokytis

¹⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-981-611/2008.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 171-6319.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 birželio 7 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 60-2322.

reikalingomis lėšomis ir kt.¹⁵⁹. Todėl teismai, taikydami laikiną išlaikymą pilnamečiam asmeniui jų taikymo pagrįstumą vertina išsamiau. Toje pačioje byloje Kauno apygardos teismas nurodė, kad „vien formalus Prienų rajono apylinkės teismo civilinėje byloje dėl išlaikymo priteisimo ieškovės pateikto prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių vertinimas, priimant nutartį jos prašymą patenkinti, patvirtina, kad teismas pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas, neatsižvelgdamas į kasacine tvarka priimtose nutartyse esančius teisės taikymo išaiškinimus ir į Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.5 straipsnyje įtvirtintus teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, aiškinant įstatymus ir juos taikant. Pirmosios instancijos teismas neišsiaiškines, ar pilnamečiui reikalinga parama, nepagrįstai pripažino, kad netaikius laikino išlaikymo gali nukentėti vaiko interesai“¹⁶⁰.

Taip pat apibendrinant teismų praktiką galime daryti išvadą, kad tuo atveju, kai laikiną išlaikymą prašo priteisti pilnametis vaikas besimokantis vidurinėje mokykloje, teismai dažniausiai nustato išlaikymą vadovaudamiesi nepilnamečiams vaikams nustatytais kriterijais. Štai ir LR Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje vidurinis išsilavinimas paprastai įgyjamas moksleiviui jau tapus pilnamečiu (18 metų), akivaizdu, kad tėvai turi pareigą materialiai išlaikyti vaiką tol, kol baigsis laikas, per kurį moksleivis, sąžiningai ir pažangiai mokydamasis, gali įgyti vidurinį išsilavinimą, taip pat tokį vidurinį išsilavinimą, kuris gali būti teikiamas kartu su profesiniu¹⁶¹. Kitaip vertintina situacija, kai laikinas išlaikymas priteisiamas asmenims, kurie mokosi aukštosiose mokyklose.

Sprendžiant klausimą dėl sutuoktinių tarpusavio išlaikymo įstatyme įtvirtinta prezumpcija, kad sutuoktiniui reikalingas išlaikymas, jeigu jis augina bendrą šalių nepilnametį vaiką, yra nedarbingas dėl savo amžiaus ar sveikatos būklės. Tačiau sutuoktinis neturi teisės į išlaikymą, jeigu jo turimas turtas ar gaunamos pajamos yra pakankami visiškai save išlaikyti (CK 3.72 straipsnio 1, 2 dalis). Šios normos taikytinos sprendžiant ir dėl laikino išlaikymo. Taigi šiuo atveju teismas turi iš pateiktų įrodymų įsitikinti, jog prašančiajai šaliai laikinas išlaikymas yra ištiktųjų reikalingas. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad „teismas, sprenddamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą, turi vadovautis šalių lygiateisiškumo principu ir atsižvelgti ne tik į atsakovės, bet ir ieškovo interesus bei užtikrinti jų pusiausvyrą“¹⁶².

¹⁵⁹ Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-697-605/2008.

¹⁶⁰ Ten pat.

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 birželio 7 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 60-2322

¹⁶² Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-348-479/2009.

Trumpai aptarsime kelių užsienio valstybių patirtį. Štai Anglijos Santuokos pasekmių įstatymo (1973) 22 straipsnyje įtvirtinta teismo teisė taikyti laikiną sutuoktinio ar vaiko išlaikymą. Nėra šiame straipsnyje nurodyta aplinkybių, kurias teismas turi vertinti taikydamas šią laikinąją apsaugos priemonę ar nusakančių teismo diskrecijos teisę, tačiau, tiek kiek įmanomą, visos aplinkybės turi būti įvertintos, ypač atkreipiant dėmesį į sutuoktinio finansinę padėtį ir vaikų interesus¹⁶³. Tačiau teismų praktikoje ši laikinoji apsaugos priemonė beveik nėra taikoma, nes teismai baiminasi surišti sau rankas prieš tai kol nežinomi visi bylos faktai¹⁶⁴. Austrijoje sutuoktinių pareiga išlaikyti vienas kitą ir apmokėti santuokines išlaidas atsižvelgiant į pajamas tęsiasi iki sprendimo dėl santuokos nutraukimo priėmimo, taigi šalis gali prašyti teismo sutuoktinio ar/ir vaiko išlaikymo¹⁶⁵. Ši laikinoji apsaugos priemonė įtvirtinta ir Prancūzijos civilinio kodekso 255 straipsnio 4 dalyje. Belgijoje pareiga sutuoktiniams pagal jų išteklius išlaikyti vienas kitą ir prisidėti prie santuokinių išlaidų tęsiasi iki paskelbimo apie skyrybas, taip kad bet kuri šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl vaiko išlaikymo. Teismas gali priteisti išlaikymą sutuoktiniui ar vaikui atsižvelgdamas į mokėtojo galimybes ir šios priemonės reikalingumą. Laikinas įpareigojimas nustoja galioti paskelbus apie skyrybas, išskyrus „nekaltą“ sutuoktinį, kuris turi teisę į išlaikymą po skyrybų¹⁶⁶. Taigi ši laikinoji apsaugos priemonė gana dažnai taikoma ir užsienio valstybėse.

Atsižvelgiant į tai, kas išanalizuota šiame poskyryje, galime daryti išvadą, kad dėl prioritetinio vaiko intereso ir tėvų nenuginčijamos pareigos išlaikyti savo vaikus taikant laikiną išlaikymą įrodinėjimo lygmuo yra akivaizdžiai mažesnis nei taikant kitas laikinąsias apsaugos priemones. Didesnių nesutarimų teismų praktikoje sutinkama nustatinėjant laikino išlaikymo dydį, nes vienu atveju atsakovo turtingumą visiškai nevertinama, kitu – įrodymų apie atsakovo turtingumą nebuvimas tampa priežastimi atmesti prašymą taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę. Visgi, autorės nuomone, teismas taikydamas laikiną išlaikymą turėtų vertinti šalių turtingumą ir vaiko poreikius tiek, kiek leidžia tuo metu byloje esantys įrodymai (siekiant, kad nebūtų pažeisti bendrieji laikinųjų apsaugos priemonių principai). Teismai taikydami šią laikinąją apsaugos priemonę susiduria ir su kitomis teisės aiškinimo problemomis: kai laikino išlaikymo prašo nesantuokinis vaikas, pilnametis vaikas ir t.t. Taikant laikiną išlaikymą sutuoktiniui ar pilnamečiui vaikui teismas vadovaujasi griežtesniais kriterijais nustatinėjant jų reikalingumą ir išsamiai vertina pateiktus įrodymus.

¹⁶³ Lowe N., Douglas G. Bromley's Family Law. London: Oxford university press, 2007. P. 992.

¹⁶⁴ Herring J. Family Law. London: Pearson Education Limited, 2001. P.188.

¹⁶⁵ Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002. P. 55.

¹⁶⁶ Ten pat. P. 58.

2.5. Laikinas turto areštavimas ir kiti daiktinių bei prievolių teisių suvaržymai

Kita laikinoji apsaugos priemonė, kuri taikoma nagrinėjant šeimos bylas – turto areštavimas ir kiti daiktinių bei prievolių teisių suvaržymai. Kadangi šios laikinosios apsaugos priemonės labai dažnai taikomos nagrinėjant ne šeimos bylas, o šiuo darbu siekiama aptarti būtent šeimos bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių ypatumus, daugiau dėmesio skirsime analizuojant šių laikinųjų apsaugos priemonių ypatumus šeimos bylose.

Laikinoji apsaugos priemonė – turto areštas – įtvirtinta CPK 145 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktuose, kuriuose numatyta, kad teismas gali areštuoti tiek atsakovo nekilnojamuosius daiktus, tiek kilnojamuosius daiktus, pinigines lėšas, turtines teises, priklausančias atsakovui ir esančias pas atsakovą arba trečiuosius asmenis. Su turto areštu susijusios teisės normos įtvirtintos ir CK¹⁶⁷. Taip pat praktikoje dažnai taikomi ir kiti CPK numatyti turtinių teisių suvaržymo būdai, t.y. įrašas viešame registre dėl nuosavybės teisės perleidimo draudimo (CPK 145 str. 1 d. 2 p.), draudimas atsakovui dalyvauti tam tikruose sandoriuose arba imtis tam tikrų veiksmų (CPK 145 str. 1 d. 6 p.). Taigi CPK įtvirtintos bendrosios normos, kurios taikomos ir kitose bylose, tuo tarpu CK įtvirtinti konkretūs atvejai kada ši laikinoji apsaugos priemonė gali būti taikoma šeimos bylose.

Visų šių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslas šeimos bylose yra užtikrinti turtinio reikalavimo patenkinimą teismui priėmus sprendimą. Pagal CK įtvirtintą reglamentavimą tai gali būti siekis išsaugoti bendrą sutuoktinių turtą kol jis bus padalintas, užtikrinti atsakovo turtinių prievolių vaikams įvykdymą, užtikrinti vieno sutuoktinio turtinių prievolių kitam sutuoktiniui įvykdymą. Taigi be bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygų, norint taikyti šias laikinąsias apsaugos priemones būtinas turtinio reikalavimo buvimas.

Kaip ir taikant kitas laikinąsias apsaugos priemones, taip ir šią, teismas taiko nustatęs realią grėsmę vaiko ir/ar sutuoktinio interesams. Pateiksime keletą pavyzdžių kaip teismai vertina šią aplinkybę. Teismas taiko turto areštą ar kitus laikinus daiktinių teisių suvaržymus nustatęs, kad šiuos ribojimus prašoma taikyti nepadalintai sutuoktinių bendrajai jungtinei nuosavybei. Teismas šias aplinkybes laiko pakankamomis nustatant realią grėsmę. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė laikinąsias apsaugos priemones, nes sutuoktinių turtas yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, kol jis nėra padalytas arba kol bendrosios jungtinės nuosavybės

¹⁶⁷ CK 3.65 straipsnio 2 dalies 5 punkte numatyta, kad teismas gali areštuoti turtą, kol bus išspręstas jo priklausomybės nuosavybės teise vienam sutuoktiniui klausimas, taip pat siekiant užtikrinti išlaikymo mokėjimą. CK 3.65 straipsnio 2 dalies 6 punkte numatyta, kad teismas gali areštuoti vieno sutuoktinio turtą, kurio verte būtų galima užtikrinti teismo išlaidų užtikrinimą kitam sutuoktiniui.

teisė nėra pasibaigusi kitokiu būdu, o tokiu turtu sutuoktiniai naudojasi, jį valdo ir juo disponuoja bendru sutarimu. Visas sutuoktinių santuokoje įgytas turtas nustatomas bylą dėl santuokos nutraukimo nagrinėjant iš esmės, o šiuo atveju kilnojamųjų daiktų areštas taikytas kaip laikina priemonė, kuria siekiama užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą¹⁶⁸. Taigi tokiu atveju teismai preziumuoja realią grėsmę ieškovo ar vaiko turtiniams interesams. Visgi, autorės nuomone, vien tik bendrosios nuosavybės nustatymo faktas negali būti pagrindu taikyti šias laikinąsias apsaugos priemones. Teismai turėtų įvertinti ir tai, kad yra tikimybė, jog šis turtas gali būti perleistas, sunaikintas ar kitais būdais gali būti užkirtas kelias teismo sprendimo įvykdymui.

Panašios pozicijos laikomasi kitose bylose. Štai vienoje byloje teismai nurodė, kad „pareiškėjos žiniomis, atsakovas be notariško jos sutikimo, mažina santuokos metu įgytą dalintą turtą, esantį bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje: perleido jo turimas UAB „NBST“ akcijas trečiajam asmeniui bei paskolos sutarties pagrindu paskolino UAB „NBST“ 200000 Lt“¹⁶⁹. Kitoje byloje ieškovo prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones buvo atmestas remiantis tuo, kad įrodymų, „jog, ieškinio patenkinimo atveju, atsakovė būsimo teismo sprendimo įvykdymą bandys apsunkinti, kartu su prašymu nepateikta“¹⁷⁰. Byloje, kurioje buvo prašoma priteisti išlaikymą vaikui ir taikyti laikinąsias apsaugos priemones šiam reikalavimui užtikrinti, teismas vertino aplinkybę, jog atsakovas ne kartą yra sakęs, kad nemokės vaikams išlaikymo, nuo 2007 m. gruodžio nemoka, ieškovė kartu su nepilnamečiais vaikais gyvena savo tėvų dviejų kambarių bute, todėl būtina taikyti laikinąsias apsaugos priemones – įrašą viešame registre dėl atsakovui nuosavybės teise priklausančio buto perleidimo draudimo¹⁷¹. Šiuo atveju buvo areštuota asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Asmeninės nuosavybės turtas areštuojamas ar suvaržomas kitais būdais ir tais atvejais, kai ieškinyje prašoma nustatyti uzufuktą kol vaikui sukaks aštuoniolika metų¹⁷² ar sutuoktiniui priklausančią turtą pripažinti bendrąja jungtine nuosavybe¹⁷³.

Teismai pagrindu taikyti laikinąsias apsaugos priemones dažnai pripažįsta didelę ieškinio sumą, tačiau tokia teismų praktika kelia abejonių. Vienoje byloje teismas nurodė, kad „vien didelė ieškinio suma įgalina pagrįstai abejoti, ar nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių bus užtikrintas tinkamas teismo sprendimo įvykdymas. Teismų praktikoje aplinkybė, kad teismo procesinio sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti negalimu, preziumuojama tuomet, kai

¹⁶⁸ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-411-112/2008.

¹⁶⁹ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-37-235/2008.

¹⁷⁰ Kauno apygardos teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-404-173/2008.

¹⁷¹ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2688-580/2008.

¹⁷² Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1166-527/2008.

¹⁷³ Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-151-280/2008.

pareikštas didelės piniginės sumos turtinis ginčas.¹⁷⁴ Kitoje byloje teismas nurodė, kad „nors ieškinio suma nėra nurodyta, tačiau iš ieškinio turinio matyti, kad ji yra ženkli, todėl yra pagrindo manyti, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti“¹⁷⁵. Labai abejotina ar vien didelis ieškinio reikalavimas gali būti pagrindu taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Ar reikalavimo suma yra didelė reikėtų vertinti atsižvelgus į šalies, kurios atžvilgiu laikinoji apsaugos priemonė taikoma, turtinę padėtį. Taip pat reikalinga nustatyti, kad šalies, kurios atžvilgiu ši priemonė taikoma, veiksmai gali sutrukdyti teismo sprendimo įvykdymą.

Taikant šias laikinąsias apsaugos priemones ypač didelės reikšmės turi ekonomiškumo principo užtikrinimas. Kartu šio principo taikymas užtikrina ir proporcingumo principo įgyvendinimą. Ekonomiškumo principo užtikrinimas pasižymi tuo, kad taikant turto areštą pirmiausiai areštuojamas nekilnojamas ir kilnojamas turtas ir tik jo nesant ar esant nepakankamai – piniginės lėšos; areštuojant nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą dažnai apribojama tik disponavimo teisė, paliekant atsakovui teisę jį valdyti ir juo naudotis¹⁷⁶; valdymo ir naudojimo teisės ribojamos tik tuomet, kai gresia turto sunaikinimas ar jo vertės sumažėjimas¹⁷⁷. Šeimos byloms taip pat būdinga tai, kad areštuojant asmens sąskaitą paliekama teisė naudotis lėšomis, kurios reikalingos kasdieninei veiklai: „iš atsakovės pateiktų dokumentų matyti, kad B. T. darbo užmokestis yra pervedamas į AB SEB bankas esančią atsiskaitomąją sąskaitą, todėl apeliančiai pagrįstai nurodo, kad areštavus lėšas šio banko sąskaitoje, ji negali naudoti lėšų pragyvenimui, kasdieninių poreikių tenkinimui (b.l. 12). Duomenų, kad be darbo užmokesčio atsakovė turi kitų pajamų, iš kurių ji gali tenkinti savo kasdienes poreikius, byloje nėra“¹⁷⁸; „kadangi taikydamos laikinąsias apsaugos priemones ir areštuodamas skolininko turtą, teismas privalo laikytis šalių interesų pusiausvyros ir siekti, kad atsakovas išvengtų nepagrįstai didelių nuostolių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, todėl areštavus pinigines lėšas, esančias banko sąskaitoje, atsakovei turi būti leistina disponuoti gaunamu darbo užmokesčiu“¹⁷⁹.

Ekonomiškumo principas taip pat įgyvendinamas teismui areštuojant tiek lėšų, kiek jo manymu yra būtina užtikrinant teismo sprendimo įvykdymą, įvertinus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo metu turimas aplinkybes. Štai vienoje byloje, kurioje buvo prašoma priteisti 72 000 Lt dydžio išlaikymo įsiskolinimą bei šiai sumai taikyti laikinąsias apsaugos priemones, teismas nurodė,

¹⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balanzio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-37-235/2008

¹⁷⁵ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-9068-592/2006.

¹⁷⁶ Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-582-159/2008.

¹⁷⁷ Andriūnaitė S. Skolininko interesų apsauga taikant laikinąsias apsaugos priemones // Juristas. 2007, Nr. 9. P. 37.

¹⁷⁸ Panevėžio apygardos teismo 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-253-278/2008.

¹⁷⁹ Ten pat.

kad byloje nėra visų duomenų apie šalių turtinę padėtį, todėl, remdamasis išdėstytu bei vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais ir atsižvelgdamas į esamą minimalų darbo užmokestį (700 Lt per mėnesį), teismas daro išvadą, jog yra pagrindas tenkinti iš dalies ieškovės prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir areštuoti atsakovui priklausančias 25 200 Lt (apskaičiuojama taip: (350 Lt x 2 nepilnamečiai vaikai) x 36 mėn. = 25 200 Lt) dydžio pinigines lėšas¹⁸⁰.

Visgi šalies, kurios atžvilgiu taikomos laikinosios apsaugos priemonės, tam tikrais atvejais nepagrįstų suvaržymų neišvengsime. Kai taikoma laikinoji apsaugos priemonė – atsakovo turto areštas, teismui nežinant kiek ir kokio turto turi atsakovas, paprastai areštuojamas nekonkretus atsakovo turtas. Vadinas, atsakovas negali disponuoti jokių savo turto iki to momento, kol antstolis, vykdydamas turtą areštuojančią teismo nutartį, aprašo turto apraše konkretų atsakovo turtą¹⁸¹.

Panašių laikinųjų apsaugos priemonių sutinkama ir kitose valstybėse. Štai Vokietijos teisės aktai numato, kad kai skyrybų procesas pradėtas, abi šalys gali reikalauti apsaugoti savo reikalavimus iki santuokos nutraukimo. Tokia apsauga gali būti nustatyta įpareigojant pervesti pinigus į depozitą, įkeisti kilnojamuosius ar nekilnojamuosius daiktus¹⁸². Nors ir nesusijusi su daiktinių apsaugos priemonių suvaržymu Prancūzijos Civilinio Kodekso 255 straipsnio 5 dalyje numatyta dar viena turtinių reikalavimų įvykdymą užtikrinanti priemonė – išankstinis mokėjimas už jos ar jo turto dalį bendrojoje nuosavybėje.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad šios laikinosios apsaugos priemonės yra ypatingos tuo, kad jų taikymu siekiama apsaugoti **turtinius** sutuoktinio ar vaiko interesus, tačiau kaip ir kitų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atveju, taip ir šių, jos taikomos nustačius realią grėsmę saugomam interesui, tačiau, mūsų nuomone, teismai ne visada teisingai vertina šią aplinkybę. Nepakanka nustatyti, kad turtas sutuoktiniams priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise arba pareikšto ieškinio didelė reikalavimo suma, šiais atvejais turi būti įvertintos ir kitos aplinkybės. Taikant šias laikinąsias apsaugos priemones didelės reikšmės turi ekonomiško principo įgyvendinimas, o iš teismų praktikos matyti, kad šis principas įgyvendinamas.

¹⁸⁰ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-9877-529/2007.

¹⁸¹ Andriūnaitė S. Skolininko interesų apsauga taikant laikinąsias apsaugos priemones // Juristas. 2007, Nr. 9. P. 40.

¹⁸² Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002. P. 310.

2.6. Uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ir lankytis tam tikrose vietose

CK 3.65 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta laikinoji apsaugos priemonė - „uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiu vaiku ar lankytis tam tikrose vietose“. Kadangi šių laikinųjų apsaugos priemonių taikymas susijęs su Konstitucijos saugomų vertybių (teisės į nuosavybę, teisės bendrauti ir dalyvauti auklėjant savo vaikus) suvaržymu, teismai vertindami realią grėsmę susiduria su proporcingumo principo įgyvendinimo problema. Taip pat galime rasti teismų praktikos nevienodumą tam tikrais klausimais. Visą tai aptarime šiame poskyryje.

Iš CK 3.65 straipsnio 2 dalies 7 punkte įtvirtinto reglamentavimo matyti, kad joje įtvirtintos dvi skirtingos laikinosios apsaugos priemonės, kurias teismas taiko priklausomai nuo byloje esančių aplinkybių, t. y. laikinas uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiu vaiku ir kita – laikinas uždraudimas lankytis tam tikrose vietose.

Laikinoji apsaugos priemonė – uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiu vaiku - yra išimtinai susijusi su vaiko interesais, t. y. teismas šią laikinąją apsaugos priemonę taiko tuo atveju, kai bendravimas su vaiku iki teismo sprendimo priėmimo gali būti žalingas vaiko gerovei, jo fizinei ir psichinei sveikatai. Taigi ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma esant tiems patiems pagrindams kaip ir CK 3.65 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintai laikinajai apsaugos priemonei - „įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium“. Pažymėtina, kad šios laikinosios apsaugos priemonės dažnai taikomos kartu (tuo atveju kai visais įmanomais būdais siekiama apsaugoti vaiko interesus), tačiau teismas žymiai rečiau uždraudžia vienam sutuoktiniui matytis su vaiku nei įpareigoja jį gyventi skyrium. Tokia praktika susiklosčiusi dėl to, kad teisės aktuose įtvirtinta abiejų tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus, jais rūpintis, prižiūrėti, išlaikyti, ugdyti (CK 3.165 str.), o vaikai, kurių tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena (CK 3.170 str. 2 d., 3.175 str., Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 str.). Taigi šios laikinosios apsaugos priemonės taikymas yra susijęs ne tik su sutuoktinio, kurio atžvilgiu ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma, teisių suvaržymu, bet ir vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais suvaržymu.

Taikant laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą atsakovą gyventi skyrium – teismų praktiką nustatant realią grėsmę vaiko ar sutuoktinio interesams gana vienareikšmiška (aptarta pirmame poskyryje) – šalis, prašanti taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę turėdavo pateikti gana svarių įrodymų, kad įtikintų teismą šių priemonių reikalingumu. Uždraudžiant vienam sutuoktiniui

matytis su nepilnamečiais vaikais teismų praktika nėra vienareikšmiška. Vienais atvejais teismas taiko šią laikinąją apsaugos priemonę tik tuo atveju, kai pateikiama rašytinių įrodymų, patvirtinančių grėsmę vaiko interesams, kitu atveju teismui pakanka prašyme taikyti laikinąsias apsaugos priemones nurodytų aplinkybių.

Štai vienose bylose teismai nurodo, kad „atsižvelgiant į pareikšto reikalavimo pobūdį, ieškovės nurodomas aplinkybes, jog atsakovas piktnaudžiauja savo teisėmis bendrauti su sūnumi, jomis naudojasi netinkamai, girtauja, keikiasi sūnaus akivaizdoje, daro žalingą įtaką vaikui, į tai, kad jis tiesiogiai susijęs su prioritetiškai ginamais nepilnamečio vaiko teisėmis ir teisėtai interesais, kolegija sprendžia, jog teismas turėjo teisinį pagrindą taikyti ieškovės prašomą laikinąją apsaugos priemonę“¹⁸³; „šalių paaiškinimai yra įstatymo numatyta leistina įrodinėjimo priemonė (CPK 176 str., 177 str. 1, 2 d.), todėl apeliantas nepagrįstai teigia, kad ieškovė nepateikė ir byloje nėra įrodymų apie šalių elgesį. Būtent, ieškinyje ieškovė teigia, kad atsakovas jos atžvilgiu smurtavo, girtuokliavo bei pripažįsta, kad santuokoje susilaukė dukters Ramintos, kuri nėra atsakovo dukra“¹⁸⁴.

Tuo tarpu kitose bylose teismai nurodė, kad „bylose dėl tėvo valdžios apribojimo pagrindas taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra teismo **įsitikinimas**, jog, pasitvirtinus ieškinyje nurodytoms aplinkybėms, laikinųjų apsaugos priemonių nepritaikymas sąlygotų nepilnamečio vaiko interesų pažeidimą. <...> Grėsmės vaiko interesams realumą patvirtina byloje esantys įrodymai, kuriuos tinkamai įvertino pirmosios instancijos teismas – 2007-09-13 išrašas iš medicininių dokumentų ir 2007-09-12 Lopšelio-darželio „Karuselė“ aiškinamasis raštas“¹⁸⁵; kitoje byloje teismas ikiteisminio tyrimo pradėjimą pripažino nepakankamu pagrindu taikyti šią laikinąją apsaugos priemonę: „nesant nustatytai atsakovės kaltei dėl jos atžvilgiu pareikštų įtarimų, nėra pagrindo visiškai uždrausti L. S. matytis su dukra D. K. iki civilinės bylos dėl laikino motinos valdžios apribojimo išnagrinėjimo. Uždraudimas mažam vaikui matytis su motina gali pakenkti mažamečio vaiko interesams“ ir šioje byloje nustatė laikiną bendravimo su vaiku tvarką dalyvaujant Vaiko teisių apsaugos tarnybai.¹⁸⁶; „byloje esantys įrodymai, nėra pakankami, kad patvirtintų ieškovės teiginius apie atsakovo netinkamą elgesį su vaikais“¹⁸⁷.

Kadangi teismas byloje esančius įrodymus vertina savo vidiniu įsitikinimu, nenuostabu, kad vienu atveju teismui pakanka prašyme nurodytų faktų realiai grėsmei nustatyti, o kitais atvejais nurodoma, kad pateikti įrodymai nepatvirtina prašyme nurodytų aplinkybių. Visgi, autorės

¹⁸³ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-414-302/2009.

¹⁸⁴ Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-441-544/2008.

¹⁸⁵ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-453-186/2008.

¹⁸⁶ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-469-275/2009.

¹⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-81-56/2008.

nuomone, teismai šiuo atveju turėtų formuoti vieningą praktiką ir vertinti byloje esančius įrodymus, veikti aktyviai juos renkant (kas šiuo metu visiškai nedaroma), kad išsiaiškintų ar yra reali grėsmė vaiko interesams. Žinoma tai neturi prilygti bylos nagrinėjimui iš esmės, tačiau dėl ypač ribojančio sutuoktinio, o svarbiausia vaiko teises poveikio, reikalingas išsamesnis įrodymų vertinimas nei taikant kitas laikinas apsaugos priemones.

Toks išsamus realios grėsmės vertinimas susijęs ir su siekiu įgyvendinti proporcingumo principą. Nors teismui ir nustatius reali grėsmė vaiko interesams, tačiau taikomai priemonei nesant proporcingai, laikinoji apsaugos priemonė negalės būti taikoma. Tokiu atveju teismai dažnai vietoj prašomos taikyti laikinosios apsaugos priemonės nustato laikiną bendravimo su vaiku tvarką¹⁸⁸ ar įpareigoja sutuoktinį gyventi skyrium. Žinoma, neturime pamiršti, kad proporcingumas šeimos bylose yra suprantamas kiek kitaip, todėl visais atvejais prioritetinais laikomi vaiko interesai. Kadangi taikant šią laikinąją apsaugos priemonę kartu suvaržomos ir vaiko teisės, neišvengiamai susiduriame su situacija, kai ši laikinoji apsaugos priemonė pritaikoma gana retai¹⁸⁹. Tačiau teismas nustatęs, kad toks suvaržymas naudingas vaikui ir atitinka jo interesus taiko šią laikinąją apsaugos priemonę. Labai teisingai vienoje byloje pažymėjo teismas, kad „nesutinka su atskirojo skundo argumentu, jog teismo nutartimi pažeidžiama tėvo teisė bendrauti su sūnumi ir atitinkamai sūnaus teisės matytis ir bendrauti su tėvu, kadangi laikinoji apsaugos priemonė yra visuomet susijusi su tam tikrų teisių suvaržymais, tačiau toks suvaržymas yra pateisinamas, jeigu jis padeda garantuoti dar svarbesnių teisių, tokių kaip vaiko psichinė ir fizinė sveikata, jo gerovė, apsaugą¹⁹⁰“.

Kita CK 3. 65 straipsnio 2 dalies 7 punkte įtvirtinta laikinoji apsaugos priemonė – laikinas uždraudimas lankytis tam tikrose vietose. Siekiant išsiaiškinti kokiu tikslu šios laikinosios apsaugos priemonės yra taikomos, būtina aptarti kelias teismų nutartis.

Štai vienoje byloje atsakovas kreipėsi į bylą nagrinėjančią teismą prašydamas iki teismo sprendimo byloje įsiteisėjimo uždrausti ieškovei, su kuria gyvena jų vaikai, lankytis bute. Nurodė, kad teisme įrodinėdama, jog santuoka iširusi dėl atsakovo kaltės, ieškovė ėmėsi įvairių veiksmų provokuodama konfliktą ir tuo bandydama paveikti vykstantį teismo procesą. Ieškovė atvyko į butą, kuriame atsakovas likęs gyventi vienas, pareikalavo ją įleisti, bandė išprovokuoti konfliktą, sugadino atsakovui priklausantį turtą. Pirmosios instancijos teismas šį atsakovo prašymą tenkino. Tačiau apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad CK 3.65 straipsnio 2 dalies 7 punkte numatyta laikinoji apsaugos priemonė – draudimas sutuoktiniui lankytis tam tikrose vietose, yra susijusi su

¹⁸⁸ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-599-186/2008.

¹⁸⁹ Žr. 2 priedą.

¹⁹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-414-302/2009.

nepilnamečių vaikų apsaugos tikslais nustatyto draudimu vienam iš sutuoktinių matytis su nepilnamečiais vaikais, ir neapima draudimo sutuoktiniui, kurio teisės bendrauti su vaikais nėra apribotos, teisės lankytis jam nuosavybės teise priklausančiose gyvenamosiose patalpose¹⁹¹.

Tuo tarpu kitoje byloje, kurioje prieš atsakovę buvo panaudotas fizinis smurtas dėl ko buvo prašoma įpareigoti ieškovą gyventi skyrium nuo atsakovės ir jų vaikų bei uždrausti ieškovui lankytis jos gyvenamojoje vietoje, teismas nurodė, kad ši norma yra taikoma visais atvejais, kai būtina apginti nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio interesus¹⁹².

Nors šiose nutartyse teismai pasisakė skirtingai, visgi negalime jų vertinti kaip prieštaraujančių viena kitai. Būtina atsižvelgti į šių bylų aplinkybes. Pirmojoje byloje konfliktas kilo tarp sutuoktinių ir laikinoji apsaugos priemonė taikyta siekiant apsaugoti atsakovo turtą. Tuo tarpu kitoje byloje laikinoji apsaugos priemonė buvo pritaikyta dėl smurto prieš sutuoktinę. Atsižvelgdami į šiose nutartyse išdėstytas aplinkybes galime daryti vieną išvadą – ši laikinoji apsaugos priemonė, taikoma siekiant išvengti fizinio ir psichologinio smurto, kuris gali įtakoti vaiko ar sutuoktinio fizinę ar psichologinę būseną. Kadangi pirmojoje nutartyje šio pavojaus nebuvo, nebuvo ir vertybės, kurią šia laikinąja apsaugos priemone siekiama apsaugoti, todėl laikinąją apsaugos priemonę taikyti atsisakyta.

Nors ir pateikta kartu su laikinąja apsaugos priemone, kuri skirti apginti išimtinai vaiko interesus, svarstant kokiais atvejais ji gali būti taikoma reikia atsižvelgti ir į CK 3.65 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą: „Teismas, atsižvelgiant į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus <...>“. Uždraudimas lankytis tam tikrose vietose apima draudimą lankytis sutuoktinio ar vaikų gyvenamojoje vietoje arba kitose vietose, kur lankose vaikas ar sutuoktinis (darželis, mokykla, darbovietė) ir kitas sutuoktinis gali kelti jam grėsmę.

Kaip ir taikant kitas laikinąsias apsaugos priemones, taip ir šią, teismas susiduria su proporcingumo principo įgyvendinimo problema. Tai tampa ypač aktualu, kai uždraudžiama lankytis sutuoktiniui nuosavybės teise priklausančiame bute. Teismas ne kartą yra nurodęs, kad „taikant atsakovės prašomą laikinąją apsaugos priemonę būtų nepagrįstai iškreipta ieškovo ir atsakovės interesų pusiausvyra. Bylos medžiaga patvirtina, kad gyvenamasis namas šalims priklausio bendrosios dalinės nuosavybės teise, kuriame ieškovas gyvena“¹⁹³; „sutuoktinių turtas nėra padalintas, todėl uždraudimas atsakovui lankytis jam ir ieškovei priklausančiame bute pažeis

¹⁹¹ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-398-823/2009.

¹⁹² Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-653-492/2008.

¹⁹³ Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1232-605/2008.

atsakovo teises¹⁹⁴. Žinoma, visi laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimai sprendžiami prioritetiniais vaiko interesais ir nustatčius, kad ją taikyti reikalinga, ji ir turi būti taikoma. Proporcingumo problema kyla ir dėl pritaikius šią laikinąją apsaugos priemonę atsiradusio ribojimo bendrauti su vaikais. Toje pačioje byloje teismas nurodė, kad „tėvų pareiga yra auklėti vaikus, gerbti vaikų teisę bendrauti ir neprarasti ryšio su abiem tėvais, nors jie gyventų skyrium. Uždraudimas atsakovui lankytis namuose nepagrįstai ribotų šią šalių nepilnamečių vaikų teisę“¹⁹⁵.

Apibendrinant šį poskyrį darytina išvada, kad uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su vaiku taikoma išimtinai vaiko interesais, o uždraudimas lankytis tam tikrose vietose gali būti taikomas pažeidus tiek vaiko, tiek sutuoktinio interesus. Šių abiejų priemonių tikslas – apsaugoti vaiką ar sutuoktinį nuo fizinio ar psichologinio smurto. Kadangi aptariamos laikinosios apsaugos priemonės ypač riboja tiek sutuoktinio (nuosavybės teisės, teisės bendrauti su savo vaiku) tiek vaiko (bendrauti su savo tėvais) Konstitucines teises, teismas skiria nemažai dėmesio nustatant šios priemonės taikymo būtinumą. Visgi ir šiuo atveju sutinkami tam tikri teismų praktikos nevienodumai.

2.7. Laikinos bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas

„Pripažįstant, jog lemiamą įtaką vaiko vystymuisi ir jo asmenybės formavimuisi turi šeimos aplinka, būtina garantuoti vaiko teisę į šeimos ryšius pasitelkiant teises priemones“¹⁹⁶. Tėvams gyvenant atskirai ši teisė ir pareiga nenutrūksta, todėl būtina užtikrinti, kad esant ir tokioms aplinkybėms vaiko teisė bendrauti su abiem tėvais būtų užtikrinta. Esant konfliktui tarp tėvų dėl bendravimo su vaiku, laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas – tai pirmas žingsnis užtikrinantis nepertraukiamą šių teisių įgyvendinimą. Šios laikinosios apsaugos priemonės svarbą atsispindi tarptautiniai dokumentai, Lietuvos teisės aktai, gausi teismų praktika¹⁹⁷. Šiame skyriuje tai aptarsime, daugiau dėmesio skiriant teismų praktikos ir reglamentavimo spragų aptarimui.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), vadovaudamasis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta pareiga valstybei gerbti šeimos gyvenimą, Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 9 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata valstybei

¹⁹⁴ Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1137-324/2008.

¹⁹⁵ Ten pat.

¹⁹⁶ Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija. 2002, Nr. 33(25). P. 83.

¹⁹⁷ Žr. 2 Priedą.

gerbti vaiko, kuris išskiriamas su vienu ar abiem tėvais, teisę nuolat su jais bendrauti, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais, yra nurodęs, kad nacionalinių institucijų pareiga yra imtis priemonių, kad būtų palengvintas vieno iš tėvų, kuriam nesuteikiamos globos teisės, bendravimas su vaiku skyrybų proceso metu ar po skyrybų. Ši pareiga nėra absoliuti, tačiau svarbu įvertinti ar šios institucijos ėmėsi bendravimui palengvinti būtinų veiksmų.¹⁹⁸ Taigi esant konfliktui dėl bendravimo su vaiku, valstybę imtis veiksmų įpareigoja ir tarptautiniai dokumentai bei EŽTT. Viena iš tokių priemonių – laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas. Bendravimo su vaiku teisė yra būdas dalyvauti auklėjant vaiką, kai šio gyvenamoji vieta yra pas kitą tėvą ar motiną¹⁹⁹.

Laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo tikslas – užtikrinti sutuoktinio, su kuriuo vaikas negyvena, teisę bendrauti su vaiku, išvengti tarp šalių galimų ginčų ateityje bei užtikrinti mažamečio teisę matytis ir bendrauti su tėvu bei tėvo teisę ir atitinkamai pareigą bendrauti su sūnumi ir dalyvauti jo auklėjime, stebėti vaiko vystymąsi ir t.t. Taigi ši laikinoji apsaugos priemonė apsaugo tiek vaiko, tiek sutuoktinio interesus²⁰⁰.

Taikydamas šią laikinąją apsaugos priemonę teismas vadovaujasi bendrosiomis CK Trečiojoje knygoje įtvirtintomis nuostatomis, skirtomis nustatant bendravimo su vaiku tvarką sprendžiant bylą iš esmės, kaip antai, CK 3.170 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatyta, kad tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena. Tėvas ar motina, pas kurį gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. CK 3.156 straipsnyje nustatyta, jog tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios. Todėl tiek motina, tiek tėvas yra vienodai atsakingi už tėvų valdžios įgyvendinimą ir turi lygias su savo vaikais susijusias teises ir pareigas, nesvarbu, ar tėvai gyvena santuokoje, skyrium ar santuoka nutraukta.

Tačiau, kaip jau buvo aptarta anksčiau, gali būti taikomos tik tos laikinosios apsaugos priemonės, kurios įtvirtintos įstatymuose. Nei CPK nei CK tokios laikinosios apsaugos priemonės kaip „laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas“ nėra įtvirtintos. Todėl kyla klausimas koku

¹⁹⁸ Europos Žmogaus Teisių teismo 2005 m. birželio 23 d. sprendimas byloje Zawadka prieš Lenkiją, Nr. 48542/99; <http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/June/AnnounceJudgments21-23062005.htm>, prisijungimo laikas: 2009-09-10.

¹⁹⁹ Laikino bendravimu su vaiku tvarkos nustatymas dažnai taikoma kartu su kitomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis arba pasirenkamas vietoj prašomos laikinosios apsaugos priemonės, pvz., teismui įpareigojus vieną sutuoktinį gyventi skyrium, jis dažnai kreipiasi dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo, taip pat ši laikinoji apsaugos priemonė dažnai taikoma teismui atsisakius taikyti laikinąją apsaugos priemonę – uždraudimą matytis su vaiku.

²⁰⁰ Laikino bendravimu su vaiku tvarkos nustatymas tampa aktualus tuo atveju, kai tarp šalių yra kilęs konfliktas, šalys nesutaria dėl galimybės bendrauti su vaiku, tarp šalių prasidėjus nesutarimams dėl bendravimo su vaiku tvarkos.

pagrindu teismai taiko šią laikinąją apsaugos priemonę ir ar jos taikymas neprieštaruja CPK įtvirtintam reglamentavimui?

Kaip šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo pagrindą teismai nurodo bendruosius laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindus ir neteikia nuorodos į konkrečią laikinąją apsaugos priemonę, kaip antai: „CK 3.65 straipsnio 1 dalis numato, kad teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Ši norma taikytina visais atvejais, kai būtina apginti nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio interesus, t.y. egzistuoja tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, gali nukentėti turtinės ar asmeninės neturtinės vaikų ar vieno sutuoktinio teisės“²⁰¹. Teismai taip pat nurodo kitus CK įtvirtintus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindus, tačiau toks jų interpretavimas yra netinamas, nes neatitinka jų taikymo tikslų: „atsižvelgiant į pareikštų reikalavimų pobūdį, šalių argumentus dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, spręstina, kad pirmosios instancijos teismas turėjo pagrindą taikyti CK 3.65 straipsnio 2 dalies 7 punktą ir sudaryti ieškovui bei kitiems vaiko giminaičiams sąlygas matytis, bendrauti su sūnumi, dalyvauti jo auklėjime“²⁰². Taip pat taikydami šią laikinąją apsaugos priemonę teismai vadovaujasi bendrosiomis CK trečiojoje knygoje įtvirtintomis nuostatomis, skirtomis nustatant bendravimo su vaiku tvarką (CK 3.170 str. 1, CK 3.156 str. ir t.t.).

Kaip matyti iš šių teismo nutarčių, teismai nustatydami laikiną bendravimo su vaiku tvarką remiasi bendraisiais laikinųjų apsaugos priemonių principais, ir, esant reikalui, šią priemonę taiko. Šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo būtinumas įtvirtintas ir tarptautiniai dokumentai, todėl, siekiant išvengti teisės aktų spragų, būtų tikslinga keisti CK 3.65 straipsnio 2 dalį, įrašant dar vieną laikinąją apsaugos priemonę – laikiną bendravimo su vaiku tvarkos nustatymą.

Teismas nustato laikiną bendravimo su vaiku tvarką tuo atveju, kai tarp šalių kyla konfliktas dėl bendravimo su vaiku tvarkos ir yra reali grėsmė, kad gali būti pažeidžiama vaiko teisė bendrauti su abiem tėvais ir vieno iš tėvų teisė bendrauti su savo vaiku bei dalyvauti jį auklėjant. Kadangi šios laikinosios apsaugos priemonės taikymas nesusijęs su nepagrįstu kitos šalies teisių apribojimu, ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma visais atvejais, kai teismas nustato, kad vienas iš tėvų vengia suteikti galimybę bendrauti su vaiku kitam tėvui, kyla konfliktas dėl jau nustatytos bendravimo su vaiku tvarkos. Tačiau, kaip ir taikant kitas laikinąsias apsaugos priemones, taip ir šią, reikalinga pateikti įrodymus bei motyvus pagrindžiančius šios laikinosios apsaugos priemonės

²⁰¹ Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-610-264/2009.

²⁰² Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. civilinėje byloje Nr. 2S-1147-555/2008.

taikymo reikalingumą. Štai vienoje byloje teismas nurodė, kad „atsakovo nurodomas argumentas, kad jis nenori iš ieškovės namų pasiimti vaiko, negali būti vertinamas kaip savaime suprantamas pagrindas jo prašomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymui, nes tai tėra tik atsakovo siekis vengti bendravimo su ieškove. <...> teisėjų kolegija daro išvadą, kad atsakovui iš esmės yra sudarytos sąlygos matytis, bendrauti su vaiku, netrukdomai dalyvauti jo auklėjime. Todėl pagrindo laikinų apsaugos priemonių taikymui nėra“²⁰³.

Su didesnėmis problemomis teismas susiduria spręsdamas ar šios laikinosios apsaugos priemonės taikymas neprieštaruoja vaiko interesams, o jei ne – kokią laikiną bendravimo su vaiku tvarką nustatyti. Tai pagrindžia ir teismo nutarys: „kiekvienam atveju, nustatant vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų, kitais šeimos nariais galimybę, turi būti įvertinama, ar toks bendravimas neprieštaruoja vaiko interesams konkrečioje situacijoje atitinkamu laikotarpiu. Nesant duomenų apie ieškovo ar ieškovės netinkamą elgesį su sūnumi ir anūku pirmosios instancijos teismas turėjo pagrindą, vadovaudamasis CK 3.170 str. 4 d., 3. 176 str. 4 d., 145 str. 1 d. 13 p., sudaryti ieškovui bei ieškovei sąlygas matytis, bendrauti su vaiku, dalyvauti jo auklėjime“²⁰⁴. Kitoje byloje Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas 2009 m. vasario 10 d. nutartimi atmetė ieškovės J. M. prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo motyvuodamas Vaikų teisių apsaugos skyriaus pateikta išvada, kurioje nurodyta, jog dėl vaiko sveikatos būklės negali būti ribojama tėvo teisė bendrauti su vaiku. Atsižvelgiant į tai, teismas padarė išvadą, kad ieškovės prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo yra nepagrįstas ir jį atmetė. Teismas taip pat pažymėjo, kad tėvo bendravimas su vaiku negali būti apribotas, jei tai nekenkia vaiko interesams, o laikinųjų apsaugos priemonių taikymas tik apsunkintų būsimo teismo sprendimo įvykdymą ir pakenktų vaiko interesams²⁰⁵. Tokios pat nuomonės laikėsi ir apeliacinės instancijos teismas toje pačioje byloje nurodydamas, kad abu tėvai turi stengtis, jog jų dukros savijauta pagerėtų, ir kad ji jaustųsi gerai bendraudama tiek su tėvu, tiek su motina. Vaiko sveikatos būklė nesudaro pagrindo riboti tėvo teisę bendrauti su vaiku ir atlikti įstatyminę bei prigimtinę pareigą dalyvauti jo auklėjime, todėl ieškovės prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir tokiu būdu dar labiau apsunkinant atsakovo galimybę bendrauti su dukra laikytinas nepagrįstas ir yra atmestinas.²⁰⁶

Įvertinęs, kad laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas nepažeis vaiko interesų, teismas sprendžia kokią bendravimo tvarką nustatyti. Štai vienoje byloje, kurioje pirmos instancijos

²⁰³ Šiaulių apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-406-372/2009.

²⁰⁴ Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-610-264/2009.

²⁰⁵ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-6997-596/2008.

²⁰⁶ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-515-115/2009.

teismas nustatė laikiną bendravimo su dukromis tvarką pasiimant jas iš darželio 17:30 ir gražinant mamai 19:30 prieštarauja vaikų interesams, nes laikinosios bendravimo tvarkos laikymasis nėra palankus nei dukterims, nei tėvui, kadangi laikas nėra praleidžiamas nepilnamečių dukterų interesais, o visas laikas skiriamas nusigauti iš vienos vietos į kitą²⁰⁷. Taip pat atsižvelgiama ir į tėvų galimybes bendrauti su vaiku: „atkreiptinas dėmesys, jog ieškovas gyvena Airijoje ir grįžta į Lietuvą epizodiškai, dėl ko jis neturės galimybės kiekvieną savaitgalį pasinaudoti šia jam suteikta teise - bendrauti su vaiku ir pasiimti sūnų kiekvieną savaitgalį, todėl pagrįstai, atsižvelgiant į apsunkintą ieškovo atvykimą ir galimybę matytis su sūnumi, buvo nustatyta galimybė jam bendrauti su sūnumi nekonkretizuojant savaitgalį“²⁰⁸. Nors teismai ne kartą yra nurodę, kad šios laikinosios apsaugos priemonės taikymas yra tik laikinos bendravimo tvarkos nustatymas ir negali būti siejamas su bylos nagrinėjimu iš esmės²⁰⁹, tačiau iš aptartų bylų matyti, kad teismai gana išsamiai vertina visas aplinkybes ir nustato jų manymu tinkamiausią laikiną bendravimo su vaiku tvarką.

Apibendrinant visą poskyrį, pažymėtina, kad laikino bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo tikslas – apsaugoti vieną iš esminių visuomenės vertybių – vaiko nepertraukiamą teisę bendrauti su abiem tėvais ir tėvo teisę bendrauti su savo vaikais. Šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo reikalingumas ir būtinumas abejonių nekelia, tačiau ji nėra įtvirtinta nei viename įstatyme, todėl siekiant išvengti teisės spragų, būtų tikslinga keisti CK 3.65 straipsnio 2 dalį, papildant ją nauju punktu: „8) nustatyti laikiną bendravimo su vaiku tvarką“. Teismas taikydamas šią laikinąją apsaugos priemonę vertina ar šios priemonės pritaikymas nepažeis vaiko interesų bei nustato tokią bendravimo su vaiku tvarką, kuri labiausiai atitinka vaiko interesus.

Apžvelgę visas laikinąsias apsaugos priemones, kylančias iš šeimos teisinių santykių, galime teigti, kad kiekviena laikinoji apsaugos priemonė yra skirtinga, taikoma siekiant apsaugoti skirtingus interesus, tačiau kartu turi ir ne mažai vienodų bruožų – kiekvienu atveju vertinamas realios grėsmės ir proporcingumo klausimas. Tačiau jis vertinimas skiriasi. Tai priklauso nuo teisių suvaržymo lygio bei intereso, kurį siekiama apsaugoti, reikšmės. Aptarus visas laikinąsias apsaugos priemones, matyti, kad teismų praktikoje yra nemažai prieštaravimų.

²⁰⁷ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-352-275/2009.

²⁰⁸ Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-363-601/2009.

²⁰⁹ Pavyzdžiui, ten pat.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, institutas yra ypatingas dėl jo reglamentavimo. Be CPK įtvirtintų nuostatų, šeimos bylose taikomos specialios CK 3.65 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės. Būtent šiame straipsnyje pirmą kartą įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės, kaip jos suprantamos dabar. Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, sąvoka nėra pateikta nei teisės aktuose, nei teisės doktrinoje. Visgi išanalizavus šiam institutui keliamus tikslus, kurie yra ypatingi lyginant su kitose bylose taikomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis, teisės doktriną, reglamentavimą, prieita prie išvados, kad laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių – tai įstatymo numatytos priemonės, kurias savo nuožiūra arba šalių prašymu taiko teismas, skirtos apsaugoti vaiko ar sutuoktinio interesus dėl laiko sukeltamų neigiamų pasekmių, užkirsti kelią teisę pažeidžiantiems veiksams, sumažinami jau padarytus nuostolius ir žalą ginamiems interesams, kartu užtikrinti ir teismo sprendimo įvykdymą.

2. Pagrindinė problema, su kuria susiduria teismai taikdami konkrečią laikinąją apsaugos priemonę – realios grėsmės saugomam interesui ir taikomos priemonės proporcingumo nustatymas. Kiekviena laikinoji apsaugos priemonė yra skirtinga, todėl kiekvienu atveju skiriasi ir šalies, kurios atžvilgiu ši priemonė taikoma, teisių suvaržymo lygis. Kartu skiriasi ir intereso, kurį siekiama apsaugoti, reikšmė. Todėl tuo atveju, kai ribojamos asmens konstitucinės teisės, pvz., teisė į nuosavybę, teismas skiria nemažai dėmesio siekiant įsitinkinti šios priemonės taikymo reikalingumu. Tuo tarpu, kai taikoma priemonė yra nenuginčijama tėvo pareiga, pvz. išlaikyti savo vaikus, įrodinėjimo lygmuo yra žymiai žemesnis. Visgi šeimos bylose proporcingumas toks, koks jis suprantamas kitose bylose, negalimas, nes visais atvejais ginčai sprendžiami vaiko interesų naudai. Toks praktikos vystymas, autorės nuomone, yra sveikintinas ir atitinka bendruosius laikinių apsaugos priemonių taikymo principus. Tačiau teismų praktikoje nemažai susiduriama ir su nevienodu tos pačios laikinosios apsaugos priemonės vertinimu sprendžiant taikyti ją ar ne, todėl šiuo atveju teismų praktika turėtų būti vienodinama.

3. Taikant tam tikras laikinasias apsaugos priemones šeimos bylose, skirtingai nei kitose, išsprendžiami materialinio pobūdžio klausimai. Tokiu atveju gali sutapti laikinių apsaugos priemonių ir ieškinio reikalavimo dalykas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad laikinių apsaugos priemonių taikymas šeimos bylose yra laikina ir dėl jai keliamų tikslų (apsaugoti vaiko ir

sutuoktinio interesus kol vyksta teismo procesas) ypatinga priemonė, jos taikymas yra būtinas bei skatinamas tiek teisės doktrinoje, tiek tarptautiniuose dokumentuose, tiek teismų praktikoje.

4. Teismo iniciatyvos teisė taikant laikinasias apsaugos priemones bei aktyvus vaidmuo sprendžiant jų taikymo klausimą kyla iš šeimos byloms būdingo viešojo intereso. Tačiau šia teise teismai naudojami ypač retai. Taip pat pasitaiko atveju, kai teismai prašymus taikyti laikinasias apsaugos priemones vertina pernelyg formaliai. Autorės nuomone, teismai turėtų imtis aktyvesnių veiksmų siekiant apsaugoti vaiko ir sutuoktinio interesus. Tokiu atveju ir laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, institutas taptų efektyvesnis, o įstatymais teismui suteiktos teisės nebūtų žinomos vien teorijoje, bet taikomos ir praktikoje.

5. Šeimos bylose gali būti taikomos tik tos laikinosios apsaugos priemonės, kurios įtvirtintos įstatymuose. Teismų praktikoje dažnai nustatoma laikina bendravimo su vaiku tvarka. Tokia laikinoji apsaugos priemonė nėra įtvirtinta nei CK, nei CPK, todėl, siekiant išvengti teisės aktų spragų, tikslinga keisti CK 3.65 straipsnio 2 dalį, papildant ją nauju punktu: „8) nustatyti laikiną bendravimo su vaiku tvarką“.

6. Magistro darbe iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies. Laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymas yra ypatingas ir besiskiriantis institutas lyginant su jų taikymu ne šeimos bylose, tačiau kartu jo tinkamam veikimui reikalingi bendrieji laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principai bei CPK įtvirtintos nuostatos. Nagrinėjamas institutas labai menkai aptartas tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių autorių, teismų praktika pradėta formuoti visai neseniai, todėl dažnai pasitaiko ir teismų praktikos nevienodumų, netinkamo ir pernelyg formalaus kai kurių teisinių reiškinių vertinimo dėl ko nevisiškai įgyvendami jo tikslai. Tačiau, nors ir su tam tikromis spragomis, laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių, taikomos iš esmės nenukrypstant nuo bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių principų ir šeimos byloms būdingo prioritetinio vaiko intereso.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 68-2568.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-139.
7. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.
8. Santuokos ir šeimos kodeksas // Valstybės žinios. 1969, Nr. 21-186.
9. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
10. Vaiko teisių konvencija // Valstybės Žinios, 1995, Nr. 60-1501.
11. Children Act 1989;
http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1989/ukpga_19890041_en_1, prisijungimo laikas: 2009-10-14.
12. France Civil Code;
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20%20OF%20THE%20QUALIFICATIONS, prisijungimo laikas: 2009-10-10.
13. Germany Civil Code;
http://www.gesetze-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#BGBengl_000P1389; prisijungimo laikas: 2009-10-10.
14. Matrimonial Causes Act 1973;
http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1973/cukpga_19730018_en_1, prisijungimo laikas: 2009-10-14.
15. Recommendation No (85) 4 adopted by the Committee of Ministers of Council of Europe on 26 March, 1985, Violence in the Family and Explanatory Memorandum. Strasbourg, 1986.

Vadovėliai ir kita specialioji literatūra:

16. Andriulis V. Lietuvos Statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

17. Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1.
18. Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2.
19. Laužikas E., Mikelėnas V, Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1.
20. Laužikas E., Mikelėnas V, Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T.2.
21. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
22. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004.
23. Lietuvos Respublikos konstitucijos komentaras. Valstybė ir teisė. Mokslinis – praktinis žurnalas. 1 dalis.
24. St. Keinys, J. Klimavičius, J. Paulauskas ir kt. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
25. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
26. Bell J., Boyron S., Whittaker S. Principles of French law. Second Edition. London: Oxford University press, 2007.
27. Black J., Bridge J., Bond T. A practical approach to Family Law. London: Oxford university press, 2004.
28. Bryan A. Black's law dictionary. Eighth edition. United States of America: Thomson West, 2007.
29. Hamilton C., Perry A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002.
30. Herring J. Family Law. London: Pearson Education Limited, 2001.
31. Lowe N., Douglas G. Bromley's Family Law. London: Oxford university press, 2007.
32. Stuart S. A practical approach to civil procedure. London: Oxford university press, 2005.
33. Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas // Juristas. 2007, Nr. 4.
34. Andriūnaitė S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymo tvarka // Juristas. 2007, Nr. 5.
35. Andriūnaitė S. Laikinių apsaugos priemonių pakeitimas ir jų vykdymas // Juristas. 2007, Nr. 6.
36. Andriūnaitė S. Skolininko interesų apsauga taikant laikinąsias apsaugos priemones // Juristas. 2007, Nr. 9.
37. Vėlyvis S., Šadžius H. Dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimas tautinio atgimimo ir pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais (1988-1992) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61).
38. Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29).
39. Kudinavičiūtė I. Civilinio kodekso normų, susijusių su šeimos narių teisių apsauga, įgyvendinimo problemos // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).

40. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2005 m. spalio 18 d.; www.lrs.lt, prisijingimo laikas: 2009-04-20.
41. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto 2007 m. gruodžio 19 d išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo projekto“; www.lrs.lt, prisijingimo laikas: 2009-04-20.
42. Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto 2006 m. lapkričio 29 d. išvada Nr. 12 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo projekto“; www.lrs.lt, prisijingimo laikas: 2009-04-20.
43. Mikelėnas V. Tarptautinių sutarčių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje // Justitia. 2006, Nr. 1 (59).
44. Pajeda V. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas intelektinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(101).
45. Palavinskienė B. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis // Jurisprudencija. 2001, Nr. 20(12).
46. Pelenis D. Laikinoji teisinė apsauga Vokietijos civiliniame procese: nustatymo sąlygos ir priemonių sistema // Teisė. 2002, Nr. 42.
47. Pelenis D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos // Teisė. 2004
48. Sagatys G. Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 71(63).
49. Sagatys G. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 67(59).
50. Sagatys G. Vaiko nepriežiūra ir smurtas šeimoje: naujos Europos žmogaus teisių konvencijos taikymo galimybės // Justitia. 2005, Nr. 4(58).
51. Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos teisėje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). Lietuvos teisės universitetas. – Vilnius, 2004
52. Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija, 2002, Nr. 33(25).
53. Vansevičius S. Šeimos santykių teisinis reguliavimas pagal Lietuvoje galiojusius Rusijos imperijos civilinius įstatymus // Teisė. 2000, Nr. 34.

Teismų praktika:

54. Europos žmogaus teisių teismo 2005 m. birželio 23 d. sprendimas byloje Zawadka prieš Lenkiją Nr. 48542/99
55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 birželio 7 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 60-2322

56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 15-314

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys:

- 57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2001.
- 58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1008/2002.
- 59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502/2003.
- 60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-259/2004.
- 61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-27/2005.
- 62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-474/2000.
- 63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1579/2002.
- 64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2008.

Apeliacinės instancijos teismo nutartys:

- 65. Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-181-510/2009.
- 66. Kauno apygardos teismo 2008 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-568-436/2008.
- 67. Kauno apygardos teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-639-378/2008.
- 68. Kauno apygardos teismo 2008 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-548-527/2008.
- 69. Kauno apygardos teismo 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-751-527/2008.
- 70. Kauno apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-761-436/2008.
- 71. Kauno apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-761-436/2008.
- 72. Kauno apygardos teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-724-173/2008.
- 73. Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-697-605/2008.
- 74. Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-666-109/2008.
- 75. Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-603-510/2008.
- 76. Kauno apygardos teismo 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-754-378/2008.
- 77. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1493-264/2008.
- 78. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1515-109/2008.
- 79. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1522-527/2008.
- 80. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1562-264/2008.
- 81. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1495-324/2008.
- 82. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1471-173/2008.
- 83. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1512-555/2008 .
- 84. Kauno apygardos teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-345-173/2008.
- 85. Kauno apygardos teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-404-173/2008.
- 86. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1313-436/2008.

87. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1300-436/2008.
88. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1462-527/2008.
89. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1091-436/2008.
90. Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1124-436/2008.
91. Kauno apygardos teismo 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-894-109/2008.
92. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1013-527/2008.
93. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1232-605/2008.
94. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1166-527/2008.
95. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1137-324/2008.
96. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-882-436/2008.
97. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1147-555/2008.
98. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 30 d.nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1035-555/2008.
99. Kauno apygardos teismo 2008 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-184-510/2008.
100. Kauno apygardos teismo 2008 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-191-153/2008.
101. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1254-264/2008.
102. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 16 d.nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1295-485/2008.
103. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 2 d.nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1125-555/2008.
104. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1347-264/2008.
105. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1029-173/2008.
106. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 6 d.nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1194-527/2008.
107. Kauno apygardos teismo 2008 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-263-109/2008.
108. Kauno apygardos teismo 2008 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-179-173/2008.
109. Kauno apygardos teismo 2008m. lapkričio 27d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1372-395/2008.
110. Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-788-264/2009.
111. Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-735-555/2009.
112. Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-615-601/2009.
113. Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-706-555/2009.
114. Kauno apygardos teismo 2009 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-696-390/2009.
115. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-994-324/2009.
116. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-909-264/2009.
117. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-926-260/2009.
118. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-867-485/2009.
119. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1079-485/2009.
120. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1035-510/2009.

121. Kauno apygardos teismo 2009 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-943-510/2009.
122. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1441-555/2008.
123. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-576-390/2009.
124. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-623-395/2009.
125. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-427-109/2009.
126. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-610-264/2009.
127. Kauno apygardos teismo 2009 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-363-601/2009.
128. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1028-390/2009.
129. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1130-264/2009.
130. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1283-254/2009.
131. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1223-510/2009.
132. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1097-264/2009.
133. Kauno apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1336-510/2009.
134. Kauno apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1413-413/2009.
135. Kauno apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1589-254/2009.
136. Kauno apygardos teismo 2009 m. rugsejo10 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1221-390/2009.
137. Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-203-324/2009.
138. Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-156-395/2009.
139. Kauno apygardos teismo 2009 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-366-260/2009.
140. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-452-109/2009.
141. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-160-173/2009.
142. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-382-173/2009.
143. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-162-485/2009.
144. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-385-555/2009.
145. Kauno apygardos teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-429-260/2009.
146. Kauno apygardos teismo 200m. gegužes 7d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-673-395/2008.
147. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-405-112/2008.
148. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-405-112/2008.
149. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-372-112/2008.
150. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 23 d.nutartis civilinėje byloje Nr.2S-411-112/2008.
151. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-448-538/2008.
152. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-582-159/2008.
153. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 18 d.nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-603-112/2008.
154. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-664-622/2008.

155. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-316-159/2008.
156. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-301-33/2008.
157. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1035-360/2008.
158. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-795-159/2008.
159. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-127-112/2008.
160. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1005-622/2008.
161. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-899-622/2008.
162. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-243-112/2008.
163. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-674-370/2009.
164. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-744-80/2009.
165. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-664-360/2009.
166. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-638-538/2009.
167. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-724-622/2009.
168. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-567-112/2009.
169. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-458-622/2009.
170. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-965-360/2009.
171. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-929-360/2009.
172. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1009-524/2009.
173. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1166-123/2009.
174. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1127-112/2009.
175. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1282-112/2009.
176. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-153-524/2009.
177. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-112/2009.
178. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-390-370/2009.
179. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-426-123/2009.
180. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-348-479/2009.
181. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-568/2006.
182. Panevėžio apygardos teismo 2007 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-115-544-08.
183. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-254-544/2008.
184. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-441-544/2008.
185. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-293-198/2008.
186. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-289-278/2009.
187. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-397-102/2009.
188. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-416-212/2008.

189. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-418-280/2008.
190. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. vasario 5d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-92-278/2008.
191. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-151-280/2008.
192. Panevėžio apygardos teismo 2008m. gegužės 29d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-253-278/2008.
193. Panevėžio apygardos teismo 2008m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-407-338/2008.
194. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-115-198/2009.
195. Panevėžio apygardos teismo 2009m. kovo 10d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-115-198/ 2009.
196. Šiaulių apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-406-372/2009.
197. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-911-492/2008.
198. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S37-235/2008.
199. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S46-332/08.
200. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-159-127/2008.
201. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-3616-391/2008.
202. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-284-492/2008.
203. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S47-333/2008.
204. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S46-453/08.
205. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S47-463/2008.
206. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 11d nutartis civilinėje byloje Nr.2S-404-345/2008.
207. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-359-56/2008.
208. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S35-360/08.
209. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S35-358/08.
210. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-389-302/2008.
211. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-943-275/08.
212. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-988-186/08.
213. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S52-208/2008.
214. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S35-199/08.
215. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-839-56/2008.
216. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-842-186/08.
217. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-836-115/2008.
218. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-538-345/2008.
219. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 27d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-599-186/2008.
220. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-553/2008.
221. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-650-56/2008.
222. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-653-492/2008.

223. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-759-302/2008.
224. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-620-492/2008.
225. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-80-492/08.
226. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-77-302/2008.
227. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-72-52/2008.
228. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S31-75/08.
229. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S32-81/2008.
230. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-753-56/2008.
231. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-981-611/2008.
232. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S48-141/ 2008.
233. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-112-52/2008.
234. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-92-340/2008.
235. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S35-91/08.
236. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-1862009.
237. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-382-467/2009
238. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-414-302/2009.
239. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-515-115/2009.
240. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-462-345/2009.
241. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-469-275/09.
242. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-531-275/09.
243. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-463-520/2009.
244. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-352-275/09.
245. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-750-275/09.
246. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-766-56/2009.
247. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-608-302/2009.
248. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-589-340/09.
249. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-654-611/ 2008.
250. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-626-345/2009.
251. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-86-486/2009.
252. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-616-520/2009.
253. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-351-611/2009.
254. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-355-340/09.
255. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-818-611/2009.
256. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-842-492/2009

257. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1091-345/2009.
258. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-833-464/2009.
259. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-941-520/2009.
260. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-987-340/09.
261. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1301-467/2009.
262. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1046-611/2009.
263. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-952-492/2009.
264. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-118-115/2009.
265. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-35-115/2009.
266. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-1102-467/2009.
267. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-398-823/2009.
268. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-188-464/ 2009.
269. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-186-186/09.
270. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-226-467/2009.
271. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-325-436/2009.
272. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-148-302/2009.

Pirmos instancijos teismo praktika

273. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-9068-592/2006.
274. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-9877-529/2007.
275. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2688-580/2008.
- 276.** Vilniaus miesto 2 apylinkės 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-6997-596/2008

Kiti šaltiniai

277. http://ec.europa.eu/civiljustice/interim_measures/interim_measures_aus_en.htm#1, prisijungimo laikas: 2009-08-20.
278. <http://www.justice.gov.uk/family/procrules/parts/part14.htm#pagetop>, prisijungimo laikas: 2009-08-15.
279. <http://db1.stat.gov.lt>, prisijungimo laikas: 2009-10-12.
280. Šulcas I. Kad sprendimas būtų įvykdytas; <http://verslas.banga.lt/>, prisijungimo laikas: 2009-04-20.
281. Teisinių terminų žodynas; <http://lexicon.ft.com/term.asp?t=interim-injunction>; prisijungimo laikas: 2009-09-15.
282. http://vz.lt/rss/straipsnis/2009/11/20/Bandys_pazaboti_smurta_seimoje2, prisijungimo laikas: 2009-11-21

SANTRAUKA

Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymo ypatumai

Laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, institutas – tai viena iš valstybės taikomų priemonių, kuria siekiama teisiniais būdais užkirsti kelią galimoms nepataisomoms santuokos nutraukimo, tėvų pareigų savo vaikams nevykdymo pasekmėms. Kadangi nagrinėjama tema susijusi su šeimos teisiniais santykiais, šioms byloms būdingas didelis socialinis jautrumas, kuris ir apsprendžia šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo ypatumus. Siekiant juos atskleisti magistro darbas pradedamas analizuojant šio instituto reglamentavimo, taikymo tikslų ypatumus, kurie suteikia teisę teismas taikyti laikinąsias apsaugos priemones ne tik siekiant užtikrinti, kad būtų įvykdytas teismo sprendimas, bet ir imtis priemonių, kad nebūtų pažeidžiamos vaiko ar vieno sutuoktinio teisės kol vyksta teismo procesas. Daug dėmesio magistro darbe skiriama teismų praktikos analizei, kadangi laikinosios apsaugos priemonės šeimos bylose taikomos vis dažniau, o nagrinėjama tema beveik nepaliesta Lietuvos ir užsienio valstybių autorių. Šio instituto ypatumai atskleisti analizuojant kiekvieną laikinąją apsaugos priemonę atskirai bei aptariant bendras šio instituto taikymo sąlygas ir tvarką. Kadangi kiekviena laikinoji apsaugos priemonė pasižymi tam tikrais ypatumais, šalies, kurios atžvilgiu ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma, teisių suvaržymo lygiu, jos antrame skyriuje aptiriamos atskirai, išskiriant jų taikymo tikslus, pagrindus, problematiką, jas lyginant. Taip pat aptiriamos bendros šio instituto taikymo sąlygos ir tvarka, kartu analizuojant šio instituto skirtumus nuo laikinių apsaugos priemonių taikymo kitose bylose. Siekiant, jog nagrinėjama tema būtų išanalizuota kuo visapusiškiau, Lietuvoje taikomas laikinių apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, institutas lyginamas su užsienio valstybių praktika.

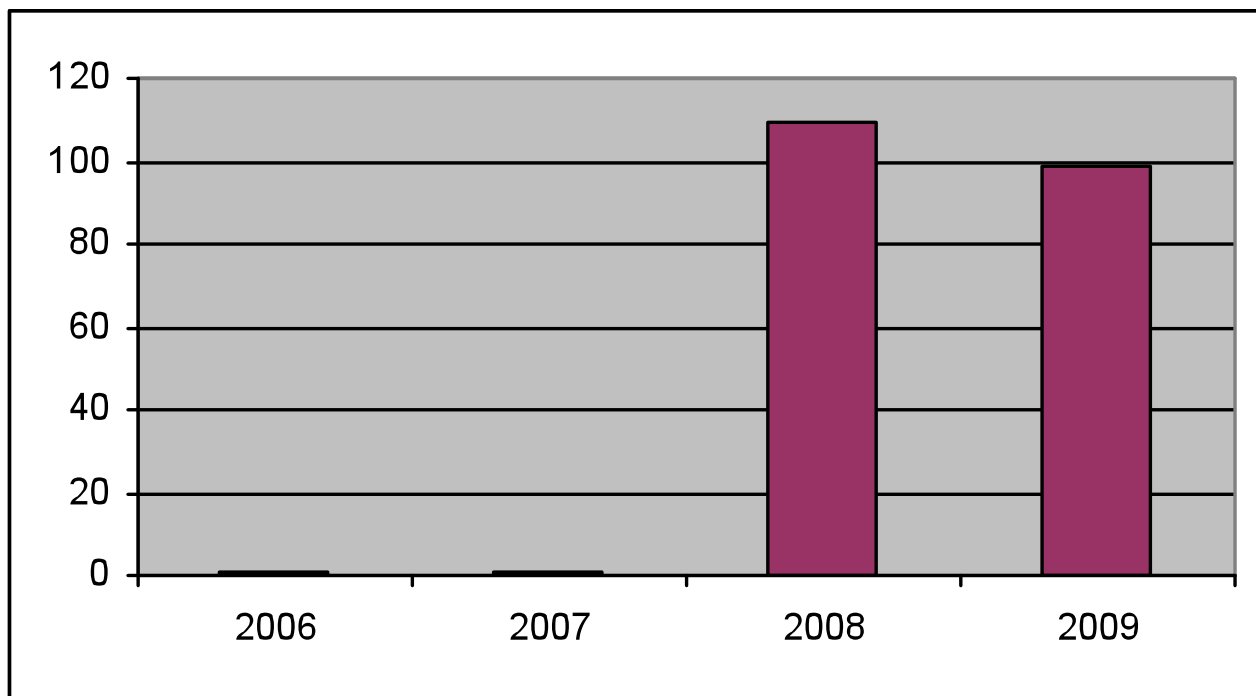
SUMMARY

Peculiarities of interim injunctions usage arising from family legal relationship

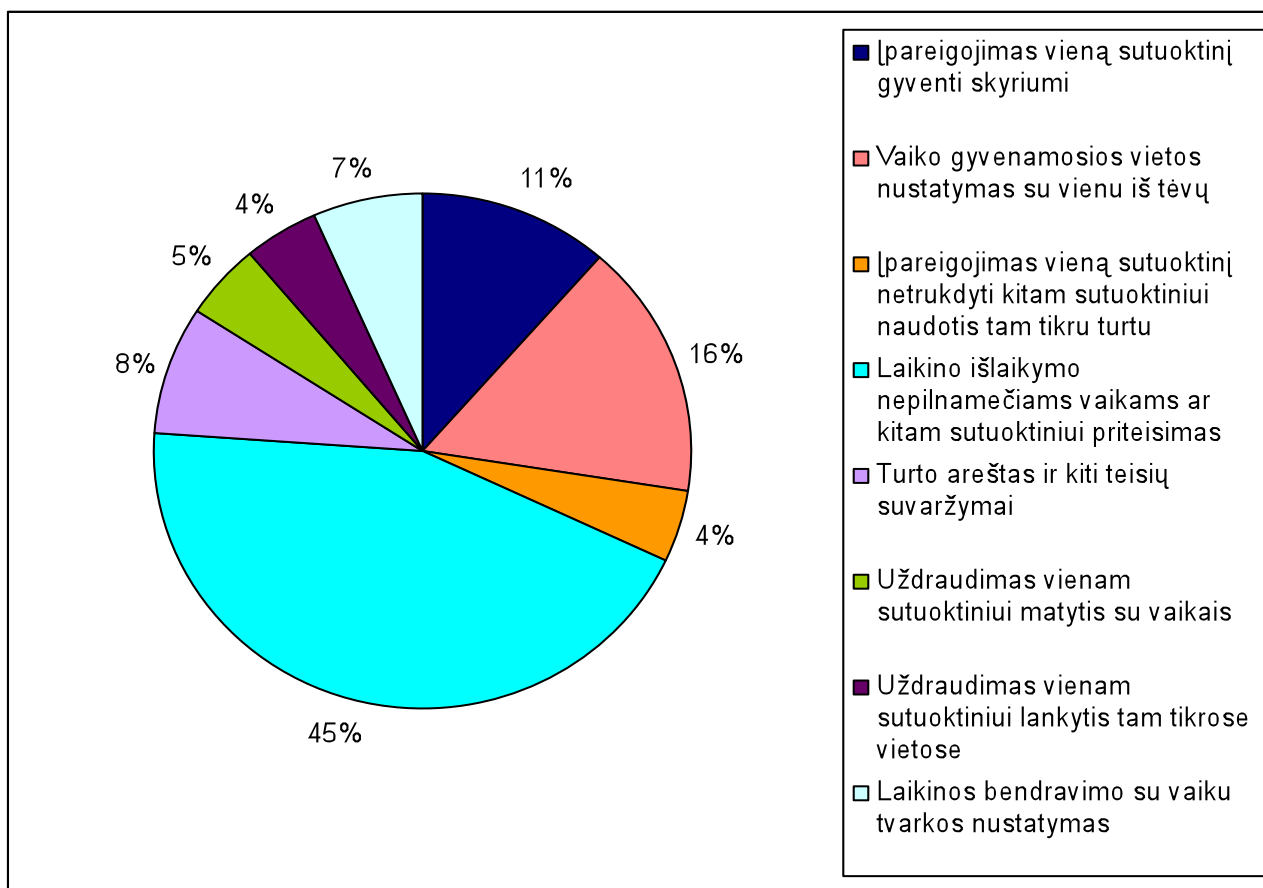
Interim injunctions coming from family relationship – is the injunctions ordered by the court to prevent possible irreparable consequences of divorce, carrying out parental responsibilities to their children. Because examining subject is related to family law, these cases have a greater social sensitivity, and which determines the interim injunctions peculiarity. In order to reveal these peculiarities, Final Master's Thesis begins by analyzing the regulation and purposes peculiarities of interim injunctions that give the right to a court to order the interim injunctions not only for a reason to ensure the courts' enforcement, but also take measures to prevent the child's or a spouse's rights at the court proceeding. A lot of attention is given to the case-law analyzing in this Final Master's Thesis, as an interim injunctions are being used more frequently in family cases and this question is almost untouched by Lithuanian and foreign authors. The peculiarities of interim injunctions in family cases are revealed by analyzing each of interim measure separately as well as the interim injunctions ordering conditions and procedures on the total. As an each interim injunction can be characterized by certain features and the rights constraint level of the party's against whom the interim injunctions applies, each interim injunction in the second part is discussed separately, excluding their ordering purposes, grounds problems, also comparing one interim injunction to another. It also discussing interim injunctions general ordering conditions and procedures, including analysis of the differences from interim injunction in family cases of interim measures in other cases. In order the examine issue would be reviewed in the fullest, interim measures arising from family relationship in Lithuania are compared with foreign practices.

Priedai

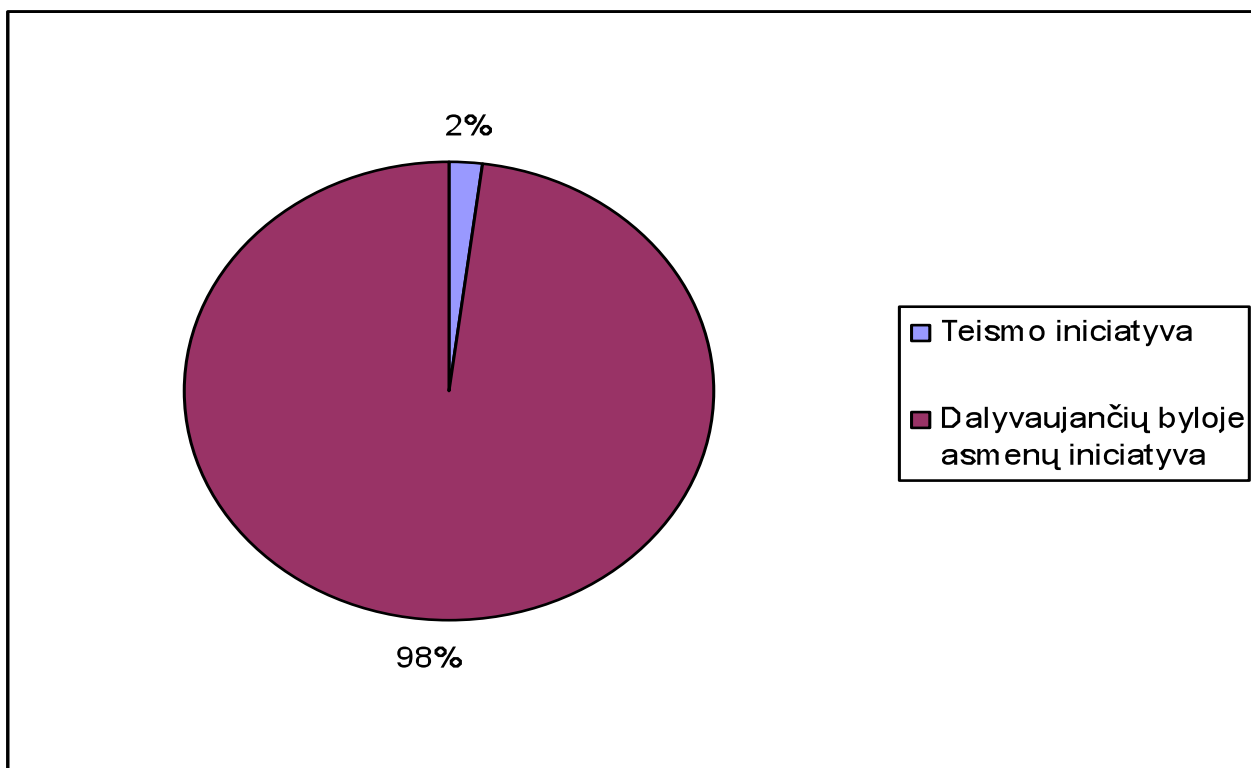
1 PRIEDAS

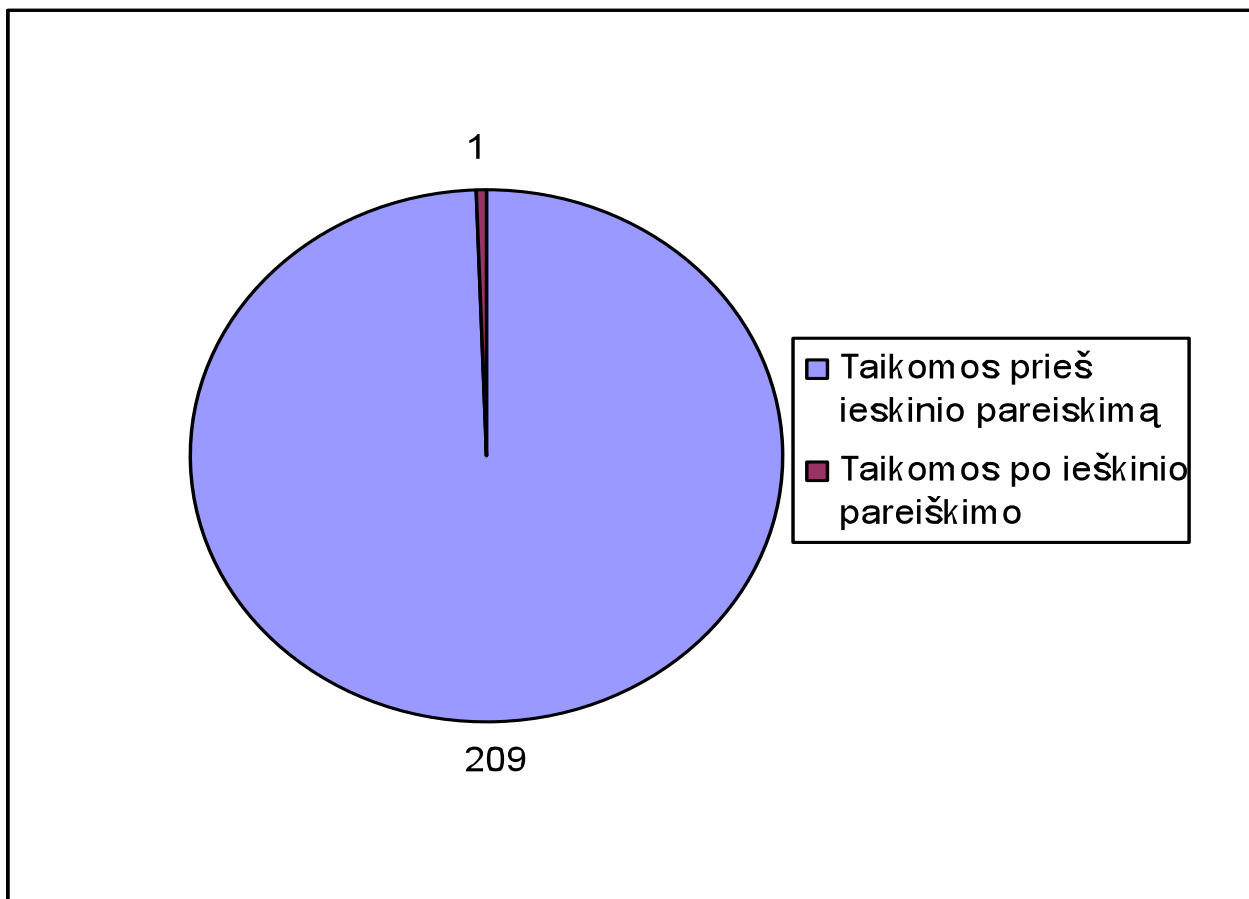
1 pav. **Apeliacinės instancijos teismų priimtų nutarčių, kuriomis taikytos laikinosios apsaugos priemonės taikymo šeimos bylose, skaičiaus kitimas 2006 – 2009 m.**

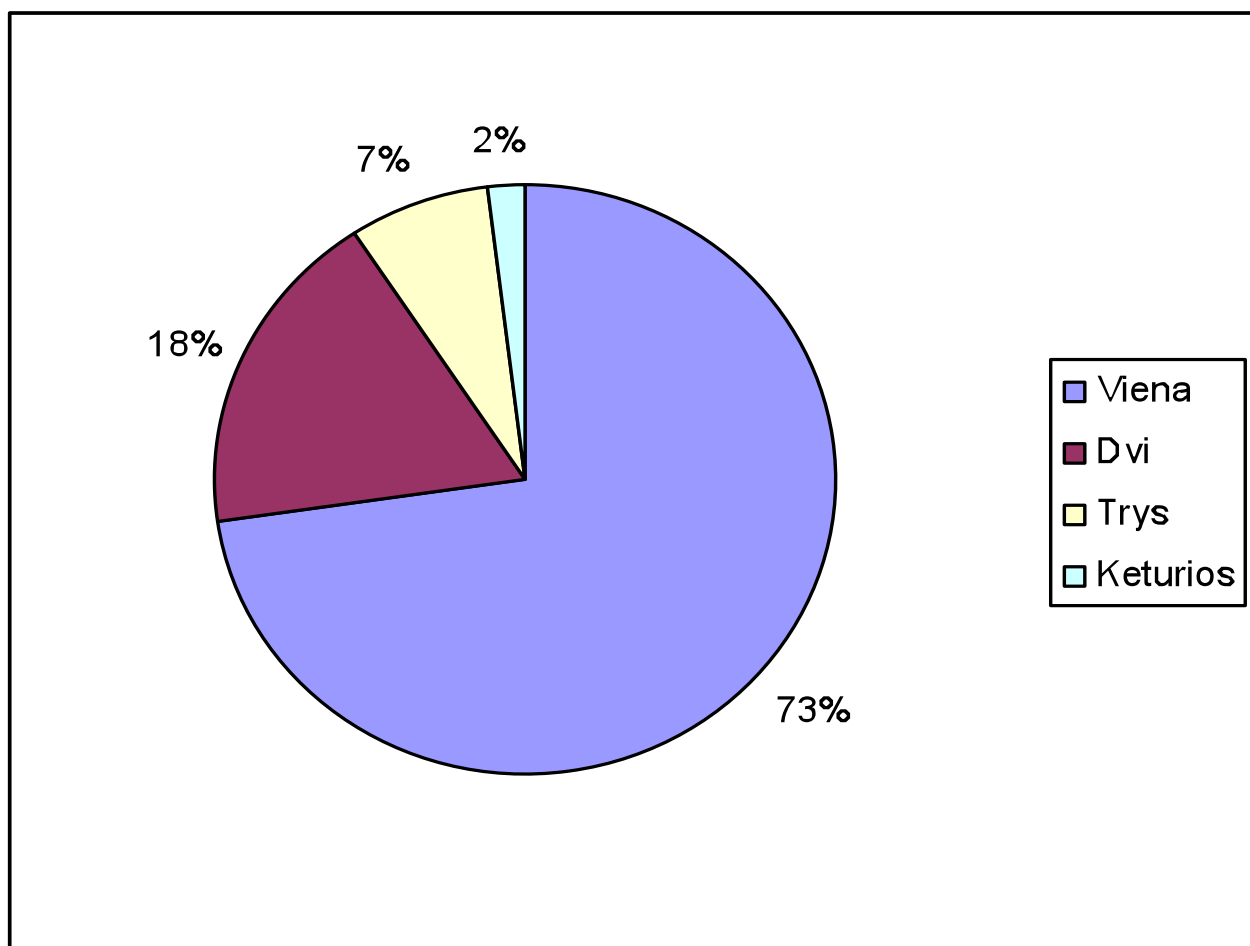
2 pav. Apeliacinės instancijos teismų nutarčių kiekybinė išraiška pagal konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, taikymo skaičių

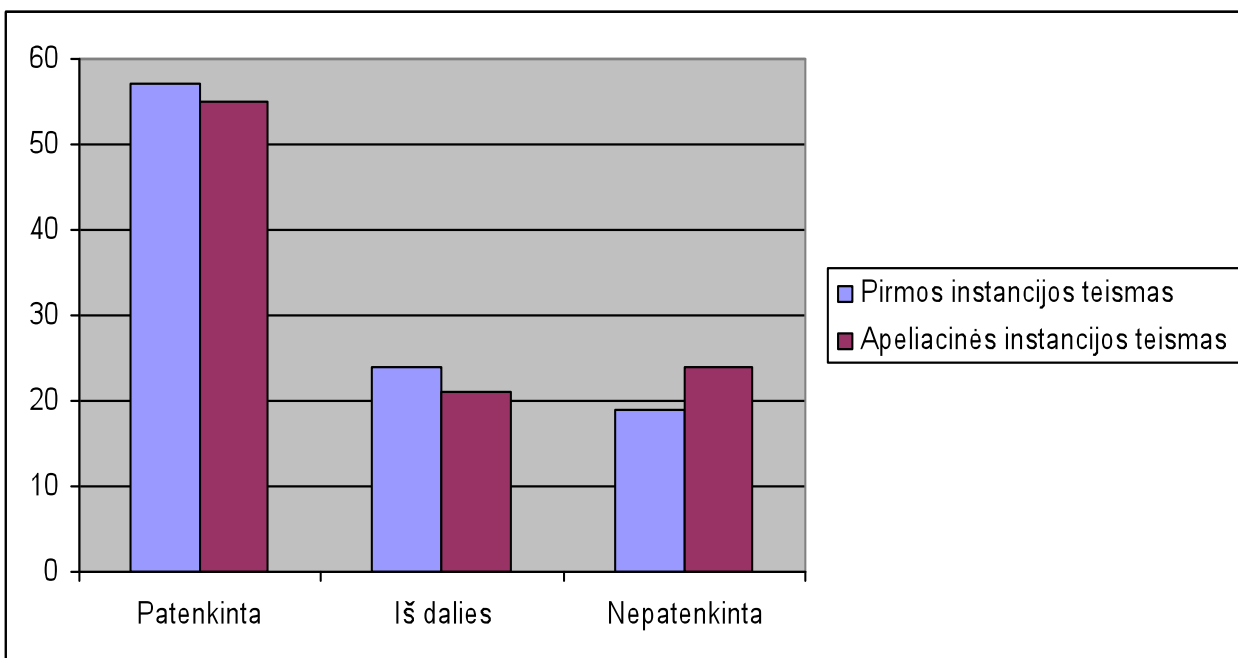
3 pav. Apeliacinės instancijos teismuose nagrinėtų bylų kiekybinė išraiška pagal tai kieno iniciatyva laikinosios apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos teisinių santykių, pritaikytos

4 pav. Apeliacinės instancijos teismų priimtų nutarčių kiekybinė išraiška pagal laikinųjų apsaugos priemonių, kylančios iš šeimos teisinių santykių, taikymą prieš ieskinio pareiškimą ir po ieskinio pareiškimo

5 pav. Apeliacinės instancijos teismų priimtų nutarčių kiekybinė išraiška pagal vienoje byloje pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių, kylančių iš šeimos teisinių santykių, skaičių

6 pav. Pirmos instancijos ir apeliacinės instancijos teismų priimtų nutarčių palyginimas pagal patenkintų, nepatenkintų ir patenkintų iš dalies prašymų skaičių